

Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

Juridiska Institutionen

Juristprogrammet, HT 2022

Examensarbete HRO800, 30 HP

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Praktisk eller opraktisk majoritet?

*Ett aktiebolagsrättsligt perspektiv på praktisk majoritet som grund för
ett koncernförhållande - med anledning av SOU 2022:29*

Astrid Malm

Handledare: Rolf Skog

Examinator: Erik Lidman

Sammanfattning

En koncern består av en grupp om två eller flera företag, varav ett är moderbolag och övriga är dotterföretag. Att en koncern utgörs av flera juridiska personer innebär att aktiebolagslagens regler, som är utformade enligt idén om aktiebolaget som ett juridiskt självständigt företag, riskerar att bli verkningslösa i förhållande till koncerner. Till följd härav har i aktiebolagslagen införts dels en koncerndefinition, dels därtill anknyttande regler. Eftersom tillämpningen av aktiebolagslagens koncernspecifika regler förutsätter uppfyllnad av koncerndefinitionen är definitionens utformning av central betydelse. Nu gällande koncerndefinition är oförändrad sedan 1996 - sommaren 2022 presenterades emellertid ett förslag på en ny definition i SOU 2022:29. Förslaget innebär bland annat att praktisk majoritet ska kunna grunda ett koncernförhållande. Härmed avses att övriga aktieägare deltar vid bolagsstämman i så begränsad omfattning att mindre än halva röstetalet är tillräckligt för att utöva ett dominerande inflytande på bolagsstämman. Tidigare förslag om att låta praktisk majoritet konstituera en koncern har kritiserats och en regel om praktisk majoritet har ansetts förknippad med betydande praktiska tillämpningssvårigheter, SOU 2022:29 saknar dock resonemang kring vilka konsekvenser praktisk majoritet som koncerngrund kan komma att få för aktiebolagslagen. I förevarande arbete analyseras därför praktisk majoritet som grund för ett koncernförhållande i relation till de effekter koncerngrunden kan komma att få i relation till aktiebolagslagen. Detta för att avgöra om det, ur ett aktiebolagsrättsligt perspektiv, är önskvärt att låta praktisk majoritet skapa ett koncernförhållande.

Uppsatsen ger en bild av praktisk majoritet som ett komplext och instabilt begrepp utan stadga. Förekomsten av praktisk majoritet är beroende av flera faktorer, något som innebär att det först på bolagsstämman året efter räkenskapsåret är möjligt att fastställa huruvida en viss aktieägare innehar praktisk majoritet. Denna ovisshet bedöms ge upphov till tillämpningssvårigheter och oförutsägbarhet i förhållande till aktiebolagslagens koncernspecifika reglering, vilket riskerar att påverka syftet bakom reglerna, deras ändamålsenlighet samt verka hämmande i relation till aktiebolags verksamhet. Eftersom överträdelser av aktiebolagslagens koncernspecifika reglering aktualiserar långtgående konsekvenser bedöms den instabila karaktären av en praktisk majoritetsposition även vara problematisk ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Slutsatsen som nås är att återinförande av praktisk majoritet riskerar att bli opraktiskt, snarare än praktiskt.

Innehållsförteckning

Förkortningar	4
Förord	5
1 En läsarinledning	6
1.1 Nya tider - samma koncerndefinition	6
1.2 Uppsatsens syfte	8
1.3 Metod och material	8
1.4 Avgränsningar	9
1.5 Disposition	10
2 Vad är en koncern?	11
2.1 Inledning	11
2.2 Koncernbildning - organiserad samverkan mellan företag	11
2.3 Motiv till koncernbildning	12
2.4 Koncerntanken och dess inneboende konflikt	14
3 Utvecklingen av koncernbegreppet i aktiebolagslagen	16
3.1 Inledning	16
3.2 1944 - Kreugerkoncernens fall och koncernbegreppets uppkomst	16
3.3 1975 - en förenklad och enhetlig nordisk aktiebolagslag	18
3.4 1996 - Sveriges medlemskap i EU föranleder en ny koncerndefinition	21
3.5 2005 - nu gällande koncerndefinition	23
3.5.1 Begreppen "moderbolag" och "dotterföretag"	26
3.5.2 Innehav av enkel röstmajoritet (1p)	26
3.5.3 Ägande och avtal (2p)	28
3.5.4 Ägande och inflytande över styrelsesammansättningen (3p)	30
3.5.5 Ägande och rätt att ensam utöva ett bestämmande inflytande (4p)	31
3.6 Frågans fortsatta behandling	32
3.7 Kapitelvis analys	33
4 Betydelse på andra rättsområden	36
4.1 Inledning	36
4.2 Koncerndefinitionen inom redovisningsrätten	36
4.3 Koncerndefinitionen inom associationsrätten	36
4.4 Koncerndefinitionen inom skatterätten	37
4.5 Kapitelvis analys	37
5 SOU 2022:29 - en modernare koncerndefinition	39
5.1 Inledning	39
5.2 Bakgrunden till förslaget	39

5.3 Behovet av en ny koncerndefinition	39
5.4 En modernare koncerndefinition	40
5.4.1 Avgörande för ett koncernförhållande är ett bestämmande inflytande	41
5.4.2 Uppräknningen av koncerngrunder är inte uttömmande	42
5.4.3 Kravet på ägarandel tas bort	42
5.4.4 Tydliggörande av att ett dootterföretag bara kan ha ett moderbolag	42
5.4.5 Praktisk majoritet ska kunna grunda ett koncernförhållande	43
5.5 Kapitelvis analys	44
6 Praktisk majoritet	48
6.1 Inledning	48
6.2 Praktisk majoritet i Sverige - historisk utblick	48
6.2.1 1944 års koncerndefinition - praktisk majoritet en del av sekundärregeln	48
6.2.2 1975 års koncerndefinition - på definitionsfronten intet nytt	50
6.2.3 1996 års koncerndefinition - praktisk majoritet utmönstras	52
6.3 Internationell utblick	53
6.3.1 Norge	54
6.3.2 Finland	55
6.3.3 Danmark	56
6.4 Kapitelvis analys	57
7 Praktisk majoritet i förhållande till aktiebolagslagen	62
7.1 Inledning	62
7.2 Värdeöverföringar	62
7.2.1 Allmänt om bestämmelserna	62
7.2.2 Konsekvenser om praktisk majoritet blir en del av koncernbegreppet	64
7.3 Utlåningsbestämmelserna	66
7.3.1 Allmänt om bestämmelserna	66
7.3.2 Konsekvenser om praktisk majoritet blir en del av koncernbegreppet	67
7.4 Vissa riktade emissioner	69
7.4.1 Allmänt om bestämmelserna	69
7.4.2 Konsekvenser om praktisk majoritet blir en del av koncernbegreppet	70
7.5 Kapitelvis analys	72
8 Slutsats: praktisk majoritet är opraktiskt, snarare än praktiskt	74
Källförteckning	76

Förkortningar

Dir	Direktiv
Ds	Departementsserien
EU	Europeiska unionen
JFT	Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
SvSkT	Svensk Skattetidning

Förord

Uppsatsen markerar slutet av nio terminer på juristprogrammet. Det finns flera personer som hjälpt mig längst vägen, och som förtjänar ett omnämnande.

Ett särskilt tack till min handledare, Rolf Skog, för värdefulla synpunkter och stöd i uppsatsskrivandet.

Tack till min familj, för hejarop i en aldrig sinande ström. Utan er - ingen dotter eller syster med juristexamen! Tack, pappa, för outtröttlig korrekturläsning i tid och otid.

Tack till mina vänner, för att jag har fått äran att dela utbildningens med- och motgångar mer er.

Tack till Jesper, för kärlek och ständig uppmuntran. Och för att ditt stöd och tålamod aldrig tycks ta slut.

Astrid Malm

Göteborg, december 2022

1 En läsarinledning

1.1 Nya tider - samma koncerndefinition

En koncern består av en grupp om två eller flera självständiga juridiska företag varav ett, moderbolaget, har ett bestämmande inflytande över övriga företag, dotterföretagen.¹ Dotterföretagens företagsledningar är underordnade moderbolaget och de enskilda koncernföretagens ekonomiska ställning är starkt beroende av varandra.² Koncerner är en naturlig del av svensk näringsliv och möjligheten till koncernbildning betydelsefull såväl nationellt som internationellt.³ Att en koncern består av flera företag istället för en separat juridisk person innebär emellertid att aktiebolagslagens allmänna regler, som är utformade enligt idén om aktiebolaget som ett ekonomiskt och juridiskt självständigt företag, riskerar att bli verkningslösa i förhållande till koncerner.⁴ För att råda bot på problematiken har lagstiftaren valt att i aktiebolagslagen införa dels en koncerndefinition, dels därtill knutna regler.⁵ Förekomsten av ett koncernförhållande påverkar bland annat tillämpningen av värdeöverföringsreglerna, låneförbudsreglerna samt de så kallade Leo-reglerna.⁶ Ett bolags status som moderbolag respektive dotterföretag får, med andra ord, viktiga aktiebolagsrättsliga konsekvenser.⁷ Eftersom tillämpligheten av aktiebolagslagens koncernspecifika regler förutsätter koncerndefinitionens uppfyllnad är definitionens utformning av central betydelse.

Sedan aktiebolagslagen såg sin första koncerndefinition 1944 har flera definitioner trätt i dess ställe.⁸ Den koncerndefinition som finns i nuvarande lag stiftades 1996.⁹ Sedan införandet av 1996 års definition har de koncernförhållanden som återfinns i näringslivet blivit alltmer komplexa, något som föranlett förändring av koncernbegreppet som finns inom EU-rätten samt de definitioner som tillämpas i Danmark, Finland och Norge.¹⁰ Någon liknande anpassning har

¹ Anne Rutberg & Rolf Skog. Det nya koncernbegreppet. *SvSkT*. 1997:6, s. 571.

² Carl Svernlöv. *Aktiebolagslagen: en översikt*. Stockholm: Norstedts Juridik, 2014, s. 25.

³ Nils Liljedahl; Claes Norberg & Per Thorell. *Företagens redovisning*. 9 uppl. Uppsala: Iustus Förlag, 2018, s.141; Svante Johansson. *Svensk associationsrätt i huvuddrag*. 12 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik, s. 349.

⁴ Rolf Dotevall. *Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning*. Stockholm: Norstedts Juridik, 2015, s. 116.

⁵ Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11§.

⁶ Aktiebolagslagen 17 kap., 21 kap. och 16 kap.

⁷ Rutberg & Skog, Det nya koncernbegreppet.

⁸ Rutberg & Skog, Det nya koncernbegreppet.

⁹ Erik Nerep, Johan Adestam & Per Samuelsson. *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino 2019-07-02 (Hämtad 2022-09-16).

¹⁰ SOU 2022:29 s. 129.

inte genomförts i Sverige. Istället har den aktiebolagsrättsliga koncerndefinitionen stått oförändrad under 26 års tid.

Frågan om en ny koncerndefinition har lyfts och utretts vid flera tillfällen utan att ge upphov till förändring.¹¹ I juni 2021 beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att bland annat bedöma om koncerndefinitionerna i årsredovisningslagen och i övrig lagstiftning, däribland aktiebolagslagen, bör ändras.¹² Året därpå, 2022, överlämnade utredningen, som går under beteckningen “Utredningen om skattetransparens och några redovisningsfrågor”, sitt delbetänkande. I delbetänkandet presenteras en ny koncerndefinition som föreslås införas i både årsredovisningslagen och ett sjuttioalagar på det associationsrättsliga området, inklusive aktiebolagslagen.¹³ Enligt definitionen ska bland annat praktisk majoritet kunna grunda ett koncernförhållande.¹⁴ Härmed avses att övriga aktieägare deltar vid bolagsstämman i så begränsad utsträckning att redan en minoritetspost ger röstmajoritet på stämman.¹⁵ Ett bestämmande inflytande, och därmed även en praktisk majoritetsposition, manifesteras genom att en majoritet av ledamöterna i dotterföretagets ledning utsetts enbart till följd av moderbolagets sätt att utöva sin rösträtt.¹⁶ Tidigare aktiebolagsrättsliga koncerndefinitioner godtog praktisk majoritet som grund för ett koncernförhållande. Sedan möjligheten att basera en koncern på en praktisk majoritetsposition togs bort har emellertid vid flera tillfällen konstaterats att en sådan koncerngrund inte är önskvärd, bland annat för att den ansetts förknippad med betydande praktiska tillämpningssvårigheter.¹⁷

Införandet av en ny koncerndefinition påverkar tillämpningen av koncernspecifika bestämmelser och en adekvat utformad koncerndefinition är således av stor betydelse. Givet de synpunkter som tidigare framförts i relation till praktisk majoritet kan det ifrågasättas huruvida det är önskvärdt att, i enlighet med delbetänkandet, åter låta praktisk majoritet vara del av koncernbegreppet. Utredningens förslag är baserat på redovisningsrättsliga

¹¹ Se exempelvis SOU 2022:29 s. 101 ff.

¹² Dir. 2021:46.

¹³ SOU 2022:29 s. 12.

¹⁴ SOU 2022:29 s. 12.

¹⁵ Se exempelvis SOU 1994:17 s. 160–161; SOU 2009:46 s. 102; SOU 2022:29 s. 134.

¹⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/34/EU av den 26 juni 2013 om årsbokslut, koncernredovisning och rapporter i vissa typer av företag, om ändring av Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/43/EG och om upphävande av rådets direktiv 78/660/EEG och 83/349/EEG, artikel 22.1 d.

¹⁷ Erik Nerep. *Aktiebolagsrättslig analys: Ett tvärsnitt av nyckelfrågor*. Stockholm: Mercurius, 2003, s. 53.

hänsynstaganden, något som innebär att den föreslagna definitionen, inklusive återinförandet av praktisk majoritet, kan vara positiv ur ett redovisningsperspektiv.¹⁸ Att ändringarna är önskvärda även aktiebolagsrättsligt är dock inte självklart. Delbetänkandet innehåller kortare resonemang kring vilka effekter den föreslagna definitionen kan få för de cirka 693 000 aktiebolag som fanns registrerade i Bolagsverkets register vid utgången av 2021, det saknas dock mer djupgående analyser. Vilken effekt kan praktisk majoritet som koncerngrund komma att få i relation till aktiebolagslagen? På vilket sätt påverkas tillämpningen av aktiebolagslagens koncernspecifika regler? Är införandet av praktisk majoritet ett välkommet förslag, även i förhållande till aktiebolagslagen, eller kan praktisk majoritet medföra negativa aktiebolagsrättsliga konsekvenser?

1.2 Uppsatsens syfte

Syftet med förevarande uppsats är att analysera praktisk majoritet som grund för ett koncernförhållande i relation till de effekter koncerngrunden kan komma att få för aktiebolagslagen. Detta för att utreda huruvida det, i förhållande till aktiebolagslagen, är önskvärt att låta praktisk majoritet konstituera ett koncernförhållande.

1.3 Metod och material

För att uppfylla uppsatsens syfte intas såväl ett deskriptivt förhållningssätt som en mer analytisk ansats. Uppsatsen består av två delar, varav den första inleds med en övergripande beskrivning av vad en koncern är, hur koncerner bildas och vilka fördelar som koncernbildning medför. För att ge läsaren en djupare förståelse för den problematik som koncernbegreppet och därtill knuten reglering söker råda bot på berörs även behovet av koncernspecifika regler. Därefter görs, med stöd i svensk lag, förarbeten, praxis och doktrin, en historisk exposé för hur koncernbegreppet historiskt sett har sett ut i aktiebolagslagen samt en utförlig genomgång av nu gällande aktiebolagsrättsliga koncernbegrepp. Detta för att skapa en förståelse för de resonemang som föranlett definitionens utveckling. I samband härmed tillhandahålls även en översiktlig skildring av koncernbegreppets betydelse inom andra rättsområden. Därefter följer en redogörelse för de ändringar av koncernbegreppet som framförs i SOU 2022:29. Eftersom uppsatsen tar avstamp i den koncerndefinition som föreslås i delbetänkandet av Utredningen

¹⁸ SOU 2022:29 s. 12.

om skattetransparens och några redovisningsfrågor intar betänkandet, SOU 2022:29, en i materialväg central position.

Efter att läsaren fått en djupare förståelse för koncernbegreppet samt innebörden av den föreslagna koncerndefinitionen skiftar fokus för att, i uppsatsens andra del, särskilt riktas mot praktisk majoritet som grund för ett koncernförhållande. Inledningsvis används lag, förarbeten, praxis och doktrin för att redogöra för utvecklingen av praktisk majoritet inom ramen för det aktiebolagsrättsliga koncernbegreppet. I samband härmed ges även en internationell utblick. Därefter intas ett mer analytiskt förhållningssätt för att utvärdera effekterna som praktisk majoritet kan komma att få i relation till aktiebolagslagen. Avstamp tas i ett urval av aktiebolagsrättsliga regler med koppling till koncerndefinitionen. Med hjälp av lag, förarbeten, praxis och doktrin ges en deskriptiv redogörelse för reglernas syfte och innebörd, varpå en analytisk ansats intas och resonemang förs kring eventuella effekter som praktisk majoritet kan ge upphov till i förhållande till reglerna. Utifrån de resonemang som förts avseende potentiella konsekvenser dras slutsatser kring huruvida det, ur ett aktiebolagsrättsligt perspektiv, är önskvärt att låta praktisk majoritet skapa koncernförhållanden.

1.4 Avgränsningar

Delbetänkandet av Utredningen om skattetransparens och några redovisningsfrågor innehåller, förutom ett förslag på en ny koncerndefinition, resonemang kopplade till EU-direktivet om offentlig land-för-land-rapportering samt diskussioner kring en ny ordning för uppställning av eget kapital i årsredovisningslagen. Inom ramen för uppsatsen berörs dock endast den föreslagna koncerndefinitionen. Eftersom framställningen avser utreda huruvida det är önskvärt att låta praktisk majoritet grunda ett koncernförhållande ligger tyngdpunkten på den del av definitionen som avser praktisk majoritet. Det har emellertid inte ansetts lämpligt att studera praktisk majoritet isolerat, varför återstoden av den föreslagna koncerndefinitionen även översiktligt berörs.

Koncerndefinitionen som presenteras i delbetänkandet föreslås införas i ett stort antal lagar. Eftersom uppsatsen syftar till att utreda huruvida praktisk majoritet, ur ett aktiebolagsrättsligt perspektiv, bör kunna konstituera ett koncernförhållande behandlas inte de effekter som införandet av praktisk majoritet eventuellt kan få redovisningsrättsligt eller i relation till andra rättsområden. Nämnas bör vidare att förevarande framställning inte gör anspråk på att utgöra

en heltäckande redogörelse för de effekter som praktisk majoritet som koncerngrund kan komma att få för aktiebolagslagen. Enbart en begränsad del av lagens koncernspecifika regler berörs och i förhållande till reglerna som valts ges en utförlig - dock inte uttömmande, redogörelse för potentiella konsekvenser.

1.5 Disposition

Uppsatsen inleds i kapitel 2 med en utläggning avseende koncernen som samverkansform, vilka motiv som kan föranleda koncernbildning samt behovet av koncernspecifika regler.

I kapitel 3 följer sedan en beskrivning av den aktiebolagsrättsliga koncerndefinitionens utveckling. Även nu gällande definition behandlas i kapitlet. Därefter presenteras, i kapitel 4, koncerndefinitionens betydelse på andra rättsområden och i kapitel 5 ges en redogörelse för koncerndefinition som föreslås av Utredningen om skattetransparens och några redovisningsfrågor. Vidare behandlas utvecklingen av praktisk majoritet inom ramen för det aktiebolagsrättsliga koncernbegreppet i kapitel 6. I anknytning härtill tillhandahålls även en internationell utblick. Kapitel 7 innehåller dels en redogörelse för ett urval av aktiebolagslagens koncernspecifika regler, dels en diskussion avseende potentiella effekter som införandet av praktisk majoritet kan få i förhållande till reglerna. Resonemang av mer analytisk karaktär förekommer löpande i form av kapitelvisa analyser. Dessa mynnar ut i den slutsats som återfinns i kapitel 8.

2 Vad är en koncern?

2.1 Inledning

För att behandla koncerndefinitionen och praktisk majoritet på ett adekvat sätt kommer i det följande några ord ägnas åt att beskriva vad en koncern är, vilka motiv som kan föranleda koncernbildning samt varför det finns ett behov av koncernspecifik reglering.

2.2 Koncernbildning - organiserad samverkan mellan företag

Under 1890-talet genomgick den svenska industrin en betydande expansion, något som gav upphov till ökad samverkan mellan företag.¹⁹ Företagssamverkan, som kan ske i olika juridiska former och genomföras såväl horisontellt som vertikalt,²⁰ anses vara ett karaktäristiskt drag också i den nutida industriella utvecklingen.²¹ Samverkan kan bland annat äga rum inom ramen för en koncern; en grupp om två eller flera självständiga juridiska företag som genom ägande och styrning har sammanfogats till en ekonomisk enhet.²² Konstellationen syftar till att koordinera verksamheterna. Karaktäristiskt för ett koncernförhållande är att ett bolag, moderbolaget, har ett bestämmande inflytande över övriga juridiska personer, dotterföretagen.²³ Om något av dotterföretagen i sin tur har ett bestämmande inflytande över ett annat företag ingår även detta i samma koncern, vanligen under rubriceringen dotterdotterföretag.²⁴

Huruvida ett koncernförhållande föreligger är avhängigt koncernbegreppets uppfyllnad, vilket innebär att ett koncernförhållande kan uppkomma på olika sätt. Det i praktiken vanligaste är emellertid att ett bestämmande inflytande, tillika koncernförhållande, uppstår genom innehav av mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar i dotterföretaget.²⁵ Ett sådant

¹⁹ Torsten Sandström. *Svensk Aktiebolagsrätt*. 7 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik, 2020, s. 50.

²⁰ Medan horisontell integration förekommer mellan företag som har samma produktionsinriktning, alternativt äger producerande enheter i samma led, sker vertikal integration mellan företag i olika produktions- eller distributionsled. För mer härom, se exempelvis Clas Borgström. *Koncernrättsliga problem: En komparativ studie*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners förlag, 1970, s. 17.

²¹ Johansson, *Svensk associationsrätt i huvuddrag*, s. 349; Bengt Rydén. *Industriförbundets Tidskrift*. 1/1969, s. 11; Borgström, *Koncernrättsliga problem: En komparativ studie*, s. 17.

²² Borgström, *Koncernrättsliga problem: En komparativ studie*, s. 19; Robert Sevenius. Koncern. Rätt bolagsrätt 2022. *FAR online*. 2022 (Hämtad 2022-10-06); Rutberg & Skog, Det nya koncernbegreppet.

²³ Rutberg & Skog, Det nya koncernbegreppet.

²⁴ Sevenius, Koncern. Rätt bolagsrätt 2022. *FAR online*.

²⁵ Borgström, *Koncernrättsliga problem: En komparativ studie*, s. 19; Sevenius, Koncern. Rätt bolagsrätt 2022. *FAR online*.

innehav kan exempelvis följa av att moderbolaget förvärvat tillräckligt många aktier eller andelar i en annan juridisk person att det erhåller röstmajoritet i densamma.²⁶ Ett koncernförhållande kan, förutom genom förvärv av ett eller flera existerande företag, även uppkomma till följd av att ett företag bildar ett nytt svenskt eller utländskt dotterföretag, eller genom samgående av två bolag.²⁷

2.3 Motiv till koncernbildning

Sedan andra världskriget har antalet koncernbildningar ökat i Sverige och idag är många svenska bolag organiserade i koncerner.²⁸ Ur ett samhälleligt perspektiv anses denna typ av företagssamverkan positiv och verksamhetsformen betraktas som värdefull.²⁹ Vilka överväganden som föranleder koncernbildning är, precis som enskilda koncerners inbördes organisation, av varierande beskaffenhet.³⁰ Huvudskälen för koncernbildning torde emellertid bygga på ekonomiska överväganden - inom ramen för en koncern kan företagen uppnå ekonomiska fördelar som i endast begränsad omfattning varit aktuella för de enskilda företagen utan samverkan.³¹

Ett utmärkande drag för utvecklingen i näringslivet är kontinuerliga strukturförändringar, något som sammanhänger med strävan efter tillväxt.³² Koncernbildning, genom vilken befintliga företag kan köpas upp och bolag snabbt växa är, bland annat, en attraktiv form av omstrukturering.³³ Ett beslut om koncernbildning kan, med andra ord, ha tillväxtorienterade motiv. Härtill kommer att koncernbildning möjliggör kontroll av en omfattande rörelse med en ringa kapitalinsats - under förutsättning att varje aktie motsvarar en röst räcker det att ha mer

²⁶ Det är inte nödvändigt att moderbolaget faktiskt äger aktierna - ett innehav av rösträtterna är tillräckligt. Trots detta föreligger ofta ett aktieäggande. För mer härom, se Sevenius, *Koncern. Rätt bolagsrätt 2022. FAR online*.

²⁷ Gösta Kedner & Sven-Åke Svenberg, *Koncernredovisning*, 11 uppl. Lund: Studentlitteratur, 2000, s. 22.

²⁸ Borgström, *Koncernrättsliga problem: En komparativ studie*, s. 18; Johansson, *Svensk associationsrätt i huvuddrag*, s. 349; SOU 1997:168 s. 80.

²⁹ Se Krüger Andersens uttalande på *Förhandlingarna vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm, 21–23 augusti 1996, Del 1*, s. 75.

³⁰ Se Rolf Skogs uttalande på *Förhandlingarna vid det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm, 21–23 augusti 1996, Del 1*, s. 74.

³¹ Kedner & Svenberg, *Koncernredovisning*, s. 25.

³² Paul Krüger Andersen, *Studier i dansk koncernret*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1997, s. 203.

³³ Dotevall, *Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning*, s. 116.

än femtio procent av aktierna för att uppnå kontroll.³⁴ Ett moderbolag med begränsat kapital kan således förfoga över ett dotterföretag med omfattande resurser.

Koncernbildning innefattar en integration, och därmed även en koncentration, av företag. Företagskoncentration är ekonomiskt fördelaktigt av flera anledningar, bland annat ger det upphov till så kallade synergieffekter; fördelar inom produktion, marknadsföring och inköp.³⁵ Uppbyggandet av en koncern kan vidare, förutom att grunda sig i skäl med koppling till omstrukturering, tillväxt eller drift, bottna i en strävan efter riskspridning.³⁶ Genom att bedriva potentiellt riskfylld verksamhet i ett dotterföretag begränsas moderbolagets risk i förhållande till insatt kapital - skulle verksamheten gå dåligt och dotterföretaget tvingas gå i konkurs blir de negativa effekterna mildare än om samma verksamhet istället hade bedrivits i moderbolaget.³⁷ Att fördela risk mellan olika dotterföretag innebär även att koncernen får bättre möjlighet att hantera enheternas konjunkturella svängningar, bland annat tack vare möjligheten till koncernbidrag.³⁸ Även i de fall man önskar samarbeta med andra företag begränsat till en viss del av verksamheten medför ett koncernförhållande att riskerna minimeras - moderbolaget kan låta andra intressenter gå in som ägare i dotterföretaget utan rubbning av maktbalansen i koncernen som helhet.³⁹

Koncernbildning innebär, förutom en koncentration av företag, en koncentration av aktieägare. Graden av aktieägarkoncentration var den aspekt av företagets ägar- och inflytandestruktur som tidigast sattes i samband med produktionseffektiviteten.⁴⁰ Genom ett mer koncentrerat ägande motverkas principal-agent problematiken som föreligger i alla situationer där någon, agenten, handlar på uppdrag av en annan, principalen. I ett aktiebolagsrättsligt sammanhang föreligger en principal-agentrelation mellan aktieägare och den anställda företagsledningen där ledningens uppgift är att realisera det mål aktieägarna uppställt för verksamheten, vilket presumeras vara vinstmaximering.⁴¹ När aktierna sprids på fler ägare med begränsade innehav

³⁴ Kedner & Svenberg, *Koncernredovisning*, s. 25.

³⁵ Kedner & Svenberg, *Koncernredovisning*, s. 25.

³⁶ Björn Larsson. *Koncernorganisation. Kontroll & Kompetens: organisationsformer för koncerner*. Stockholm: Ekonomiska forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm, 1983, s. 3; Krüger Andersen, *Studier i dansk koncernret*, s. 202.

³⁷ Larsson, *Koncernorganisation. Kontroll & Kompetens: organisationsformer för koncerner*, s. 3.

³⁸ Larsson, *Koncernorganisation. Kontroll & Kompetens: organisationsformer för koncerner*, s. 3.

³⁹ Stig Larsson. *Koncernorganisation eller företagssamarbete i nya struktur*, FE-Rapport, Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet, 1987, s. 12.

⁴⁰ SOU 1988:38 s. 296.

⁴¹ SOU 1988:38 s. 296.

uppstår en separation mellan ägande och kontroll, något som innebär att aktieägarnas övervakning av ledningen och huruvida den agerar i enlighet med ägarkretsens intressen avtar. Ett mer koncentrerat ägande innebär således en mer omfattande kontroll av ledningens handlande, och därmed även en försäkran att verksamheten drivs med syfte att generera maximal vinst. En fördel med koncernbildning, och ett möjligt motiv därtill, är alltså den ägarkoncentration som verksamhetsformen ger upphov till.

2.4 Koncerntanken och dess inneboende konflikt

Att en koncern består av flera företag istället för ett enskilt bolag ger, trots de fördelar koncernbildning är förknippat med, upphov till juridiska spörsmål. Det finns en inbyggd problematik i koncerntanken som grundar sig i konflikten mellan koncernväsendet och idén om aktiebolaget som ett ekonomiskt och juridiskt självständigt företag.⁴² Ett koncernförhållande innebär att enskilda juridiskt självständiga företag ingår i en större affärsmässig och organisatorisk enhet.⁴³ Dotterföretagens företagsledning är underordnade moderbolaget och de enskilda koncernföretagens ekonomiska ställning är starkt beroende av varandra.⁴⁴ Det särskilda förhållande som föreligger mellan koncernbolagen påverkar inte bara dotterföretagens medlemmars intressen, utan även utomståendes - bland annat kan borgenärer uppleva svårigheter vid bedömningen av koncernföretagens finansiella ställning och resultat.⁴⁵

Koncerntankens inneboende problematik är särskilt besvärlig i relation till aktiebolagslagen - som är utformad efter idén om aktiebolaget som ett separat juridiskt rättssubjekt. Lagens allmänna bestämmelser är följaktligen varken ämnade eller lämpade att reglera koncernförhållanden, något som bland annat bekräftas av reglerna om vinstutdelning. En grundprincip inom aktiebolagsrätten är att vinstutdelning endast får ske om den vinst som balansräkningen uppvisar föreligger på bolagets rörelse i dess helhet.⁴⁶ Om vinst respektive förlust uppstår på olika rörelsegrenar får endast den överskjutande delen delas ut. Eftersom en koncern består av enskilda rättssubjekt hindrar den generella regleringen avseende balansräkning inte att ett koncernföretag delar ut vinst som föreligger enligt företagets balansräkning, utan hänsyn till förlust som uppkommit hos ett annat koncernföretag. Det

⁴² Dotevall, *Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning*, s. 116.

⁴³ Prop. 1975:103 s. 276; Johansson, *Svensk associationsrätt i huvuddrag*, s. 351.

⁴⁴ Svernlöv, *Aktiebolagslagen: en översikt*, s. 25.

⁴⁵ Johansson, *Svensk associationsrätt i huvuddrag*, s. 351.

⁴⁶ Prop. 1975:103 s. 277.

faktum att de olika koncernföretagen är enskilda rättssubjekt medför även att betydande skuldförhållanden kan bestå mellan olika koncernföretag utan att det syns i företagens redovisning. Man kan alltså inte få en klar bild av koncernens ekonomiska ställning enbart med hjälp av de olika koncernföretagens årsredovisningar. Bedömningen av koncernens ekonomiska ställning försvåras ytterligare av möjligheten att fördela resultat efter eget tycke genom koncerninterna transaktioner samt av det faktum att det inte är möjligt att, med hjälp av moderbolagets redovisning, identifiera vilka reella tillgångar som aktierna i dotterföretaget representerar.⁴⁷

⁴⁷ Gösta Kedner, Carl Martin Roos & Rolf Skog. *Aktiebolagslagen del I*. 5 uppl. Stockholm: Fritzes Förlag, 1995, s. 27–28.

3 Utvecklingen av koncernbegreppet i aktiebolagslagen

3.1 Inledning

För att minimera problematiken som uppstår i mötet mellan koncerner och aktiebolagslagen, samt för att motverka kringgåenden av aktiebolagsrättsliga regler, krävs koncernspecifika bestämmelser. Trots att koncerner motsvarande dem som återfinns i dagens näringsliv har funnits sedan 1800-talet var det först på 1900-talet som man insåg att aktiebolagslagens allmänna regler riskerar att bli verkningslösa i koncernsammanhang.⁴⁸ I det följande presenteras hur koncernbegreppet historiskt sett har sett ut och utvecklats i aktiebolagslagen.

3.2 1944 - Kreugerkoncernens fall och koncernbegreppets uppkomst

Under 1920- och 1930-talet genomfördes koncernbildning allt oftare och antalet koncerner ökade markant i Sverige.⁴⁹ Vid denna tidpunkt var samhället positivt inställt till företagssamverkan genom koncernbildning och bolags ägande av aktier i andra bolag sågs som en självklarhet. Svensk lag innehöll inga koncernspecifika regler. 1932 inträffade emellertid den så kallade Kreugerkraschen - än idag ett av de större bolagsfallissemang som Sverige upplevt.⁵⁰ Ivan Kreuger, ägare till koncernens moderbolag, Kreuger & Toll AB, hade genom utgivning av olika aktie- och låneinstrument lyckats bygga upp ett världsomfattande företagsimperium kring Svenska Tändsticks AB.⁵¹ På grund av Kreugerkoncernens internationellt vittförgrenade system av koncernbolag samt omfattande internationella engagemang medförde konkursen betydande ekonomiska konsekvenser för fordringsägare och delägare världen över.⁵²

Efter sammanbrottet konstaterades att koncernens redovisning varit bedräglig och att dess verkliga ställning bland annat dolts genom transaktioner mellan olika koncernbolag.⁵³ Man framhöll att koncernväsendet och det tilltagande antalet koncernbildningar medfört organisatoriska och verksamhetsinriktade förändringar för större ekonomiska företag, något

⁴⁸ Knut Rodhe & Rolf Skog. *Aktiebolagsrätt*. 20 uppl. Stockholm; Norstedts Juridik, 2002, s. 264.

⁴⁹ Borgström, *Koncernrättsliga problem: En komparativ studie*, s. 18; Krister Moberg. *Moderbolags ansvar för dotterbolags skulder: Ansvarsgenombrott*. Stockholm: Nerenius & Santéus Förlag, 1998, s. 39.

⁵⁰ Håkan Nial. *Svensk Associationsrätt i Huvuddrag*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners förlag, 1975, s. 13–14.

⁵¹ Sandström, *Svensk Aktiebolagsrätt*, s. 53.

⁵² Nial, *Svensk Associationsrätt i Huvuddrag*, s. 13–14.

⁵³ Nial, *Svensk Associationsrätt i Huvuddrag*, s. 14.

som ansågs ge upphov till fara för kringgående av aktiebolagslagens mest fundamentala regler.⁵⁴ Möjligheten att på olika sätt manipulera koncernbolagens ekonomiska ställning och rörelseresultat befarades ge upphov till redovisning och utdelning av fiktiva vinster.⁵⁵ Detta ansågs inte bara utgöra ett hot mot bolagens solidaritet och, i längden, dess existens, utan även den aktieköpande allmänheten samt bolagens borgenärer som lider risk att köpa aktier i, alternativt erbjuda lån till, koncernbolag vars reella ställning är sämre än dess bokföring utvisar.⁵⁶ Sammanbrottet tydliggjorde brister i aktiebolagslagen och baserat på erfarenheterna från Kreugerkraschen påbörjades arbetet med en ny aktiebolagslag.⁵⁷ Det primära målet var att skapa regler om koncerner, vilka dittills saknats.⁵⁸ Arbetet resulterade i 1944 års aktiebolagslag, som för första gången innehöll en koncerndefinition.⁵⁹ Till följd härav blev Sverige det första landet i Norden att införa koncernspecifika bestämmelser.⁶⁰

Koncerndefinitionen i 1944 års lag bestod dels av en huvudregel, dels av en sekundärregel.⁶¹ Enligt huvudregeln förelåg ett koncernförhållande om ett aktiebolag, självt eller via ett dotterföretag, ägde så många aktier i ett annat bolag att det hade mer än hälften av röstetalet för samtliga aktier i företaget. Huvudregeln anknöt till ett matematiskt och objektiva kriterium: innehav av mer än halva röstetalet. Det var således fråga om en klar och enkel regel, utan tolknings- och tillämpningssvårigheter. För de fall ett eller flera dotterföretag, alternativt moderbolaget tillsammans och ett eller flera dotterföretag, gemensamt ägde så många aktier i ett annat företag, skulle även det sistnämnda företaget anses ingå i koncernen i egenskap av dotterdotterföretag.⁶² Enligt sekundärregeln kunde ett koncernförhållande föreligga även i situationer då det ledande bolaget, moderbolaget, på grund av aktieinnehav, avtal eller annan orsak hade ett bestämmande inflytande och ett väsentligt intresse i det beroende företagens, dotterföretagens, resultat och ställning.⁶³ Den närmare innebörden av begreppet "bestämmande inflytande" var varken klarlagd genom rättspraxis eller doktrin, sambandet mellan

⁵⁴ SOU 1941:9 s. 3.

⁵⁵ SOU 1941:9 s. 19.

⁵⁶ SOU 1941:9 s. 3.

⁵⁷ SOU 1941:9 s. 19; Rutberg & Skog, Det nya koncernbegreppet; Nial, *Svensk Associationsrätt i Huvuddrag*, s. 14.

⁵⁸ Martin Smiciklas. Aktiebolagsrättens utveckling. *SvJT* 1989:55.

⁵⁹ Nial, *Svensk Associationsrätt i Huvuddrag*, s.14.

⁶⁰ Håkan Nial. Till begreppet moder- och dotterbolag. *JFT*. 1973, s. 225 ff.

⁶¹ 1944 års Aktiebolagslag, 221 §.

⁶² Einar Stenbeck, Mauritz Wijnbladh & Håkan Nial. *Aktiebolagslagen jämte dithörande författningar med förklaringar*. 4 uppl. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners förlag, 1961, s. 715.

⁶³ 1944 års Aktiebolagslag, 221 §.

koncernbegreppets olika delar ansågs emellertid indikera att inflytandet skulle motsvara ett som följer av röstmajoritet.⁶⁴ Vad gäller det väsentliga intresset anfördes att ett sådant bland annat kunde uttryckas genom en rätt till andel i tillgångar eller vinst, eller en i avtal fastställd rätt för moderbolaget att dra fördel av dotterföretagets verksamhet.⁶⁵ Nial menade dock att sekundärregelns krav på ett väsentligt intresse i många fall inte skulle ha en självständig betydelse eftersom ett bestämmande inflytande i regel medför även ett väsentligt intresse.⁶⁶

Tillämpningen av koncernbegreppet i 1944 års aktiebolagslag förutsatte att moderbolaget var ett svenskt aktiebolag. Trots att bestämmelsen enligt sin ordalydelse enbart var tillämplig på koncernförhållande mellan aktiebolag menade man att en analog tillämpning ibland kunde vara påkallad även i relation till delägarskap i andra ekonomiska företag, såsom handelsbolag och ekonomiska föreningar.⁶⁷ Bestämmelserna skulle dessutom appliceras på relationen mellan svenska moderbolag och utländska dotterföretag av aktiebolagskaraktär och därmed jämförliga bolagsstrukturer.⁶⁸ Lagens koncernspecifika reglering var således tillämplig på koncernförhållanden där moderbolaget var ett svenskt aktiebolag och dotterföretaget en juridisk person.

Koncerndefinitionen i 1944 års aktiebolagslag var dels knuten till krav på moderbolaget att upprätta koncernredovisning, dels regler med syfte att förhindra att moderbolaget delade ut vinst i större utsträckning än vad som motsvarade vinst för koncernen som helhet. Överträdelse av aktiebolagslagens koncernspecifika regler kunde medföra ogiltighet av bolagsstämmobeslut och aktieförvärv samt, i vissa fall, straff.

3.3 1975 - en förenklad och enhetlig nordisk aktiebolagslag

Drygt 30 år efter stiftandet av 1944 års aktiebolagslag trädde en ny lag i dess ställe - 1975 års aktiebolagslag. Den nya lagen var, till skillnad från sin föregångare, en produkt av ett samnordiskt utredningsarbete.⁶⁹ 1975 års aktiebolagslag innebar en genomgripande teknisk översyn av aktiebolagsrätten i syfte att genomföra förenklingar av densamma.⁷⁰

⁶⁴ SOU 1979:46 s. 27; Nial, Till begreppet moder- och dotterbolag, s. 225 ff.

⁶⁵ Nial, Till begreppet moder- och dotterbolag, s. 225 ff.

⁶⁶ Nial, Till begreppet moder- och dotterbolag, s. 225 ff.

⁶⁷ SOU 1941:9 s. 681; Prop. 1975:103 s. 180.

⁶⁸ Prop. 1975:103 s. 180.

⁶⁹ Prop. 1975:103 s. 68.

⁷⁰ Prop. 1975:103 s. 68.

Under andra halvan av 1900-talet fortsatte antalet koncernbildningar att tillta i antal och i slutet av förra århundradet ingick uppskattningsvis vart femte aktiebolag i en koncern.⁷¹ Utanför Norden pågick vid denna tidsperiod dessutom ett intensivt utvecklingsarbete inom det koncernrättsliga området.⁷² Trots detta innebar 1975 års aktiebolagslag inga större förändringar i relation till koncerndefinitionen. Den koncerndefinition som föreslagits av aktiebolagsutredningen, som i sak motsvarade då gällande rätt, ansågs väl avvägd och koncernbegreppet som återfunnits i tidigare lag överfördes till den nya lagen utan större avvikelser.⁷³ Att koncerndefinitionen upptogs i det närmaste oförändrad kritiserades emellertid från flera håll.⁷⁴

Koncerndefinitionen i 1975 års aktiebolagslag bestod, precis som tidigare, av en huvudregel och en sekundärregel.⁷⁵ Enligt huvudregeln skulle ett bolag vara moderbolag och ett annat dotterföretag om det förra ägde så många aktier eller andelar i det senare att det hade mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar. Det avgörande kriteriet för ett koncernförhållande enligt huvudregeln var således även enligt 1975 års definition röstmajoritet. Syftet med att låta röstandelen och inte kapitalandelen vara avgörande var att koncernredovisningsreglerna enbart skulle vara obligatoriska när ett företag faktiskt hade ett bestämmande inflytande över ett annat.⁷⁶ Enligt sekundärregeln kunde en koncern även föreligga om ett aktiebolag i annat fall, på grund av aktie- eller andelsinnehav, avtal eller annan orsak, hade ett bestämmande inflytande över en juridisk person och en betydande andel i resultatet av dess verksamhet. Såväl direkta som indirekta dotterföretagsförhållanden föll inom definitionen.

Koncerndefinitionen i 1975 års aktiebolagslag förutsatte att moderbolaget var ett svenskt aktiebolag. Dock omfattades uttryckligen andra, såväl svenska som utländska, associationsformer än aktiebolag som dotterföretag.⁷⁷ Koncernbegreppet var knutet till ett

⁷¹ SOU 1997:168 s. 80.

⁷² Prop. 1975:103 s. 88.

⁷³ Prop. 1975:103 s. 278.

⁷⁴ Bland annat framförde Hovrätten för Västra Sverige sin förvåning över att utredningen inte i högre grad diskuterat och utvecklat koncernreglerna, se Prop. 1975:103 s. 188.

⁷⁵ Aktiebolagslag (1975:1385) 1 kap. 2 §.

⁷⁶ SOU 1994:17 s. 160.

⁷⁷ Rutberg & Skog, Det nya koncernbegreppet.

flertal regler, såsom de avseende vinstutdelning i moderbolag, förvärv av egna aktier samt låneförbud. Resonemangen bakom de koncernspecifika reglerna var till stor del baserade på resonemang och hänsynstaganden kopplade till redovisning, något som bland annat problematiserats av Krüger Andersen som anser det vara teoretiskt bakvänt att definiera redovisningsregler innan den materiella koncernrätten blivit etablerad.⁷⁸ Detta eftersom redovisningen, trots att den avspeglar den materiella rätten, inte definierar densamma.

I förarbeten till 1975 års lag gjorde föredragande statsråd ett uttalande med innebörden att 50/50-bolag skulle omfattas av koncernbegreppet.⁷⁹ Uttalandet blev dock föremål för kritik, varför 1974 års bolagskommitté en kort tid efter ikraftträdandet av 1975 års aktiebolagslag fick i uppdrag att återigen utreda frågan om en ändamålsenlig utformning av det aktiebolagsrättsliga koncernbegreppet.⁸⁰ Kommitténs överväganden tog främst sikte på frågan om huruvida 50/50-bolag skulle räknas som koncernföretag.⁸¹ Med 50/50-bolag avses en juridisk person i vilken två juridiskt fristående företag har hälften av rösterna för samtliga andelar och i vars angelägenheter ägarföretagen endast gemensamt kan fatta beslut.⁸² Utmärkande i fråga om 50/50-bolag är således att de överordnade bolagen enbart har en negativ bestämmanderätt. Kommittén fann att övervägande skäl talade emot att låta 50/50-bolag falla inom koncernbegreppet, bland annat anfördes att det skulle strida mot internationell koncernredovisningspraxis samt att koncernredovisningen skulle bli missvisande om företag varöver moderbolaget saknar full bestämmanderätt redovisas som dotterföretag.⁸³ I anknytande förarbete framfördes liknande synpunkter.⁸⁴ En tid efter ikraftträdande av 1975 års aktiebolagslag preciserades därför att sekundärregelns uppfyllnad förutsatte att moderbolaget hade ett *ensamt* bestämmande inflytande.⁸⁵

1987 inträffade ytterligare en uppmärksammas finansskandal, den så kallade Fermenta-affären. Företaget Fermenta AB, som inledningsvis bestod av enbart en juridisk enhet, hade över tid

⁷⁸ Krüger Andersen, *Studier i dansk koncernret*, s. 126.

⁷⁹ Prop. 1975:103 s. 279.

⁸⁰ Prop. 1979/80:143 s. 71.

⁸¹ SOU 1979:46 s. 11.

⁸² Prop. 1979/80:143 s. 71.

⁸³ SOU 1979:46 s. 12–13.

⁸⁴ Prop. 1979/80:143 s. 73.

⁸⁵ Prop. 1979/80:143 s. 21.

utvecklats till en invecklad koncern.⁸⁶ Över koncernen härskade företagsledaren, Refaat El-Sayed, i det närmaste enväldigt, utan hänsynstagande till aktiebolagsrättsliga regler. Med hjälp av omfattande bokföringsmanipulationer, egen handel med bolaget och systematisk undanhållande av information gentemot styrelse och revisorer byggdes ett företagsimperium upp.⁸⁷ Efter att det uppdagades att El-Sayed ljugit om sin påstådda doktorsexamen avslöjades emellertid oegentligheter i koncernens redovisning och sammanbrottet var ett faktum. Parallellerna mellan Fermentaskaldalen och Kreugerkraschen var slående och precis som Kreugerkraschen blottlade Fermenta brister i befintlig koncernrättslig lagstiftning. Fermenta-affären gav dock inte upphov till några ändringar beträffande koncernförhållanden.⁸⁸

3.4 1996 - Sveriges medlemskap i EU föranleder en ny koncerndefinition

1995 blev Sverige medlem i EU, något som innebar en skyldighet att anpassa svensk bolags- och redovisningslagstiftning till EU:s krav.⁸⁹ Sveriges anslutning resulterade bland annat i införandet av en ny årsredovisningslag⁹⁰ som ersatte aktiebolagslagens redovisningsregler. För koncernrättens vidkommande är EU:s sjunde bolagsdirektiv,⁹¹ numera ersatt av det så kallade koncernredovisningsdirektivet,⁹² av central betydelse. Direktivet innehåller formellt sett ingen koncerndefinition, det anger dock under vilka förutsättningar två eller flera företag har ett sådant samband med varandra att de ska upprätta en konsoliderad redovisning, och kan därmed indirekt anses innehålla en koncerndefinition.⁹³ Syftet bakom direktivets bestämmelser är att få till stånd jämförbara koncernredovisningar hos de bolag som hör hemma inom EU.⁹⁴ Detta för att underlätta för samtliga berörda intressenter att bedöma dels koncerners ställning och resultat, dels de ekonomiska sambanden mellan olika koncernföretag.⁹⁵ Eftersom direktivet och de däri upptagna koncerndefinitionerna är tvingande på redovisningsområdet infördes en ny koncerndefinition i den svenska årsredovisningslagen.⁹⁶ EU:s bolagsrätt saknar en allmän

⁸⁶ Stockholms Fondbörs. *Fermenta: fakta och erfarenheter: En rapport till Stockholms Fondbörs*. Stockholm: Stockholms Fondbörs, 1988, s. 183.

⁸⁷ Stockholms Fondbörs, *Fermenta: fakta och erfarenheter: En rapport till Stockholms Fondbörs*, s. 11.

⁸⁸ Prop. 1997/98:99 s. 1.

⁸⁹ Rutberg & Skog, *Det nya koncernbegreppet*.

⁹⁰ Årsredovisningslag (1995:1554).

⁹¹ Rådets sjunde direktiv 83/349/EEG av den 13 juni 1983 om sammanställd redovisning.

⁹² Direktiv 2013/34/EU.

⁹³ Søren Friis Hansen. *Europaëisk koncernret: Bør koncernretten reformeres og kodificeres?* Diss., København Universitet, 1995, s. 371.

⁹⁴ Dotevall, *Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning*, s. 116.

⁹⁵ Nerep, *Aktiebolagsrättslig analys: Ett tvärsnitt av nyckelfrågor*, s. 35.

⁹⁶ Prop. 1995/96:10 Del II s. 110; Årsredovisningslag (1995:1554) 1 kap. 4 §.

koncerndefinition för aktiebolaget och det stod därmed medlemsstaterna fritt att på det aktiebolagsrättsliga området använda andra koncerndefinitioner. I praktiken får dock koncernredovisningsdirektivets definition betydande genomslag även utanför redovisningsområdet, framförallt i relation till den aktiebolagsrättsliga regleringen.⁹⁷ Vid implementering av EU:s koncernredovisningskrav anförde därför den svenske lagstiftaren att rättssystematiska och praktiska skäl talade för att samma definition även borde införas i lagar på det associationsrättsliga området, däribland aktiebolagslagen.⁹⁸ På så sätt bibehölls den överensstämmelse som förelåg mellan det koncernbegrepp som använts för redovisningsändamål och det som använts inom associationsrätten i övrigt. 1996 infördes således en ny koncerndefinition motsvarande den i årsredovisningslagen i aktiebolagslagen.⁹⁹

Skillnaderna mellan 1975 års koncerndefinition och den som återfinns i EU-direktivet befanns inte vara särskilt omfattande - en anpassning av svensk rätt till direktivets koncernbegrepp krävde därför inga större ändringar.¹⁰⁰ Precis som 1975 års koncerndefinition var 1996 års koncernbegrepp enbart tillämpligt på företagsgrupper i vilka moderbolaget var ett svenskt aktiebolag eller handelsbolag. Trots att det inte längre angavs uttryckligen var den enda begränsningen i förhållande till dotterföretag även fortsättningsvis att det skulle vara en juridisk person.¹⁰¹ Den juridiska personen kunde, precis som tidigare, vara både svensk och utländsk. Vissa skillnader förelåg emellertid mellan 1975 och 1996 års koncerndefinitioner. Inom ramen för huvudregeln i 1975 års koncernbegrepp beaktades enbart rösträtt som var förenad med äganderätt till aktierna eller andelarna, ett utflöde av den för svensk aktiebolagsrätt grundläggande principen om aktiers odelbarhet. Direktivet ställer dock inte krav på äganderätt och eftersom direktivet på denna punkt är tvingande innehöll 1996 års koncernbegrepp, till skillnad från sin föregångare, inte krav på att innehav av andelar eller aktier skulle vara förenat med äganderätt.¹⁰² Ändringen saknade betydelse för svenska bolag, för vilka rösträtten enbart kan utövas av aktieägare, men kunde få relevans för innehav i utländska företag där äganderätt och rösträtt kan separeras.¹⁰³

⁹⁷ Rutberg & Skog, Det nya koncernbegreppet.

⁹⁸ Prop. 1995/96:10 Del II s. 110.

⁹⁹ Aktiebolagslag (1975:1385) 1 kap. 5 §.

¹⁰⁰ Prop. 1995/96:10 Del II s. 111.

¹⁰¹ Prop. 1995/96:10 Del II s. 176.

¹⁰² Prop. 1995/96:10 Del II s. 111.

¹⁰³ Johan Hessius & Magnus G. Garner. EG:s bolagsrätt. *Ny Juridik*. 2:27, s. 47–48.

Även i förhållande till sekundärregeln innebar 1996 års koncerndefinition förändringar. I förarbeten konstaterades att regeln inte i alla delar överensstämde med direktivet samt att den visat sig vara svårtillämpad i praktiken och följaktligen användes mycket sällan.¹⁰⁴ Lagstiftaren valde därför att upphäva sekundärregeln. En del situationer som brukade falla inom sekundärregeln regleras dock uttryckligen i direktivet. Bland annat innehåller direktivet bestämmelser innebärande att en juridisk person ska anses vara dotterföretag till ett annat företag, om det senare har rätt att utse eller avsätta mer än hälften av ledamöterna i ledningsorganen samt äger aktier eller andelar i företaget i fråga.¹⁰⁵ Eftersom bestämmelsen är tvingande togs den in i 1996 års koncerndefinition. Direktivet innehåller emellertid även bestämmelser utan motsvarighet i 1975 års sekundärregel. Exempelvis innebärande att ett koncernförhållande ska kunna uppkomma genom konsortialavtal. Bestämmelsen är tvingande och infördes därmed i den nya koncerndefinitionen.

1996 års aktiebolagsrättsliga koncerndefinition kom sålunda att bestå av fyra alternativa rekvisit enligt vilka ett koncernförhållande kunde grundas på (1) innehav av enkel röstmajoritet, (2) avtal, (3) inflytande över styrelsesammansättningen eller, avslutningsvis, (4) en rätt att ensam utöva ett bestämmande inflytande. Bortsett från den första grunden förutsatte samtliga rekvisit ett ägande av aktier eller andelar i den juridiska personen. I praktiken torde skillnaden mellan 1996 års koncerndefinition och dess företrädare inte vara särskilt omfattande.¹⁰⁶ 1996 års koncerndefinition likställde, precis som 1975 års definition, direkta och indirekta innehav och det nya koncernbegreppet innebar ingen ändring beträffande 50/50-bolag. 50/50-bolag skulle således inte heller enligt den nya koncerndefinitionen behandlas som koncernbolag.¹⁰⁷

3.5 2005 - nu gällande koncerndefinition

Under den senare delen av 1900-talet skedde stora förändringar i den internationella miljön. Järnridån mellan Europa och det Sovjetiska blocket föll och kapital började flöda alltmer fritt mellan länder.¹⁰⁸ Detta, tillsammans med Sveriges medlemskap i EU, gav upphov till att de svenska aktiebolagen verkade i en annan internationell miljö i slutet av 1900-talet än den som

¹⁰⁴ Prop. 1995/96:10 Del II s. 111.

¹⁰⁵ Direktiv 2013/34/EU, artikel 22.1 b.

¹⁰⁶ Hessius & Garner, EG:s bolagsrätt, s. 48.

¹⁰⁷ Prop. 1995/96:10 Del II s. 114.

¹⁰⁸ SOU 2001:1 Del I s. 11.

rådde vid stiftandet av 1975 års aktiebolagslag. För att anpassa lagstiftningen till de nya nationella och internationella förhållanden var 1975 års aktiebolagslag under sin giltighetstid föremål för ett betydande antal förändringar, något som gav upphov till att lagens struktur, överskådlighet och begriplighet gradvis gick förlorad.¹⁰⁹ Till följd härav fick aktiebolagskommittén vid tiden runt millennieskiftet 2000 i uppdrag att genomföra en samlad översyn av det aktiebolagsrättsliga regelverket.¹¹⁰ I kommittédirektivet konstaterades bland annat att allt fler bolag kommit att falla inom aktiebolagslagens koncerndefinition och att styrning och ansvarsförhållandena i koncerner i praktiken ofta skiljer sig åtskilligt från aktiebolagslagens grundstruktur.¹¹¹ I aktiebolagskommitténs uppdrag ingick därför att överväga ett eventuellt behov av att särskilt reglera bolagsstyrning och ansvarsförhållandet mellan bolag och deras bolagsorgan i koncernförhållanden. Kommitténs översyn resulterade i ett lagförslag som i sin tur gav upphov till en ny aktiebolagslag, 2005 års aktiebolagslag.¹¹² 2005 års aktiebolagslag utgör än idag gällande rätt.

2005 års aktiebolagslag syftar till att åstadkomma större flexibilitet för företagen samt innebär en språklig och systematisk modernisering av den svenska aktiebolagsrätten.¹¹³ Vad gäller koncerndefinitionen innebär 2005 års aktiebolagslag emellertid inga förändringar - 1996 års koncernbegrepp överfördes oförändrat till nu gällande lag. Införandet av den nya aktiebolagslagen resulterade inte heller i regler om styrning och ledning i koncern, materiell koncernrätt.¹¹⁴ Än idag saknas sådan reglering inom det svenska rättssystemet. Givet det stora antalet svenska bolag som ingår i koncerner kan avsaknaden av materiell koncernrätt tyckas underlig, särskilt med tanke på att svensk rätt historiskt sett bygger på tysk rätt, som innehåller en omfattande materiell koncernrätt.¹¹⁵ Diskussionen avseende införandet av materiell koncernrätt i svensk rätt sträcker sig långt tillbaka i tiden och kan förväntas pågå en lång tid framöver.

¹⁰⁹ SOU 2001:1 Del I s. 11.

¹¹⁰ Dir. 1990:46.

¹¹¹ Dir. 1990:46.

¹¹² Aktiebolagslag (2005:551).

¹¹³ Prop. 2004/05:85 s. 1.

¹¹⁴ SOU 2001:1 Del I s. 15.

¹¹⁵ Bo Svensson. Lagstiftningssideologi och lagstiftningsteknik: Erfarenheter från arbetet med en ny aktiebolagslag. *SvJT*. 2001:637; Reinier Kraakman, John Armour, Paul Davies, Luca Enriques, Henry Hansmann, Gerard Hertig, Klaus Hopt, Mariana Pargendler, Wolf-Georg Ringe & Edward Rock. *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*. 3 uppl. Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 133.

I nu gällande aktiebolagslag återfinns koncerndefinitionen i 1 kapitlet, 11 §. Definitionen lyder enligt följande:

Ett aktiebolag är moderbolag och en annan juridisk person är dotterföretag, om aktiebolaget

- 1. innehar mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar i den juridiska personen,*
- 2. äger aktier eller andelar i den juridiska personen och på grund av avtal med andra delägare i denna förfogar över mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar,*
- 3. äger aktier eller andelar i den juridiska personen och har rätt att utse eller avsätta mer än hälften av ledamöterna i dess styrelse eller motsvarande ledningsorgan, eller*
- 4. äger aktier eller andelar i den juridiska personen och har rätt att ensamt utöva ett bestämmande inflytande över denna på grund av avtal med den juridiska personen eller på grund av föreskrift i dess bolagsordning, bolagsavtal eller därmed jämförbara stadgar.¹¹⁶*

I samma lagrum regleras även indirekta koncernförhållanden. Om ett dotterföretag till moderbolaget, moderbolaget tillsammans med ett eller flera dotterföretag, eller flera dotterföretag tillsammans uppfyller ovanstående rekvisit i förhållande till en annan juridisk person så är även den dotterföretag i koncernen.

Enligt Sandström har utformning av dagens koncerndefinition två huvudförklaringar.¹¹⁷ Den första avser svårigheten att i bolagens räkenskaper redovisa de ekonomiska förhållandena mellan gruppen. Förklaringen åsyftar behovet av särskilda koncernredovisningsregler för företag som står under ett aktiebolags kontroll - ett behov som framför allt föranleds av risken att andelar i underordnade företag övervärderas i överordnade bolags redovisning. Den andra förklaringen har att göra med risken att aktiebolagslagens regler om aktiekapital och maktfördelning kringgås vid gruppbildning.

Aktiebolagslagens koncernbegrepp knyter an till flera för aktiebolagsrätten centrala regler, däribland värdeöverföringsreglerna,¹¹⁸ utlåningsbestämmelserna¹¹⁹ samt de så kallade Leo-

¹¹⁶ Aktiebolagslag 1 kap. 11 §.

¹¹⁷ Sandström, *Svensk Aktiebolagsrätt*, s. 64.

¹¹⁸ Aktiebolagslag 17 kap. 3 §.

¹¹⁹ Aktiebolagslag 21 kap.

reglerna.¹²⁰ Nämnda regler är bland annat betydelsefulla ur en kapitalskyddssynpunkt samt viktiga för tillförsäkrandet av ett fullgott skydd för minoriteter och bolagets borgenärer.¹²¹ Uppfyllnaden av någon av koncerngrunderna i punkter 1–4 får, med andra ord, betydelsefulla aktiebolagsrättsliga konsekvenser. Nedan följer en redogörelse för det aktiebolagsrättsliga koncernbegreppet.

3.5.1 Begreppen “moderbolag” och “dotterföretag”

Tillämpningen av den aktiebolagsrättsliga koncerndefinitionen förutsätter att det potentiella moderbolaget är ett svenskt aktiebolag, det vill säga ett bolag som bildats enligt svensk rätt samt registrerats i det svenska aktiebolagsregistret.¹²² Eftersom Sverige tillämpar registreringsprincipen¹²³ ger frågan om moderbolagets nationalitet sällan upphov till bekymmer.¹²⁴ Enligt definitionen kan aktiebolag, handels- och kommanditbolag samt ekonomiska föreningar med andelsägande klassificeras som dotterföretag.¹²⁵ Koncernreglerna är tillämpliga oavsett om dotterföretaget är svenskt eller inte, något som innebär att aktieinnehav i utländska aktiebolag omfattas av aktiebolagslagens koncernregler.

3.5.2 Innehav av enkel röstmajoritet (1p)

I bestämmelsens första punkt fastställs att ett bolag är moderbolag och en annan juridisk person dotterföretag om det förra innehar mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar i det senare. Röstmajoritet är det i praktiken vanligaste sättet för en koncern att uppkomma.¹²⁶ Att det är röstandelen och inte kapitalandelen som är avgörande beror på att man vill att koncerndefinitionen ska omfatta företagsgrupper som reellt ekonomiskt är och drivs som ett

¹²⁰ Aktiebolagslag 16 kap.

¹²¹ Nerep, Erik; Adestam, Johan och Samuelsson, Per. *Aktiebolagslag (2005:551) 17 kap. 1 §*, Lexino 2021-09-01 (Hämtad 2022-10-26); Rolf Skog. *Rodhes Aktiebolagsrätt*. 26:e uppl. Stockholm: Norstedts Juridik, 2020, s. 91; Clas Bergström & Per Samuelsson. *Aktiebolagets Grundproblem*. 6 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik, 2021, s. 23.

¹²² Sten Andersson, Svante Johansson & Rolf Skog. *Aktiebolagslagen: En kommentar Del I, 1–10 kap.* Stockholm: Norstedts Juridik, 2010, s. 1:29.

¹²³ Enligt registreringsprincipen betraktas ett utländskt bolag som svenskt om det är registrerat i Sverige, oavsett vart det har sitt faktiska säte. Jämför med sätesprincipen enligt vilken ett bolag istället anses ha sin hemvist och falla under de regler som gäller där det har sitt faktiska säte. För mer härom se exempelvis Johan Danelius. *Aktiebolags rörlighet över gränserna*. SvJT. 2010:120.

¹²⁴ Dotevall, *Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning*, s. 119.

¹²⁵ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino.

¹²⁶ Borgström, *Koncernrättsliga problem: En komparativ studie*, s.19; Sevenius, *Koncern. Rätt bolagsrätt 2022*. FAR online.

företag, något som förutsätter att moderbolaget har ett avgörande inflytande över övriga koncernföretag.¹²⁷

Termen “inneha” omfattar, till följd av implementeringen av redovisningsdirektivet, såväl innehav med äganderätt som innehav med annan grund, såsom pantsättning.¹²⁸ För svensk rätts vidkommande innebär den så kallade odelbarhetsprincipen att aktiens äganderätt och rösträtt inte kan skiljas åt.¹²⁹ Vad gäller pantsättning av svenska aktier torde därmed ordningen vara av begränsad betydelse.¹³⁰ Möjligheten att basera ett koncernförhållande på ett aktieinnehav med panträtt kan dock få betydelse i förhållande till pantinnehav av aktier i utländska bolag, förutsatt att tillämplig utländsk lag tillåter att äganderätt och rösträtt särskiljs.¹³¹ I sådana rättsordningar torde innehavet av rösträtten, oavsett ägande, vara avgörande för huruvida ett koncernförhållande föreligger.

Vad som gäller i fall då aktie- eller andelsinnehavaren, på grund av aktieägaravtal eller bestämmelse i bolagsordningen, inte har möjlighet att utöva rösträtten i sin helhet står inte klart.¹³² Medan somliga är av åsikten att en sådan begränsning inte påverkar rekvisitets uppfyllnad, menar andra att en koncern inte kan anses föreligga i fall då det presumtiva moderbolaget visserligen innehar en röstmajoritet i bolaget, men endast tillåts rösta för en viss andel av dessa aktier.¹³³ En lexikalisk tolkning av bestämmelsen torde utesluta hänsynstagande till huruvida det potentiella moderbolaget faktiskt har ett bestämmande inflytande över dotterföretaget.¹³⁴ En sådan tolkning är emellertid oförenlig med tanken att koncernbegreppet ska omfatta företagsgrupper som i praktiken drivs som ett företag. Vidare är en gemensam nämnare för koncernkriterierna i EU:s redovisningsdirektiv, som den svenska aktiebolagslagens koncerndefinition har anpassats efter, att de tillförsäkrar moderbolaget ett bestämmande inflytande i dotterföretaget. Eftersom svensk lag ska tolkas och tillämpas på ett fördragskonformt sätt är det möjligt att bedömningen av det första koncernkriteriets uppfyllnad

¹²⁷ Jämför Prop. 1995/96:10 Del II s. 106.

¹²⁸ Sten Andersson; Svante Johansson & Rolf Skog. *Aktiebolagslagen - En kommentar*. Stockholm: Norstedts Juridik, 2022, s. 1:28.

¹²⁹ Sandström, *Svensk Aktiebolagsrätt*, s. 24.

¹³⁰ Dotevall, *Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning*, s. 120.

¹³¹ Prop. 1995/96:10 Del II s. 110.

¹³² Att sådana föreskrifter är möjliga följer av aktiebolagslagen 7 kap. 8 §.

¹³³ Se exempelvis Dotevall, *Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning*, s. 120; Rutberg & Skog, *Det nya koncernbegreppet*; Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino.

¹³⁴ Se exempelvis Liljedahl, Norberg & Thorell, *Företagens redovisning*, s. 143.

ska beakta eventuella rösträttsbegränsningar.¹³⁵ Att en koncern inte kan anses föreligga i de fall då ett bolag, trots innehav av en majoritet av rösterna i ett annat bolag, inte tillåts rösta för mer än hälften av densamma synes även vara den förhärskande meningen inom doktrin.¹³⁶

Av ordalydelsen i punkt 1 följer att ett koncernförhållande inte kan baseras på ett innehav av enbart hälften av rösterna. I så kallade 50/50-bolag kan således inget av ägarbolagen betraktas som moderbolag inom ramen av förevarande koncerngrund. Detta ligger i linje med tidigare koncerndefinitioner.¹³⁷

3.5.3 Ägande och avtal (2p)

Punkter 2–4 i aktiebolagslagens koncerndefinition ställer, till skillnad från punkt 1, krav på att det presumtiva moderbolaget äger aktier eller andelar i det potentiella dotterföretaget. Med “aktie” åsyftas aktier i såväl svenska som utländska aktiebolag och att döma av lagmotiven gäller detsamma andelar.¹³⁸ Avseende storleken på ägandet finns ingen nedre gräns, redan ett marginellt innehav om en aktie eller andel är tillräckligt.¹³⁹

Vid överlåtelse av lösa saker och värdepapper, inklusive aktier, anses äganderätten övergå successivt; obligationsrättsligt sker övergången vid avtalstillfället och ut ett sakrättsligt perspektiv övergår den när det så kallade sakrättsliga momentet är uppfyllt.¹⁴⁰ Exempel på sakrättsliga moment är tradition, denuntiation och registrering. I förhållande till uppkomsten av ett koncernförhållande enligt punkter 2-4 är det den obligationsrättsliga äganderättsövergången som är avgörande och en bindande och giltig aktieöverlåtelse ska därmed vara tillräcklig för att mottagaren ska ses som ägare.¹⁴¹ Ägandet är emellertid inte korrelerat till de inflytandeformer som avgör om ett koncernförhållande föreligger enligt punkter 2-4. Istället innehåller punkterna preciseringar av de inflytandeskapande rättsliga positionerna som, tillsammans med ägandet av aktier eller andelar, måste vara uppfyllda för att ett koncernförhållande ska uppkomma.

¹³⁵ Se bland annat Mål 14/83, Sabine von Colson och Elisabeth Kamann mot Land Nordrhein-Westfalen.

¹³⁶ Se bland annat Rutberg & Skog, Det nya koncernbegreppet; Krüger Andersen, Paul. *Studier i dansk koncernret*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1997, s. 371.

¹³⁷ Prop. 1979/80:143 s. 73; Prop. 1995/96:10 Del II s. 113.

¹³⁸ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino; Prop. 1995/96:10 Del II s. 176.

¹³⁹ Andersson, Johansson & Skog, *Aktiebolagslagen: En kommentar Del I, 1–10 kap*, s. 1:28.

¹⁴⁰ Erik Nerep. *Aktiebolagsrättsliga studier - särskilt om kapitalskyddet*. Stockholm: Juristförlaget, 1994, s. 331.

¹⁴¹ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino.

Punkt 2 i lagrummet föreskriver att ett aktiebolag är moderbolag, och en annan juridisk person dotterföretag, om det förra bolaget äger aktier eller andelar i det senare och till följd av avtal med andra delägare i denna förfogar över mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar. Enligt punkt 2 ska det koncernskapande inflytandet således uppkomma genom avtal och avgörande för tillämpligheten av koncerngrunden är att det finns ett avtal som bereder moderbolaget röstmajoritet i dotterföretaget.¹⁴² Med avtal avses främst aktieägaravtal som reglerar hur ägare ska lägga sin röst på bolagsstämman, det finns dock inga begränsningar i förhållande till avtalsformen och avtalets rubricering saknar betydelse.¹⁴³ Avgörande är istället att två¹⁴⁴ eller flera delägare i ett företag, med bindande verkan, har avtalat så att någon av dem förfogar över fler röster på stämman än vad aktieägandet i sig berättigar.¹⁴⁵ Avtalet i fråga ska ge det potentiella moderbolaget rätt att självständigt besluta i frågor rörande dotterföretagets förvaltning, något som innebär att avtalet måste ge det presumtiva moderbolaget rätt att förfoga över mer än femtio procent av rösterna - endast vetorätt är inte tillräckligt.¹⁴⁶ I anknytning härtill bör nämnas att lagtexten inte ger stöd för att tolka in ett materiellt krav rörande inflytande, istället är koncerngrunden utformad som ett formellt kriterium.¹⁴⁷

Variationsrikedomen är stor med avseende på hur koncernförhållanden uppkommer med stöd av förevarande koncernkriterium. Exempelvis torde ett avtal om röstbildning kunna skapa ett koncernförhållande, förutsatt att det har en varaktig och allmängiltig prägel.¹⁴⁸ Vidare kan ett avtal om utfärdande av rösträttsfullmakt sannolikt konstituera ett koncernförhållande om avtalet innebär att det potentiella moderbolaget förfogar över mer än hälften av andelarna eller aktierna i den juridiska personen.¹⁴⁹ Ett sådant avtal kan utformas så att en delägare förbinder sig att inför varje bolagsstämma eller varje år utfärda en fullmakt för annan delägare att, utan inskränkningar vad gäller behörighet eller befogenhet, rösta för fullmaktsgivarens aktier.

¹⁴² Andersson, Johansson & Skog, *Aktiebolagslagen: En kommentar Del I, 1–10 kap.*, s. 1:28.

¹⁴³ Prop. 1995/96:10 Del II s. 177; Dotevall, *Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning*, s. 121.

¹⁴⁴ Trots att lagtexten ger sken av att avtalet måste ha ingåtts med flera aktieägare räcker det att avtalet slutits med en annan aktieägare, se Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino.

¹⁴⁵ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino.

¹⁴⁶ Dotevall, *Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning*, s.121.

¹⁴⁷ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino.

¹⁴⁸ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino.

¹⁴⁹ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino.

3.5.4 Ägande och inflytande över styrelsesammansättningen (3p)

Enligt koncerndefinitionens nästföljande punkt uppkommer ett koncernförhållande om moderbolaget har rätt att utse eller avsätta mer än hälften av ledamöterna i en annan juridisk persons styrelse eller motsvarande ledningsorgan. Som nämnts förutsätter tillämpningen av punkt 3 att det potentiella moderbolaget äger aktier eller andelar i det presumtiva dotterföretaget. Vid beräkningen av det totala antalet styrelseledamöter ska inkluderas dels stämموvalda styrelseledamöter och styrelseledamöter som på grund av bolagsordningen utsetts på annat sätt, dels arbetstagarledamöter.¹⁵⁰ Rätten att utse eller entlediga styrelsemedlemmar kan baseras på bestämmelse i lag, exempelvis med innebörden att styrelsemedlemmar ska utses av ägarna till aktier av ett visst slag.¹⁵¹ I svensk rätt saknas bestämmelser av motsvarande slag, rätten kan dock även hänföras till bestämmelser i det blivande dotterföretagets bolagsordning.¹⁵² Skrivelser som fastställer att ägare till ett visst aktieslag, alternativt en särskild ägare, ska utse majoriteten av styrelseledamöterna i ett bolag kan tas in i bolagsordningen för privata aktiebolag och förevarande koncerngrund torde därmed vara av störst betydelse i relation till privata aktiebolag.¹⁵³ Det är tveksamt huruvida rätten att utse respektive entlediga styrelseledamöter kan baseras på ett avtal mellan de presumtiva moder- och dotterbolagen.¹⁵⁴

Koncerngrunden är utformad i ljuset av att ett bolag, när det kontrollerar tillsättandet eller avsättandet av styrelsen i ett annat företag, erfarenhetsmässigt har ett betydande inflytande i företagets allmänna förvaltning.¹⁵⁵ Ett inflytande över styrelsens sammansättning innebär emellertid inte nödvändigtvis ett generellt inflytande över företagets angelägenheter. Bland annat är styrelsen, trots att den är skyldig att rätta sig efter bolagsstämmans anvisningar, principiellt sett självständig i förhållande till olika aktieägargrupper - även sådana som verkat för tillsättandet av den enskilde ledamoten.¹⁵⁶ Det finns dessutom flera studier som ger belägg

¹⁵⁰ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino.

¹⁵¹ Rutberg & Skog, *Det nya koncernbegreppet*.

¹⁵² Andersson, Johansson & Skog, *Aktiebolagslagen: En kommentar Del I, 1–10 kap.*, s. 1:28.

¹⁵³ Rätten att införa sådana bestämmelser i bolagsordningen framgår av aktiebolagslagen 8 kap. 8 §. I förhållande till publika bolag gäller enligt aktiebolagslagen 8 kap. 47 § att mer än hälften av styrelseledamöterna ska utses av bolagsstämman.

¹⁵⁴ Se Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino; Rutberg & Skog, *Det nya koncernbegreppet*; Dotevall, *Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning*, s. 122.

¹⁵⁵ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino.

¹⁵⁶ Andersson, Johansson & Skog, *Aktiebolagslagen: En kommentar Del I, 1–10 kap.*, s. 8:10; Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino.

för att styrelseledamöter i många fall agerar i eget intresse istället för aktieägarnas - att en eller flera aktieägare varit anledningen till att en viss styrelseledamot blivit tillsatt innebär således inte att styrelseledamoten kommer agera i enlighet med aktieägaren eller aktieägarnas intresse.¹⁵⁷ Det är, med andra ord, inte givet att ett tillsättande av styrelsen i ett visst företag ger upphov till ett bestämmande inflytande i detsamma. Lagtexten är dock utformad så att rätten att utse eller avsätta styrelseledamöter per definition konstituerar ett koncernförhållande, något som innebär att det inte är möjligt att ta hänsyn till omständigheter som talar för att tillsättandet eller avsättandet i det enskilda fallet saknar eller har mindre betydelse än vad som vanligtvis är fallet. Att lagtexten inte lämnar utrymme för praktiska överväganden är fördelaktigt eftersom det motverkar tolknings- och tillämpningssvårigheter, en stelbent koncerndefinition kan dock ifrågasättas ur en ändamålssynpunkt - kanske hade en mindre kategorisk definition gett förutsättningar för en mer rättvisande bedömning. Även det faktum att bestämmelsen utgår från att avsättningsrätten utgör ett så starkt maktinstrument att den kan skapa ett koncernförhållande kan problematiseras.¹⁵⁸

3.5.5 Ägande och rätt att ensam utöva ett bestämmande inflytande (4p)

Avslutningsvis fastställs i punkt 4 av aktiebolagslagens koncerndefinition att ett koncernförhållande kan uppkomma om ett aktiebolag, förutom att äga aktier eller andelar i en juridisk person, har rätt att ensamt utöva ett bestämmande inflytande över densamma på grund av avtal med den juridiska personen, eller med stöd av föreskrift i dess bolagsordning, bolagsavtal eller därmed jämförbar stadga.

Huvudregeln inom svensk rätt är att överlåtelse av beslutskompetens inte är tillåtet och undantag accepteras enbart i fall då lagstöd medger delegation.¹⁵⁹ Lagstöd av sådant slag finns förvisso i aktiebolagslagen, men bestämmelserna avser enbart överföring av beslutanderätt till andra bolagsorgan - inte till utomstående person eller organisation.¹⁶⁰ Vidare möjliggör

¹⁵⁷ Se exempelvis Lucian Bebchuk & Jesse Fried. *Pay without performance: the unfulfilled promise of executive compensation*. Cambridge: Harvard University Press, 2004.

¹⁵⁸ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino.

¹⁵⁹ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino; Prop. 1995/96:10 Del II s. 111 och 177; Ola Åhman. *Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten: om aktiebolagets ställföreträdare och gränserna för deras representationsrätt*. Uppsala: Iustus Förlag, 1997, s. 615.

¹⁶⁰ Se aktiebolagslag 13 kap. 35–38 §§, 14 kap. 28–31 §§, 15 kap. 33–36 §§ och 19 kap. 28–29 §§. Observera att rätten att utse ett privat aktiebolags styrelse enligt aktiebolagslag 8 kap. 8 § kan delegeras till utomstående. Frågan om en sådan delegation kan läggas till grund för ett koncernförhållande får emellertid prövas enligt punkt 3 i koncerndefinitionen.

undantagsbestämmelserna endast delegation av enskilda frågor, inte i en utsträckning som motsvarar ett bestämmande inflytande. De möjligheter till delegation av beslutanderätt som finns i aktiebolagslagen kan således inte tillämpas för att bereda en utomstående part ett bestämmande inflytande i det egna bolaget. Bolagsordningsföreskrifter i svenska aktiebolag genom vilka bolagsorgan delegerar ett bestämmande inflytande till utomstående part torde därför sakna betydelse. Detsamma gäller sannolikt avtal varigenom ett aktiebolags styrelse respektive bolagsstämma via avtal söker bereda en extern part ett bestämmande inflytande.¹⁶¹ Förevarande koncerngrund är därmed av begränsad betydelse för svensk rätts vidkommande, något som även anges i förarbeten.¹⁶² Koncerngrunden kan emellertid få betydelse när ett svenskt aktiebolag träffar avtal av det aktuella slaget med ett företag med domicil i en rättsordning som tillåter sådana avtal.

3.6 Frågans fortsatta behandling

Att nuvarande koncerndefinition stått oförändrad sedan 1996 innebär inte att frågan om en ny koncerndefinition inte varit föremål för diskussion. Behovet av en reviderad definition har utretts flera gånger, bland annat av IAS-utredningen - en utredning som påkallades av regeringen efter att den så kallade IAS-förordningen¹⁶³ utfärdades av rådet och Europaparlamentet 2002. IAS-utredningen önskade uppnå överensstämmelse mellan koncerndefinitionerna i IAS¹⁶⁴ och årsredovisningslagen och föreslog, med grund häri, en ny koncerndefinition. Enligt definitionen skulle ett företag vara moderbolag och en juridisk person dotterföretag, om det presumtiva moderbolaget hade rätt att utöva eller faktiskt utövade ett ensamt bestämmande inflytande över den juridiska personen.¹⁶⁵ IAS-utredningens förslag godtogs av flera remissinstanser men regeringen ansåg att koncerndefinitionerna i årsredovisningslagen och andra författningar, däribland aktiebolagslagen, borde ändras samtidigt och att det saknades tillräckligt underlag för att avgöra huruvida en sådan ändring borde genomföras.¹⁶⁶

¹⁶¹ Nial, Till begreppet moder- och dotterbolag, s. 225 ff.; Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino.

¹⁶² Prop. 1995/96:10 Del II s. 111 och 177.

¹⁶³ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1606/2002 av den 19 juli 2002 om tillämpning av internationella redovisningsstandarder.

¹⁶⁴ International Accounting Standards. Redovisningsstandarder som från början gavs ut av IASC (International Accounting Standards Council) men som numera ger ut av IASB (International Accounting Standards Board). IAS och IFRS benämns tillsammans IFRS eller IFRS-regelverket.

¹⁶⁵ SOU 2003:71 s. 118.

¹⁶⁶ Prop. 2004/05:24 s. 87 f.

Förslag på ett nytt koncernbegrepp har även framförs av “Utredningen om enklare redovisning”¹⁶⁷ samt av Justitiedepartementet inom ramen för promemorian “Ändrad koncerndefinition”.¹⁶⁸ Definitionen som presenterades av Utredningen om enklare redovisning överensstämde till stor del med den som lades fram av IAS-utredningen. Remissinstanserna var generellt sett positiva till införandet av en ny koncerndefinition, men framförde kritik mot förslaget utformning samt det faktum att konsekvenserna av förslaget i lagar utöver årsredovisningslagen inte var tillräckligt belysta.¹⁶⁹ Ändringarna av koncerndefinition som lades fram av Justitiedepartementet innebar bland annat att kravet på ägarandel skulle tas bort och att uppräknigen av koncerngrunder inte längre skulle vara uttömmande.¹⁷⁰ Under remissförfarandet menade flera instanser att förslaget konsekvenser inte var tillräckligt utredda och att man borde avvakta med en anpassning av koncernbegreppet till IAS eftersom IAS-regelverkets koncerndefinition vid tidpunkten var föremål för översyn.

3.7 Kapitelvis analys

Redogörelsen för koncernbegreppets utveckling tar oss drygt 80 år tillbaka i tiden. Sedan införandet av ett legalt koncernbegrepp 1944 har antalet koncernbildningar ökat och samverkansformen fortsatt vara av stor betydelse. Under samma tidsperiod har svenskt näringsliv även genomgått en betydande utveckling. Ekonomiska, sociala och politiska förändringar är i olika avseenden av betydelse för aktiebolagsväsendet och den allmänna ekonomiska utvecklingen ger kontinuerligt upphov till nya, mer komplicerade, företagsstrukturer.¹⁷¹ Vad gäller koncernväsendet kan konstateras att de koncerner som återfinns idag inte fullt ut motsvarar de som fanns vid Kreugerkraschen 1932. För att säkerställa att de koncernspecifika reglerna förblir verkningsfulla krävs att koncernbegreppet, vars uppfyllnad bereder reglerna tillämplighet, kontinuerligt ändras. Så har också gjorts - som kapitlet visar har lagstiftaren vid flera tillfällen valt att revidera aktiebolagslagens koncernbegrepp.

¹⁶⁷ SOU 2009:46 s. 16.

¹⁶⁸ Ds 2002:57.

¹⁶⁹ SOU 2022:29 s. 107.

¹⁷⁰ Ds 2002:57.

¹⁷¹ Jämför SOU 1941:9 s. 3.

Vid införandet bestod aktiebolagslagens koncerndefinition av en primärregel och en sekundärregel. Idag är den istället utformad som fyra olika, till synes sidoordnade, kriterier. Skillnader som kan identifieras mellan aktiebolagslagens olika koncerndefinitioner är bland annat att dagens definition godtar andra associationsformer än aktiebolag, såväl svenska som utländska, som dotterföretag. Vidare följer av nu gällande definition, till skillnad från den som infördes 1944, att ett koncernförhållande kan uppstå om ett bolag, till följd av avtal med delägare i ett annat företag, förfogar över en majoritet av företagets aktier eller andelar.¹⁷² Till viss del är emellertid aktiebolagslagens koncerndefinition, trots genomförda revideringar, oförändrad. Ett grundläggande kriterium för förekomsten av ett koncernförhållande är fortfarande röstmajoritet och än idag ställs krav på att moderbolaget är svenskt. Flera av de situationer som omfattades av tidigare sekundärregel faller dessutom under någon av de punkter som återfinns i dagens koncerndefinition. Vidare har samtliga begrepp utformats med stöd i tanken att det, för ett koncernförhållande, krävs att moderbolaget har ett bestämmande inflytande över dotterföretaget.¹⁷³ Det som ändrats genom åren är inte kravet på ett bestämmande inflytande, utan istället vad som bedöms ge upphov till ett sådant inflytande. Medan ett aktieägaravtal inte ansågs bereda ett bestämmande inflytande, och således inte kunde skapa ett koncernförhållande, enligt de första koncerndefinitionerna, anses det göra det enligt nu gällande definition.¹⁷⁴

Förevarande kapitel visar att stiftandet av koncernbegreppet och utvecklingen av detsamma bland annat kan ses som ett resultat av den problematik som uppstår i mötet mellan koncernen och aktiebolagslagen. Aktiebolagslagen är utformad efter idén om aktiebolaget som ett separat juridiskt rättssubjekt, något som innebär att lagens regler till viss del blir verkningslösa i förhållande till koncerner som består av flera företag. Det är denna insikt som resulterade i införandet av en koncerndefinition och som man fortlöpande försöker råda bot på genom revidering av koncerndefinitionen och införande av ny koncernspecifik reglering. Hur bör en verksamhetsform som på många sätt skiljer sig från aktiebolag, men som ofta inte är annat än en sammanslutning av just aktiebolag, regleras? Införandet och utvecklingen av koncernrätten kan emellertid även ses som en produkt av samhällliga överväganden och förändringar. Företagssamverkan inom ramen för en koncern är positivt ur ett samhällligt perspektiv, och därför något man från samhällets sida har ett intresse av att främja. I samband med

¹⁷² Prop. 1995/96:10 Del II s. 112.

¹⁷³ Jämför SOU 1941:1 s. 679; Sandström, *Svensk Aktiebolagsrätt*, s. 68.

¹⁷⁴ Prop. 1995/96:10 Del II s. 107.

Kreugerkraschen stod det dock klart att koncernväsendet innebär risker för den aktieköpande allmänheten och bolagens borgenärer, samt för aktiebolagens solidaritet och dess existens. Vid stiftandet och utvecklingen av koncernbegreppet och aktiebolagslagens koncernspecifika reglering har lagstiftaren således haft att göra med en samverkansform som i grunden är positiv ur ett samhällsperspektiv, men som även, om den inte regleras korrekt, riskerar att ge upphov till allvarliga samhälleliga konsekvenser. Utvecklingen av koncernbegreppet och koncernspecifik reglering har därmed präglats av avvägningar mellan två motstående intressen. Å ena sidan innebär det nära samband som föreligger mellan koncernbolag att deras inbördes affärer till viss del bör underlättas. Å andra sidan är sådana affärer förknippade med uppenbara faror och måste därför vara föremål för särskilt reglering, såsom förbud för underordnade företag i gruppen att äga aktier i överordnat bolag.

Koncernbegreppets utformning påverkar tillämpligheten av flera av aktiebolagslagens centrala regler och införandet och användningen av en ny koncerndefinition kan få långtgående aktiebolagsrättsliga konsekvenser. Det är följaktligen angeläget att koncernbegreppet har en adekvat utformning med en klar och entydig innebörd.¹⁷⁵ I kravet på ett adekvat utformat koncernbegrepp ligger bland annat att det måste vara anpassat efter verkligheten i vilken det existerar. Tjugosex år har passerat sedan stiftandet av nu gällande koncerndefinition. Under denna tid har de koncernförhållanden som förekommer i näringslivet blivit mer komplexa, något som bland annat tydliggörs av de icke-transparenta företagsstrukturer som anses ha bidragit till finanskrisen åren 2007–2009.¹⁷⁶ Sedan 1996 har även koncerndefinitionerna som återfinns i dansk, norsk och finsk rätt samt den som tillämpas inom EU-rätten genomgått ändringar. Mot bakgrund av att näringslivet fortlöpande utvecklas och att Sverige, till skillnad från andra länder, inte har uppdaterat den aktiebolagsrättsliga koncerndefinitionen på 26 år, finns det anledning att - likt utredningen, påstå att tiden är mogen för en ny koncerndefinition.

¹⁷⁵ Claes Norberg & Per Thorell. *Redovisningsfrågor i skattepraxis*. 2 uppl. Uppsala: Iustus Förlag, 2010, s. 105; Rutberg & Skog, *Det nya koncernbegreppet*.

¹⁷⁶ SOU 2022:29 s. 129.

4 Betydelse på andra rättsområden

4.1 Inledning

Koncerndefinitioner återfinns i ett stort antal lagar inom flera rättsområden. I vissa lagar har lagstiftaren valt att använda koncernbegrepp som skiljer sig från det i aktiebolagslagen, bland annat ska, i förhållande till koncernbidragsreglerna i inkomstskattelagen,¹⁷⁷ ett bolag äga mer än 90 procent av andelarna i ett annat företag för att anses utgöra moderbolag. Koncernbegrepp motsvarande det i aktiebolagslagen förekommer alltså i hög utsträckning. I det följande tillhandahålls en kort redogörelse för begreppets förekomst och betydelse i relation till juridiska områden utöver det aktiebolagsrättsliga.

4.2 Koncerndefinitionen inom redovisningsrätten

Av rättssystematiska och praktiska skäl föreligger överensstämmelse mellan de koncernbegrepp som används för redovisningsändamål och inom associationsrätten i övrigt - koncerndefinitionen i aktiebolagslagen är således sakligt sett identisk med den som återfinns i årsredovisningslagens 1 kap. 4 §. Årsredovisningslagens definition ligger bland annat till grund för lagens regler om koncernredovisning. Med hjälp av en koncernredovisning har företag möjlighet att fatta framtida ekonomiska beslut och tack vare redovisningen kan företagens intressenter utöva kontroll över verksamheten som bedrivs och den ekonomiska hanteringen.¹⁷⁸ En rättvisande koncernredovisning är fundamental för en välfungerande marknad och regleringen avseende koncernredovisning är därmed betydelsefull. Exempel på annan, närliggande lagstiftning, i förhållande till vilken ett koncernbegrepp motsvarande det i aktiebolagslagen har effekt, är den avseende årsredovisning i försäkringsföretag samt kreditinstitut och värdepappersbolag.¹⁷⁹

4.3 Koncerndefinitionen inom associationsrätten

Koncerndefinitioner med samma lydelse som den i aktiebolagslagen återfinns i över 70 lagar på det associationsrättsliga området.¹⁸⁰ Som exempel kan nämnas föreningslagen,¹⁸¹

¹⁷⁷ Inkomstskattelag (1999:1229).

¹⁷⁸ SOU 2022:29 s. 99.

¹⁷⁹ Lag (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag; Lag (1995:1559) om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag.

¹⁸⁰ SOU 2022:29 s. 115.

¹⁸¹ Lag (1987:667) om ekonomiska föreningar.

stiftelselagen¹⁸² och sparbankslagen.¹⁸³ I många av lagarna berör begreppet flera olika typer av regler. I föreningslagen har koncernbegreppet en funktion jämförbar med den begreppet har i aktiebolagslagen; bland annat påverkar det föreningens revision, när en värdeöverföring får genomföras samt jävsbestämmelserna för styrelseledamöter.¹⁸⁴ I stiftelselagen har koncerndefinitionen bäring på revisionen och vid bedömning av till vem en stiftelse får lämna penninglån används begreppet “dotterföretag”.¹⁸⁵ Avslutningsvis får koncerndefinitionen, i förhållande till sparbankslagen, betydelse för styrelseledamöters skyldighet att anmäla visst aktieinnehav samt för styrelsens upplysningsplikt.¹⁸⁶

4.4 Koncerndefinitionen inom skatterätten

Koncernbegreppet är vidare, precis som för redovisningsrätten och associationsrätten, av stor betydelse för skatterätten. Begreppen “koncern”, “moderföretag” och “dotterföretag” förekommer på många ställen i de skatterättsliga lagarna.¹⁸⁷ I inkomstskattelagen påverkar uppfyllnaden av det aktiebolagsrättsliga koncernbegreppet bland annat tillämpningen av de så kallade Lex Kockum-reglerna, som förhindrar avdrag för underskott som motsvaras av skulder övertagna av staten, region eller kommun.¹⁸⁸ Detsamma gäller i förhållande till de så kallade Lex Asea-reglerna som avser möjligheten att, under särskilda omständigheter, emotta skattefri utdelning av andelar i dotterföretag.¹⁸⁹ Även reglerna om rätten att utnyttja negativa räntenetton samt de kopplade till investeraravdrag knyter an till koncerndefinitioner motsvarande den som finns i aktiebolagslagen.

4.5 Kapitelvis analys

Den översiktliga redogörelse som lämnats i förevarande kapitel visar att koncerndefinitioner motsvarande den i aktiebolagslagen återfinns i ett stort antal lagar, inom flera rättsområden.

¹⁸² Stiftelselag (1994:1220).

¹⁸³ Sparbankslag (1987:619).

¹⁸⁴ Se exempelvis föreningslagen 8 kap. 5 och 10 §§, 9 kap. 3 § och 6 kap. 10 §.

¹⁸⁵ Se exempelvis stiftelselagen 4 kap. 4 och 9 §§ samt 2 kap. 6 §.

¹⁸⁶ Se sparbankslagen 3 kap. 5 § samt 4 kap. 12 §.

¹⁸⁷ Kopplingen till aktiebolagslagens koncernbegrepp framgår, i relation till vissa bestämmelser, genom en direkt hänvisning till aktiebolagslagen. Kopplingen kan emellertid även framgå av förarbetsuttalanden. Se Rutberg & Skog, Det nya koncernbegreppet.

¹⁸⁸ Inkomstskattelagen 14 kap. 17 §.

¹⁸⁹ Inkomstskattelagen 42 kap. 16-16a §§.

Att samma koncernbegrepp tillämpas i flera lagar medför administrativa fördelar och är positivt ur såväl ett praktiskt som systematiskt perspektiv. Att samma begrepp införts i åtskilliga lagar innebär emellertid även att en eventuell revidering av koncernbegreppet ger upphov till effekter i relation till ett spektrum av regler och rättsområden. Sådana effekter kan svårligen överblickas.

5 SOU 2022:29 - en modernare koncerndefinition

5.1 Inledning

I förevarande avsnitt behandlas förslaget på en ny koncerndefinition som presenteras i delbetänkandet av Utredningen om skattetransparens och några redovisningsfrågor, SOU 2022:29.

5.2 Bakgrunden till förslaget

Den 17 juni 2021 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att analysera vissa frågor kopplade till offentliggörande av inkomstskatteuppgifter och redovisning.¹⁹⁰ I uppdraget ingick bland annat att utreda om koncerndefinitionerna i årsredovisningslagen och i övrig lagstiftning bör ändras samt, om så ansågs vara fallet, lämna nödvändiga författningsförslag. Utredningen har antagit namnet Utredningen om skattetransparens och några redovisningsfrågor. I juni 2022 överlämnade utredningen ett delbetänkande, "Inkomstskatterapporter och några redovisningsfrågor", SOU 2022:29. Delbetänkandet innehåller bland annat ett förslag på en ny koncerndefinition.¹⁹¹ I det följande presenteras utredningens resonemang avseende behovet av en ny definition samt den föreslagna definitionen.

5.3 Behovet av en ny koncerndefinition

Nuvarande koncerndefinition är, enligt utredningen, behäftad med flera problematiska aspekter. Det huvudsakliga problemet anses vara att definitionens utformning inte nödvändigtvis leder till att företag som utåt sett framstår som en ekonomisk enhet presenteras på det sättet i redovisningen.¹⁹² Istället har bolag möjlighet att underlåta konsolidering av vad som i praktiken är dotterföretag genom att på avtalsväg konstruerar ägarliknande förhållande, men undviker formellt ägande. Ytterligare problematik som identifierats består i att utformningen av nuvarande definition innebär att varken stiftelser eller bostadsrättsföreningar kan konsolideras förrän andelsägare kommer in.¹⁹³ Detta eftersom ett annat företag inte tillåts äga andelar i denna typ av juridiska personer. Ordningen ger upphov till problem i praktiken, bland annat i form av att bostadsutvecklingsföretag inte inkluderar bostadsrättsföreningar i sin

¹⁹⁰ Dir. 2021:46.

¹⁹¹ SOU 2022:29 s. 12.

¹⁹² SOU 2022:29 s. 128.

¹⁹³ SOU 2022:29 s. 128.

redovisning, trots att dessa är kopplade till utvecklingsföretagens verksamhet.¹⁹⁴ Även det faktum att nuvarande koncerndefinition inte tydliggör huruvida ett dotterföretag kan ha fler än ett moderföretag, och att uppräkningsgrunderna i definitionen anses uttömmande, ses som problematiskt.

I utredningen konstateras vidare att koncerndefinitionen har stått oförändrad sedan 1996.¹⁹⁵ Frågan om en ny koncerndefinition har förvisso lyfts ett antal gånger, men förslag på nya definitioner har blivit föremål för kritik och aldrig medfört förändring. Det faktum att nu gällande koncerndefinition inte reviderats på många år innebär förvisso att företag har inrättat sig efter den.¹⁹⁶ Detta, samt det faktum att definitionens krav på ägarandel kan tänkas göra den mer lämplig, betraktar utredningen som positiva aspekter med nuvarande definition. Man anser emellertid inte att fördelarna överväger nackdelarna som definitionen är förknippad med. Inte bara avviker den svenska koncerndefinitionen i betydelsefulla avseenden från de definitioner som tillämpas i våra grannländer och inom EU, den leder även till tillämpningssvårigheter som drabbar företag, borgenärer och andra företagsintressenter. Givet det faktum att den svenska koncerndefinitionen dessutom är dåligt anpassad till verkligheten menar utredningen att tiden är mogen för en ny koncerndefinition.

5.4 En modernare koncerndefinition

Den koncerndefinition som presenteras i utredningen lyder enligt följande:

Ett företag är moderföretag och en juridisk person är dotterföretag om företaget har ett bestämmande inflytande över den juridiska personen.

Vid bedömningen av om företaget har ett bestämmande inflytande ska det särskilt beaktas om det

- 1. innehar mer än hälften av rösterna för samtliga andelar i den juridiska personen,*
- 2. på grund av avtal med ägare i den juridiska personen förfogar över mer än hälften av rösterna för samtliga andelar,*
- 3. har rätt att utse eller avsätta mer än hälften av ledamöterna i den juridiska personens styrelse eller motsvarande ledningsorgan, eller*
- 4. på grund av avtal med den juridiska personen eller på grund av föreskrift i dess bolagsordning, bolagsavtal eller därmed jämförbara stadgar har rätt att ensamt utöva ett sådant inflytande.*

¹⁹⁴ Se Bokföringsnämnden. *Hemställan om lagöversyn*, 2021-03-26, Dnr 2021:28.

¹⁹⁵ SOU 2022:29 s. 101.

¹⁹⁶ SOU 2022:29 s. 129.

Vidare är en juridisk person dotterföretag till moderföretaget, om ett annat dotterföretag till moderföretaget eller moderföretaget tillsammans med ett eller flera andra dotterföretag eller flera andra dotterföretag tillsammans har ett bestämmande inflytande över den juridiska personen.

Moderföretag och dotterföretag utgör tillsammans en koncern.

Med koncernföretag avses i denna lag företag i samma koncern.

Koncerndefinitionen föreslås föras in i årsredovisningslagen samt i lagar på det associationsrättsliga området, däribland aktiebolagslagen. Nedan följer en redogörelse för de skillnader som kan identifieras mellan nu gällande definition och den som utredningen presenterar.

5.4.1 Avgörande för ett koncernförhållande är ett bestämmande inflytande

Enligt den föreslagna definitionen ska avgörande för ett koncernförhållande vara att det presumtiva moderbolaget har ett bestämmande inflytande över ett eventuellt dotterföretag.¹⁹⁷ Den närmare innebörden av begreppet bestämmande inflytande ska utvecklas inom ramen för god redovisningssed.¹⁹⁸ Att tyngdpunkten läggs på ett bestämmande inflytande innebär, enligt utredningen, att definitionen anpassas till den internationella redovisningsstandarden, IFRS 10. En effekt härav är att skillnaden beträffande redovisning mellan företag som tillämpar IFRS 10 och de som inte gör det minskar. För företag som tillämpar IFRS 10 innebär förslaget dessutom en förenkling eftersom bedömningen av huruvida ett koncernförhållande föreligger i allmänhet kommer bli densamma oavsett om koncerndefinitionen som finns i årsredovisningslagen eller den i IFRS 10 tillämpas. Förslaget förväntas även göra det enklare för företag som överväger att tillämpa IFRS 10 istället för årsredovisningslagen vid upprättande av koncernredovisning.¹⁹⁹ Att ett bestämmande inflytande ges en central roll i koncerndefinitionen anses vidare skapa förutsättningar för uppfyllelse av huvudsyftet med koncernredovisningen; att företag som utåt sett framstår som en ekonomisk enhet också presenteras på det sättet i redovisningen.²⁰⁰

¹⁹⁷ SOU 2022:29 s. 130–131.

¹⁹⁸ SOU 2022:29 s. 131.

¹⁹⁹ SOU 2022:29 s. 132.

²⁰⁰ SOU 2022:29 s. 130.

5.4.2 Uppräkningen av koncerngrunder är inte uttömmande

Utredningens föreslagna koncerndefinition innehåller, precis som nu gällande definition, en uppräkning av situationer som var för sig innebär att ett koncernförhållande föreligger. Uppräkningen ska emellertid inte längre vara uttömmande, utan istället utgöra vägledning vid bedömning av huruvida ett bestämmande inflytande, tillika koncernförhållande, är för handen.²⁰¹ En koncernförhållande kan således uppstå på andra grunder än de som uttryckligen anges, förutsatt att ett bestämmande inflytande görs gällande. Utredningen anför att en icke-uttömmande lista dels möjliggör en utveckling av god redovisningssed, dels motverkar kringgåenden av koncernbestämmelserna.²⁰² Att koncerner kan uppkomma på andra vis än de som anges i lagen innebär även att definitionen görs mer lik den i IFRS 10.

5.4.3 Kravet på ägarandel tas bort

Förutom vid innehav av enkel röstmajoritet förutsätter nu gällande koncerndefinition att det presumtiva moderbolaget äger aktier eller andelar i det potentiella dotterföretaget. Motsvarande krav finns varken i IFRS 10 eller i koncernbegreppet som används i Norge, Finland eller Danmark och enligt EU-rätten har medlemsstaterna valmöjlighet i relation till kravet på ägande.²⁰³ Eftersom företag har möjlighet att konstruera ägarliknande förhållanden, och därmed även ett bestämmande inflytande, utan formellt ägande är utredningen av uppfattningen att ägarkravet möjliggör kringgående av koncernspecifik reglering. Mot bakgrund härav föreslår utredningen att nuvarande krav på ägande tas bort. En sådan ordning möjliggör att syftet med koncernredovisning realiserar, samt att ovan berörd problematik kopplad till bostadsutvecklingsföretag angrips.

5.4.4 Tydliggörande av att ett dotterföretag bara kan ha ett moderbolag

Som nuvarande koncernbegrepp är utformat, med fyra alternativa grunder, kan det hävdas att flera bolag samtidigt kan bedömas som moderbolag. Otydligheten som genomsyrar frågan om hur många moderbolag ett dotterföretag kan ha riskerar att ge upphov till tillämpningsproblem och från flera håll har önskemål om ett klagörande framförts. Att flera moderbolag ska konsolidera samma dotterföretag in sina koncernredovisningar har, enligt utredningen, inte

²⁰¹ SOU 2022:29 s. 130.

²⁰² SOU 2022:29 s. 131.

²⁰³ SOU 2022:29 s. 133; Direktiv 2013/34/EU, artikel 22.

varit avsikten ur ett redovisningsrättsligt perspektiv.²⁰⁴ Vidare kan ett dotterföretag inte ha fler än ett moderbolag enligt varken IFRS 10 eller dansk lagstiftning.²⁰⁵

Utredningen anför att en koncerndefinition som uttryckligen slår fast att ett dotterföretag endast kan ha ett moderbolag har övervägts, men att man inte ansett en sådan utformning nödvändig.²⁰⁶ Detta eftersom det i begreppet bestämmande inflytande ligger att inte mer än ett företag kan ha ett sådant inflytande.²⁰⁷ För det fall flera företag har inflytande i ett annat menar utredningen att frågan om vilket bolag som har det *verkliga* bestämmande inflytandet ska vara utslagsgivande.²⁰⁸ Bedömningen av respektive företagens inflytande får genomföras med utgångspunkt i de uppräknade koncerngrunderna samt med hänsyn till andra omständigheter. Den närmare innebörden av begreppet bestämmande inflytande, och hur en avvägning av olika omständigheter ska genomföras, ska emellertid utvecklas inom god redovisningssed. Vad gäller situationen då två företag formellt sett har ett identiskt inflytande i samma företag, som är fallet med så kallade 50/50-bolag, konstateras att tveksamheter kan uppstå. Om det inte går att avgöra vilket av företagen som har det bestämmande inflytandet föreligger, enligt utredningen, ingen koncern.

5.4.5 Praktisk majoritet ska kunna grunda ett koncernförhållande

Avslutningsvis ska, enligt den föreslagna koncerndefinitionen, praktisk majoritet kunna konstitueras en koncern.²⁰⁹ Med praktisk majoritet avses fall då övriga aktieägare deltar vid bolagsstämman i så begränsad omfattning att redan en minoritetspost ger röstmajoritet på stämman.²¹⁰ En praktisk majoritetsposition manifesteras genom att en majoritet av ledamöterna i dotterföretagets ledning har utsetts enbart till följd av moderbolagets sätt att utöva sin rösträtt.²¹¹

Möjligheten att låta praktisk majoritet vara del av koncerndefinitionen har diskuterats vid flera tillfällen, bland annat i samband med införandet av koncerndefinitionen i årsredovisningslagen.

²⁰⁴ SOU 2022:29 s. 137.

²⁰⁵ SOU 2022:29 s. 133.

²⁰⁶ SOU 2022:29 s. 138.

²⁰⁷ SOU 2022:29 s. 139.

²⁰⁸ SOU 2022:29 s. 139.

²⁰⁹ SOU 2022:29 s. 134.

²¹⁰ Se exempelvis SOU 1994:17 s. 160–161; SOU 2009:46 s. 102; SOU 2022:29 s. 134.

²¹¹ Direktiv 2013/34/EU, artikel 22.1 d.

Då konstaterades att en regel om praktisk majoritet var förenad med betydande praktiska olägenheter, varför beslut fattades om att inte inkludera praktisk majoritet som koncerngrund.²¹² Utredningen medger att införandet av praktisk majoritet kan ge upphov till tolknings- och tillämpningssvårigheter, man anser dock att skälen som talar för ett införande väger tyngre än de svårigheter som eventuellt kan uppstå i tillämpningen.²¹³ Vidare påpekas att praktisk majoritet måste vara en del av koncerndefinitionen för att undvika att aktiebolag underlåter konsolidering av vad som i praktiken utgör dotterföretag, ett skäl som är särskilt aktuellt i förhållande till komplexa koncernstrukturer.²¹⁴ Utredningen är av uppfattningen att en koncerndefinition som accepterar praktisk majoritet som grund för ett koncernförhållande ligger i linje med såväl IFRS 10 som utvecklingen inom EU och i övriga världen.²¹⁵ Med stöd i anförda skäl föreslås att praktisk majoritet ska vara en del av koncernbegreppet och att huvudprincipen om ett bestämmande inflytande ska tillämpas i de fall då praktisk majoritet skapar ett koncernförhållande. Man konstaterar dock att det i realiteten torde vara sällsynt att förhållandena är sådana att ett koncernförhållande bedöms föreligga enbart baserat på praktisk majoritet, varför det inte anses finnas anledning att ta upp praktisk majoritet som ett av de rekvisit som uttryckligen räknas upp i koncerndefinitionen.²¹⁶ Definitionen har istället utformas på ett sätt som inte förhindrar att praktisk majoritet konstituerar en koncern.

5.5 Kapitelvis analys

I förevarande kapitel ges både en redogörelse för utredningens problematisering av nuvarande koncernbegrepp och en presentation av koncerndefinitionen som föreslås inom ramen för SOU 2022:29. Bristerna som identifierats i nuvarande koncernbegrepp grundar sig dels i dess utformning, dels i det faktum att det inte har ändrats sedan 90-talet. Eftersom både svenskt näringsliv och de koncerndefinitioner som tillämpas i andra länder har utvecklats kan den senare kritiken anses befogad. Att koncerndefinitionen hålls uppdaterad är inte bara viktigt ur ett redovisningsrättsligt perspektiv, utan även i relation till aktiebolagsrätten. Detta eftersom begreppet knyter an till flera av aktiebolagslagens centrala regler. Det faktum att frågan om en ny koncerndefinition lyfts från olika instanser och utretts vid många tillfällen bekräftar att man från flera håll identifierat ett behov av en ny definition. Att förslagen som presenterats varit

²¹² Prop. 1995/96:10 Del II s. 112.

²¹³ SOU 2022:29 s. 135.

²¹⁴ SOU 2022:29 s. 135.

²¹⁵ SOU 2022:29 s. 134.

²¹⁶ SOU 2022:29 s. 134.

föremål för synpunkter och kritik från en variation av marknadens aktörer demonstrerar att man dessutom har ett betydande intresse av att definitionen är ändamålsenligt utformad, samt en förståelse för de effekter en mindre lämplig definition kan ge upphov till. En icke uppdaterad definition riskerar att bli obrukbar i förhållande till de komplexa företagsstrukturer som påträffas i dagens näringsliv, vilket ökar risken för upprättandet av missvisande redovisningar. En sådan ordning är skadlig för marknaden. Hur koncerndefinitionen ska utformas för att vara anpassad till dagens samhälle är emellertid en mångfacetterad och svår fråga.

Koncerndefinitioner motsvarande den i årsredovisningslagen förekommer i lagstiftning kopplad till olika juridiska områden. Utredningen föreslår att den nya koncerndefinitionen inte bara ska gälla i årsredovisningslagen, utan även i ett sjuttiofem associationsrättsliga lagar. Att införandet av en ny koncerndefinition i årsredovisningslagens medför ändring av likalydande definitioner inom andra rättsområden ställer särskilda krav på att definitionens utformning. Definitionen måste, förutom att vara lämplig redovisningsrättsligt, även vara adekvat i relation till associationsrätten. Trots detta är utredningens förslag nästan uteslutande baserat på redovisningsrättsliga överväganden. Det ges förvisso en översiktlig redogörelse för effekter som kan komma att uppstå inom såväl skatterätten som aktiebolagsrätten, men resonemangen bakom förslaget är av redovisningsrättslig karaktär och det huvudsakliga syftet bakom förslaget är att uppnå en överensstämmelse mellan årsredovisningslagens koncernbegrepp och det som återfinns i IFRS-regelverket. Att en koncerndefinition som utformats med grund i redovisningsrättsliga intressen ska tillämpas även inom ramen för lagstiftning som hör till andra rättsområden, däribland aktiebolagslagen, kan - men måste inte, vara problematiskt.

Den föreslagna koncerndefinitionen förefaller vara mer flexibel än nu gällande definition, bland annat eftersom den inte ställer krav på ägande och för att uppräknings av koncerngrunder inte är uttömmande. Att koncerndefinitionen blir mer flexibel torde innebära att fler bolag konsolideras, något som leder till en ökad transparens - och därmed även ett större förtroende, i relation till företags externa intressenter. En flexibel koncerndefinition är vidare positivt sett till risken för kringgåenden av koncernspecifik reglering, vilket är fördelaktigt för att syftet bakom reglerna ska realiseras. Flexibiliteten skapar dessutom förutsättningar för en tidlös definition som förblir ändamålsenlig trots ändringar i de koncernstrukturer som återfinns

i näringslivet.²¹⁷ Att definitionen förblir aktuell över tid innebär även att företag och myndigheter har goda möjlighet att inrätta sig efter den.

En mer flexibel koncerndefinition riskerar dock att bli svårare att använda. Den föreslagna definitionen innebär bland annat att ett bestämmande inflytande ska vara avgörande för förekomsten av ett koncernförhållande, den närmare innebörden av ett bestämmande inflytande framgår dock inte av utredningen utan ska istället utvecklas inom ramen för god redovisningssed. Att graden av inflytande som krävs för att en koncern ska uppstå inte fastställs skapar problem vid tillämpningen och ökar risken för att företag och myndigheter gör olika bedömningar. Även det faktum att det, när flera presumtiva moderbolag har ett inflytande i ett visst företag, ska vara det *verkliga* bestämmande inflytandet som är utslagsgivande kan problematiseras ur ett tillämpningsperspektiv. Utredningen betonar att bedömningen ska göras med utgångspunkt i de uppräknade koncerngrunderna samt med hänsyn till andra omständigheter, men det anges inte hur en sådan bedömning ska genomföras eller vilka omständigheter som bör iaktas. Särskilt problematiskt ur ett tillämpningsperspektiv anser jag emellertid vara att praktisk majoritet föreslås införas som del av koncernbegreppet. En regel om praktisk majoritet har vid flera tillfällen dömts ut för att den befunnits förenad med betydande tillämpningssvårigheter och praktiska olägenheter, bland annat eftersom det först på bolagsstämman året efter räkenskapsåret är möjligt att fastställa huruvida det presumtiva moderbolaget innehar en sådan majoritet.²¹⁸

Givet de punkter som berörts kan det ifrågasättas om inte den nya definitionen riskerar att göra det ännu svårare att klarlägga ifall ett företag ingår i en koncern eller inte. Om så är fallet kan definitionen leda till att diskrepansen mellan de definitioner som tillämpas i olika sammanhang blir större och att användningen av begreppet blir svårare att förutse. Redan det faktum att koncerndefinitionen, som är tillämplig i relation till ett stort antal aktörer med varierande kompetens och ekonomiska förutsättningar, anpassas efter IFRS 10 - ett komplicerat regelverk som ligger långt ifrån hur svensk redovisningsrätt är utformad i övrigt, kan problematiseras.²¹⁹ Eftersom definitionen är baserad på redovisningsrättsliga intressen är det förvisso möjligt att den, trots problematiken som identifierats, är positiv ur ett redovisningsperspektiv. Definitionen ska dock inte bara införas i lagar på redovisningens område utan även i flera andra

²¹⁷ Jämför exempelvis SOU 2001:1 Del I s. 11.

²¹⁸ Nerep, *Aktiebolagsrättslig analys: Ett tvärsnitt av nyckelfrågor*, s. 53; Prop. 1995/96:10 Del II s. 112.

²¹⁹ Se Förvaltningsrätten i Stockholms, dom 2021-10-26, mål nr 12071-20.

lagar, däribland aktiebolagslagen. Att använda en koncerndefinition med ett visst syfte i andra situationer än det åsyftade är svårt, vilket bekräftas av skatterättslig praxis.²²⁰ Särskilt införandet av praktisk majoritet som koncerngrund kan tänkas att ge upphov till svårigheter i tillämpning samt oförutsägbara aktiebolagsrättsliga konsekvenser. Osäkerhet i koncerndefinitionen kommer att spilla över på aktiebolagslagen och den föreslagna definitionen kan således komma att ge upphov till mindre önskvärda effekter för de 693 000 aktiebolagslag som fanns registrerade i Bolagsverkets register vid utgången av 2021. Utredningen innehåller kortare resonemang avseende den föreslagna definitionens effekt på aktiebolag, men det saknas mer utförliga och djupgående analyser. Eftersom aktiebolagslagen innehåller flera viktiga regler vars tillämpning påverkas av koncerndefinitionen är det viktigt att definitionens potentiella effekter genomlyses noggrant. I synnerhet är det viktigt att effekten av att låta praktisk majoritet skapa ett koncernförhållande, något som förkastats av såväl lagstiftare som marknadens aktörer och akademiker under en lång tid, granskas ingående. Av denna anledning kommer den återstående delen av uppsatsen att behandla praktisk majoritet och den effekt en sådan koncerngrund kan komma att få i relation till aktiebolagslagen. Detta för att utreda huruvida praktiskt majoritet är en önskvärd del av koncernbegreppet ur ett aktiebolagsrättsligt perspektiv.

²²⁰ Norberg & Thorell, *Redovisningsfrågor i skattepraxis*, s. 105.

6 Praktisk majoritet

6.1 Inledning

Med praktisk majoritet avses att övriga aktieägare deltar vid bolagsstämman i så begränsad omfattning att redan en minoritetspost ger röstmajoritet på stämman.²²¹ Ett bestämmande inflytande, och därmed även en praktisk majoritetsposition, manifesteras genom att en majoritet av ledamöterna i dotterföretagets ledning har utsetts enbart till följd av moderbolagets sätt att utöva sin rösträtt.²²² Tidigare har praktisk majoritet godtagits som koncerngrund inom svensk rätt, enligt nu gällande koncerndefinition kan en sådan majoritet emellertid inte konstituera en koncern. I det följande ges inledningsvis en historisk exposé för praktisk majoritet inom ramen för det svenska koncernbegreppet. Därefter lämnas en redogörelse för hur praktisk majoritet förhåller sig till koncerndefinitionen i våra grannländer: Norge, Finland och Danmark.

6.2 Praktisk majoritet i Sverige - historisk utblick

6.2.1 1944 års koncerndefinition - praktisk majoritet en del av sekundärregeln

1944 års koncerndefinition bestod dels av en huvudregel, dels en sekundärregel. Av huvudregeln framgick att ett koncernförhållande skulle föreligga om ett bolag hade röstmajoritet i ett annat.²²³ Enligt sekundärregeln kunde ett koncernförhållande även föreligga i situationer då ett bolag till följd av aktieinnehav, avtal eller annan orsak hade ett bestämmande inflytande och ett väsentligt intresse i ett annat blygs resultat och ställning.²²⁴ I förarbeten till lagen angavs att sekundärregeln bland annat skulle aktualiseras i fall då ett aktiebolag, trots att det inte hade röstmajoritet i ett annat bolag, hade ett reellt inflytande över detsamma.²²⁵ Med stöd av sekundärregeln kunde således praktisk majoritet läggas till grund för ett bestämmande inflytande, och därmed ett koncernförhållande. Den närmare innebörden av praktisk majoritet angavs dock inte. Enligt Nial åsyftades fall då aktieägare deltar vid bolagsstämmorna i så ringa

²²¹ Se exempelvis SOU 1994:17 s. 160–161; SOU 2009:46 s. 102 och SOU 2022:29 s. 134.

²²² Direktiv 2013/34/EU, artikel 22.1 d.

²²³ Stenbeck, Wijnblad & Nial, *Aktiebolagslagen jämte dithörande författningar med förklaringar*, s. 715.

²²⁴ 1944 års Aktiebolagslagen, 221 §.

²²⁵ Stenbeck, Wijnblad & Nial, *Aktiebolagslagen jämte dithörande författningar med förklaringar*, s. 716.

utsträckning att en minoritetspost, möjligen redan en begränsad sådan, ger majoritet på stämmorna.²²⁶

I doktrin har emellertid, i relation till 1944 års koncerndefinition, förordats att begreppet bestämmande inflytande bör tolkas restriktivt. En sådan tolkning vinner även stöd i bolagsrättslig praxis.²²⁷ Den snäva förhållningslinjen har bland annat rekommenderats med hänsyn till de allvarliga påföljder som riskerar att inträda vid överträdelse av aktiebolagslagens koncernspecifika regler.²²⁸ Enligt Nial var det inte tillräckligt att en minoritetspost ibland eller i allmänhet gav stämmomajoritet - istället skulle minoritetsposten tillförsäkra ett inflytande på bolagsstämman i samma utsträckning som ett majoritetsinnehav.²²⁹ Om en enhetlig ledning hade etablerats på grundval av en minoritetspost skulle dock ett bestämmande inflytande presumeras. I fall då ett bolag hade ett innehav motsvarande exakt femtio procent, och den andra hälften ägs av ett annat rättssubjekt, menade Nial att ett bestämmande inflytande enbart skulle anses föreligga om en faktor som tillförsäkrar inflytande tillkommer. Exempel på sådana faktorer uppgavs vara avtal eller bolagsordningsbestämmelser som bereder rätt att utse en majoritet av styrelseledamöterna i det presumtiva dotterföretaget.

Trots att 1944 års aktiebolagsrättsliga koncerndefinition skapade förutsättningar för att låta koncernförhållanden baseras på praktisk majoritet visar bolagsrättslig praxis från tiden då definitionen var i kraft att koncerngrunden sällan eller aldrig utnyttjades i praktiken. Istället redovisades som dotterföretag endast sådana i förhållande till vilka enskilda bolag hade minst hälften av rösterna för samtliga aktier. Vid genomgång av svenska bolags årsredovisningar konstaterade Nial att innehav motsvarande exakt femtio procent ibland redovisades som dotterföretag, ibland som aktier i ett annat företag.²³⁰ Detsamma gällde även i fall då spridningen av aktierna var så omfattande att det femtioprocentiga innehavet medförde ett stabilt och dominerande inflytande.

²²⁶ Nial, Till begreppet moder- och dotterbolag, s. 225 ff.

²²⁷ Nial, Till begreppet moder- och dotterbolag, s. 225 ff.

²²⁸ Nial, Till begreppet moder- och dotterbolag, s. 225 ff.

²²⁹ Nial, Till begreppet moder- och dotterbolag, s. 225 ff.

²³⁰ Nial, Till begreppet moder- och dotterbolag, s. 225 ff.

6.2.2 1975 års koncerndefinition - på definitionsfronten intet nytt

Den koncerndefinition som återfanns i 1944 års aktiebolagslag överfördes i det närmaste oförändrad till 1975 års lag.²³¹ Även 1975 års koncerndefinition bestod således av en huvudregel och en sekundärregel. Precis som tidigare kunde enligt sekundärregeln ett koncernförhållande föreligga om ett bolag, även om det inte hade mer än hälften av röstetalet för samtliga aktier i ett annat företag, på grund av aktieinnehav, avtal eller annan orsak hade ett bestämmande inflytande och ett väsentligt intresse i detsamma.²³² Ett exempel på när ett bestämmande inflytande kunde baseras på aktie- eller andelsinnehav var vid innehav av praktisk majoritet.²³³ I förarbeten till lagen angavs att en praktisk majoritetsposition kunde föreligga om aktierna eller andelarna har en sådan spridning att det räcker med mindre än halva röstetalet för att utöva ett dominerande inflytande på stämma med delägarna i företaget.²³⁴ Möjligheten att låta praktisk majoritet skapa ett koncernförhållande bedömdes särskilt relevant i förhållande till större företag, där innehavet av en aktiepost motsvarande $\frac{1}{3}$ - eller ännu mindre, av rösterna kan ge ett dominerande inflytande.²³⁵ För att en praktisk majoritetsposition skulle anses medföra ett bestämmande inflytande förutsattes dock, precis som tidigare, att man med relativt stor säkerhet kunde räkna med att ha röstmajoritet på stämmorna.²³⁶ I situationer då en enhetlig ledning hade etablerats på grundval av en minoritetspost kunde ett sådant inflytande troligtvis presumeras.²³⁷

Under giltighetstiden av 1975 års definition hade praktisk majoritet varit en del av koncerndefinitionen relativt länge, något som innebar att näringsmarkandens aktörer haft möjlighet att inrätta sig därefter. Trots detta hade koncerngrunden enbart ett ringa inslag i det praktiska rättslivet.²³⁸ I Redovisningsrådets rekommendation, RR1, som var i kraft 1994 angavs att praktisk majoritet normalt inte var ett tillräckligt villkor för att ett företag skulle

²³¹ SOU 1979:46 s. 24.

²³² Prop. 1975:103 s. 180.

²³³ Prop. 1975:103 s. 180.

²³⁴ SOU 1979:46 s. 32; Nial, *Svensk Associationsrätt i Huvuddrag*, s. 185.

²³⁵ Håkan Nial. *Svensk Associationsrätt i Huvuddrag*. 3 uppl. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners förlag, 1985, s. 280.

²³⁶ SOU 1979:46 s. 32.

²³⁷ Nerep, Erik. *Aktiebolagsrättsliga studier: Särskilt om kapitalskyddet*. Stockholm: Stiftelsen Mercurius, 1994, s. 89 not 102.

²³⁸ Nerep, *Aktiebolagsrättsliga studier: Särskilt om kapitalskyddet*, s. 89 not 102; Rolf Rundfelt. *Tendenser i börsbolagens årsredovisningar 1994*. Stockholm: Stockholms fondbörs - Bokföringsnämnden BFN, 1994, s. 141.

anses ingå i en koncern.²³⁹ Vid en genomgång av svenska bolags årsredovisningar för samma år konstaterades vidare att det knappast torde finnas något fall där ett företag intagits i en koncernredovisning med hänvisning till moderbolagets utövande av praktisk majoritet.²⁴⁰

En fråga med nära anknytning till fallet med praktisk majoritet är den avseende möjligheten för 50/50-bolag, bolag som ägs av två företag till lika del, att utgöra dotterföretag.²⁴¹ I förarbeten till 1975 års lag angavs att denna typ av bolag skulle innefattas i koncernbegreppet.²⁴² Uttalandet blev emellertid föremål för kritik, varför relationen mellan 50/50-bolag och koncernbegreppet utreddes särskilt några år efter ikraftträdandet av 1975 års koncerndefinition.²⁴³ I samband härmed beslutades att denna typ av bolag inte skulle räknas som koncernföretag, bland annat eftersom det ansågs leda till missvisande koncernredovisningar om företag som moderföretaget saknar fullt herravälde över kunde redovisas som dotterföretag.²⁴⁴ Såväl frågan om praktisk majoritet som den avseende 50/50-bolag anknyter till företag som inte ägs av andra företag till mer än femtio procent, något som innebär att båda rör situationer då ett presumtivt moderbolag saknar total kontroll över det eventuella dotterföretaget. I relation till 50/50 bolag har ägarbolagen blott en negativ bestämmanderätt och vid innehav av en praktisk majoritet finns en risk att övriga aktieägare uppnår en större röststyrka.

Givet de likheter som föreligger mellan praktisk majoritet och 50/50-bolag kan det anses besynnerligt att 50/50-bolag bedömdes falla utom 1975 års koncerndefinition, medan praktisk majoritet kunde skapa ett koncernförhållande. En viktig skillnad mellan att vara en av två ägare till ett företag respektive att inneha praktisk majoritet i ett företag är dock att ägarbolaget i det förra fallet saknar möjlighet att på egen hand driva igenom frågor, medan innehavaren av praktisk majoritet i allmänhet har samma inflytande som en majoritetsägare. I relation till 50/50-bolag förefaller således inget av ägarbolagen ha möjlighet att utöva det erforderliga bestämmande inflytandet, varför beslutet att exkludera 50/50-bolag från 1975 års

²³⁹ Rundfelt, *Tendenser i börsbolagens årsredovisningar 1994*, s. 141.

²⁴⁰ Rundfelt, *Tendenser i börsbolagens årsredovisningar 1994*, s. 141.

²⁴¹ Jämför SOU 1994:17 s. 163.

²⁴² Prop. 1975:103 s. 279.

²⁴³ SOU 1979:46.

²⁴⁴ SOU 1979:46 s. 11 och 79.

koncernbegrepp - men samtidigt låta praktisk majoritet konstituera en koncern, kanske ändå kan anses ändamålsenligt.²⁴⁵

6.2.3 1996 års koncerndefinition - praktisk majoritet utmönstras

Sverige blev medlem i EU 1995 vilket bland annat resulterade i att en ny koncerndefinition infördes i flera lagar, däribland aktiebolagslagen, 1996. Den nya koncerndefinitionen var baserad på det sjunde bolagsdirektivet och bestod inte, som dess föregångare, av en huvudregel och en sekundärregel. Medan en del av koncerngrunderna som tidigare fallit inom sekundärregeln även var en del av 1996 års koncernbegrepp valde lagstiftaren att lämna andra grunder utanför det nya begreppet. Ett exempel på en koncerngrund som var en del av 1975 års koncernbegrepp men som inte fanns med i 1996 års begrepp är praktisk majoritet. Detta trots att koncerndefinitionen i det sjunde bolagsdirektivet, numera ersatt av redovisningsdirektivet, innehåller en icke tvingande föreskrift om praktisk majoritet.²⁴⁶

I förarbeten noterades att praktisk majoritet kunde skapa ett koncernförhållande enligt gällande svensk rätt.²⁴⁷ Det konstaterades emellertid att man sällan respektive aldrig funnit en praktisk majoritet av sådant slag att det enkom med stöd av den förelegat ett koncernförhållande.²⁴⁸ Vidare anfördes att en regel om praktisk majoritet var förenad med betydande praktiska olägenheter, bland annat eftersom det först är på bolagsstämman i det förmodade dotterföretaget året efter räkenskapsåret som man kan fastställa att praktisk majoritet faktiskt föreligger.²⁴⁹ Vid denna tidpunkt kan det presumerade moderbolaget redan ha hållit sin bolagsstämma och därvid fastställt en koncernredovisning för föregående år. Under sådana omständigheter skulle en konsolidering av det förmodade dotterföretaget vara principiellt felaktig eftersom förekomsten av praktisk majoritet på balansdagen inte hade konstaterats.²⁵⁰ Man kan förvisso, vilket anfördes i förarbeten, tänka sig en ordning där konsolidering baseras på erfarenhetsmässiga antaganden. Ett sådant förfarande ansågs dock inte önskvärt eftersom det, trots tidigare års erfarenheter, inte föreligger fullständig säkerhet för att övriga aktieägare inte organiserar sig och uppnår en större röststyrka.²⁵¹ Det är således möjligt att det i efterhand

²⁴⁵ Se exempelvis Rundfelt, *Tendenser i börsbolagens årsredovisningar 1994*, s. 141.

²⁴⁶ Direktiv 2013/34/EU, artikel 22.1 d.

²⁴⁷ Prop. 1995/96:10 Del II s. 107.

²⁴⁸ Jämför Rundfelt, *Tendenser i börsbolagens årsredovisningar 1994*, s. 141.

²⁴⁹ Prop. 1995/96:10 Del II s. 112.

²⁵⁰ SOU 1994:17 s. 170–171.

²⁵¹ SOU 1994:17 s. 170–171.

framkommer att konsolideringen varit felaktig. Till följd härav valde man att inte införa en bestämmelse om praktisk majoritet i 1996 års koncerndefinition. Koncerndefinitionen som infördes i aktiebolagslagen 1996 överfördes oförändrad till 2005 års aktiebolagslag och utgör än idag gällande rätt. Praktisk majoritet kan, med andra ord, inte konstituera en koncern med stöd av dagens koncerndefinition. Istället kan ett koncernförhållande på grundval av röster endast uppkomma om innehavet avser mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar. I situationer då en större minoritetspost, på grund av ägarspridning och en eventuell passivitet hos övriga ägare, ger faktisk röstmajoritet på bolagsstämman föreligger inget koncernförhållande.

Utmönstringen av frågan om praktisk majoritet anses av många vara motiverad. Enligt Nerep har praktisk majoritet alltför ofta resulterat i tillämpningssvårigheter, inte minst vid koncernredovisningen.²⁵² Nerep är vidare av uppfattningen att en praktisk majoritet inte sällan sammanhänger med att de beslut som fattas på aktiebolags bolagsstämmor är av okontroversiell art. När mer kontroversiella ämnen ska avhandlas kan aktieägare mobilisera och aktivera sig i större omfattning, något som innebär att den praktiska majoritetspositionen lätt förloras.²⁵³ Liknande synpunkter har framförts av näringsmarkandens aktörer. Bland annat har näringslivets skattedelegation anfört att en regel om praktisk majoritet är mindre lämplig eftersom det oftast inte är möjligt att fastställa huruvida någon som inte har rätt att utöva ett bestämmande inflytande genom rösträtt eller avtal ändå gör det.²⁵⁴ Vidare har Utredningen om enklare redovisning anfört att en nackdel med IAS-utredningens förslag på ändring av koncerndefinitionen var att den skapade förutsättningar för att låta ett koncernförhållande baseras på praktisk majoritet.²⁵⁵ Man menade att, för det fall en ny koncerndefinition införs, den bör konstrueras så att praktisk majoritet inte utgör en koncerngrund.²⁵⁶

6.3 Internationell utblick

Koncernbildning är en viktig del av näringslivet såväl nationellt som internationellt och idag återfinns koncerner världen över. Koncernväsendet ger i skilda länder upphov till likartade juridiska problem, varför det finns ett värde i att sätta resonemang kopplade till

²⁵² Nerep, *Aktiebolagsrättslig analys: Ett tvärsnitt av nyckelfrågor*, s. 35.

²⁵³ Nerep, *Aktiebolagsrättslig analys: Ett tvärsnitt av nyckelfrågor*, s. 35.

²⁵⁴ SOU 2009:46 s. 99.

²⁵⁵ SOU 2009:46 s. 102.

²⁵⁶ SOU 2009:46 s. 111.

koncernbegreppet i ett internationellt perspektiv.²⁵⁷ Erfarenheter och överväganden som gör sig gällande i andra länder kan vara värda att beakta även i en svensk kontext.

De nordiska länderna har sedan länge bedrivit rättsligt samarbete, något som resulterat i en relativt hög grad av rättsenlighet inom Norden.²⁵⁸ Inte minst på bolagsrättens område råder betydande likheterna mellan de bolagsrättsliga lagar och regler som tillämpas. Den rättsliga likheten gör det särskilt intressant att utreda hur de andra nordiska länderna ställer sig till praktisk majoritet som koncerngrund, i det följande återfinns därför en redogörelse för rättsläget i Norge, Finland och Danmark.²⁵⁹

6.3.1 Norge

Koncerndefinitionen i den norska aktiebolagslagen,²⁶⁰ som motsvarar den som finns i den norska årsredovisningslagen,²⁶¹ utgår från begreppet bestämmande inflytande.²⁶² I definitionen anges två typexempel under vilka ett bestämmande inflytande alltid ska anses föreligga. Det första är vid innehav av mer än hälften av aktierna eller andelarna i ett annat företag, och det andra avser fall då ett bolag har en lagstadgad rätt att utse eller entlediga majoriteten av styrelseledamöterna i ett annat företag.²⁶³ Ett företag kan emellertid ha ett bestämmande inflytande även i andra situationer och ett koncernförhållande kan således föreligga i fall utöver de som uttryckligen regleras.²⁶⁴ Under vilka omständigheter, bortsett från de som fastställs i koncerndefinitionen, ett företag ska anses ha ett bestämmande inflytande är dock inte fastställt.²⁶⁵

I relation till koncerndefinitionen i den norska redovisningslagen står det klart att en praktisk majoritet kan ge ett företag ett bestämmande inflytande över ett annat, i bolagsmässigt avseende tycks situationen dock vara en annan.²⁶⁶ Å ena sidan förefaller den norska lagstiftaren ha utgått

²⁵⁷ Jämför Nial, Till begreppet moder- och dotterbolag, s. 225 ff.

²⁵⁸ Smiciklas, Aktiebolagsrättens utveckling.

²⁵⁹ Av språkliga skäl har isländsk rätt inte kunnat utredas.

²⁶⁰ Lov om aksjeselskaper, LOV-1997-06-13-44 "aksjeloven".

²⁶¹ Lov om årsregnskap m.v., LOV-1998-07-17-56 "regnskapsloven".

²⁶² Lov om aksjeselskaper 1–3 § led 2; NOU 1996:3 s. 127.

²⁶³ Lov om aksjeselskaper 1–3 § led 2 punkt 1–2.

²⁶⁴ NOU 1996:3.

²⁶⁵ Aarbakke, Else, Aarbakke, Magnus, Knudsen, Gudmund, Ofstad, Tone & Skåre, Jan. *Aksjeloven og allmennaksjeloven: Lovkommentar*. 4 uppl. Oslo: Universitetsforlaget, 2017, kommentar 2.1 till 1–3 §.

²⁶⁶ NOU 1996:3 s. 168.

från att den koncerndefinition som återfinns i den norska aktiebolagslagen utgör en förbehållslös implementering av redovisningsdirektivet, vilket torde innebära att praktisk majoritet kan skapa ett koncernförhållande.²⁶⁷ Å andra sidan har lagstiftaren uttryckligen angett att det inte är tillräckligt att ett företag i praktiken utövar ett bestämmande inflytande, utan att det bestämmande inflytandet måste baseras på innehav av andelar eller aktier, alternativt avtal.²⁶⁸ I norsk doktrin har vidare framförts att det skulle strida mot befintlig praxis och rådande förhållanden i näringslivet att låta passivitet hos övriga aktieägare vara tillräckligt för att konstituera ett koncernförhållande.²⁶⁹

Den delade bild som erhålls vid en genomgång av norska rättskällor gör det vanskligt att dra några absoluta slutsatser beträffande praktisk majoritet. Att det i förarbeten uttryckligen anges att ett bestämmande inflytande i praktiken inte är tillräckligt för koncernbildning, och att denna synpunkt bekräftas av såväl doktrin som praxis, tyder emellertid på att praktisk majoritet inte godtas som koncerngrund inom ramen för det norska bolagsrättsliga koncernbegreppet.

6.3.2 Finland

Även i den finska aktiebolagslagen²⁷⁰ finns en koncerndefinition.²⁷¹ Definitionen syftar dels till att säkerställa olika intressegruppers tillgång till information avseende bolags ekonomiska situation, dels till att motverka att aktiebolagslagens principer kringgås med hjälp av koncernstrukturer.²⁷² Den finska aktiebolagsrättsliga koncerndefinitionen utgår, precis som den norska, från begreppet bestämmande inflytande.²⁷³ Enligt definitionen ska ett bestämmande inflytande, tillika koncernförhållande, anses föreligga om ett aktiebolag direkt eller indirekt uppfyller kraven för ett bestämmande inflytande som återfinns i den finska bokföringslagens²⁷⁴ koncerndefinition.²⁷⁵

²⁶⁷ NOU 1992:29 s. 66.

²⁶⁸ NOU 1996:3 s. 151.

²⁶⁹ Mads H. Andenæs, Ole Andenæs, Stig Berge & Margrethe B. Christoffersen. *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*. Oslo: M.H. Andenæs, 2016, s. 31.

²⁷⁰ Aktiebolagslagen, 21.7.2006/624.

²⁷¹ Aktiebolagslagen 8 kap. 12 §.

²⁷² RP 89/1996 rd s. 23–24.

²⁷³ RP 109/2005 rd s. 100.

²⁷⁴ Bokföringslag, 30.12.1997/1336.

²⁷⁵ Aktiebolagslagen 8 kap. 12 § jämte Bokföringslagen 1 kap. 5 §.

Enligt den finska bokföringslagens koncerndefinition kan ett bestämmande inflytande bland annat baseras på ett innehav av mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar i en annan inhemsk eller utländsk sammanslutning eller stiftelse.²⁷⁶ Vidare anses ett bestämmande inflytande föreligga om ett aktiebolag har rätt att tillsätta eller avsätta flertalet av ledamöterna i en annan sammanslutnings styrelse eller motsvarande organ.²⁷⁷ Tillämpning av nämnda punkter förutsätter att röstmajoriteten respektive rätten att utse eller entlediga styrelseledamöter grundar sig på ägande, medlemskap, bolagsordning eller därmed jämförbara stadgar eller avtal. Avslutningsvis är ett bestämmande inflytande för handen då ett bolag i övrigt har ett faktiskt bestämmande inflytande i en annan sammanslutning.²⁷⁸ Stadgande uppges innebära att ett bestämmande inflytande kan föreligga vid innehav av mindre än halva röstetalet i en annan juridisk person i situationer då ägarskapet är mycket splittrat.²⁷⁹ Med stöd i förevarande punkt torde en praktisk majoritet kunna medföra ett bestämmande inflytande inom ramen för den finska bokföringslagen. Eftersom den bolagsrättsliga koncerndefinitionen är baserad på den i bokföringslagen dras slutsatsen att praktisk majoritet godtas som grund för ett koncernförhållande enligt den finska aktiebolagslagen.

6.3.3 Danmark

Likt sin norska och finska motsvarighet innehåller den danska aktiebolagslagen²⁸⁰ en koncerndefinition.²⁸¹ Koncernbegreppet, som motsvarar det i den danska årsredovisningslagen,²⁸² utgår från begreppet bestämmande inflytande.²⁸³ Med ett bestämmande inflytande avses makten att styra de operativa och ekonomiska beslut som fattas i ett dotterföretag.²⁸⁴

Enligt koncerndefinitionen i den danska aktiebolagslagen presumeras ett bestämmande inflytande, och därmed också ett koncernförhållande, bland annat om ett moderbolag direkt

²⁷⁶ Bokföringslagen 1 kap. 5 § 1 p.

²⁷⁷ Bokföringslagen 1 kap. 5 § 2 p.

²⁷⁸ Bokföringslagen 1 kap. 5 § 3 p.

²⁷⁹ RP 126/2004 rd s. 43; Bokföringsnämnden. *Allmänna anvisningar om upprättande av koncernbokslut*. Helsingfors: Bokföringsnämnden, 2017, s. 47.

²⁸⁰ Bekendtgørelse af lov om aktie- og anpartsselskaber "selskabsloven", LBK nr 1952 af 11/10/2021.

²⁸¹ Bekendtgørelse af lov om aktie- og anpartsselskaber 1 kap. 6–7 §§.

²⁸² Bekendtgørelse af årsregnskabsloven "årsregnskabsloven", LBK nr 838 af 08/08/2019, Bilaga 1, B; Krüger Andersen, *Studier i dansk koncernret*, s. 329.

²⁸³ Krüger Andersen, *Studier i dansk koncernret*, s. 372.

²⁸⁴ Bekendtgørelse af lov om aktie- og anpartsselskaber, LBK nr 1952 af 11/10/2021, 1 kap. 7 § 1 st.

eller indirekt äger mer än hälften av rösterna i ett annat företag.²⁸⁵ I definitionen återfinns ett antal situationer under vilka ett bestämmande inflytande kan föreligga trots att moderbolaget inte äger mer än hälften av rösterna i ett annat företag.²⁸⁶ Den första situationen är när ett aktiebolag, till följd av avtal med andra aktieägare, har rätt att förfoga över mer än hälften av rösterna i ett annat företag, och den andra avser fall då ett bolag till följd av stadga eller avtal har behörighet att styra över de finansiella och driftmässiga förhållandena i en annan verksamhet.²⁸⁷ Även när ett aktiebolag har behörighet att utse eller avsätta majoriteten av medlemmarna i ett annat bolags högsta ledningsorgan kan ett bestämmande inflytande vara för handen, förutsatt att bolagsorganet i fråga har ett bestämmande inflytande över verksamheten.²⁸⁸ Avslutningsvis fastställs i koncerndefinitionen att ett bestämmande inflytande kan föreligga om det presumtiva moderbolaget har den faktiska majoriteten av rösterna på bolagsstämman, eller i motsvarande organ, och därigenom har det faktiska bestämmande inflytandet över ett annat företags verksamhet.²⁸⁹ Ett röstetal understigande femtio procent av rösterna i ett annat företag kan anses medföra ett bestämmande inflytande förutsatt att röststyrkan erfarenhetsmässigt räcker för att uppnå ett bestämmande inflytande på bolagsstämman.²⁹⁰ Praktisk majoritet kan således skapa ett koncernförhållande enligt den danska aktiebolagslagens koncerndefinition.

6.4 Kapitelvis analys

Som förevarande kapitel visar har praktisk majoritet en lång historia inom ramen för den aktiebolagsrättsliga koncerndefinitionen. Både 1944 och 1975 års koncernbegrepp lät praktisk majoritet konstituera ett koncernförhållande. I förhållande till såväl 1944 års som 1975 års definitioner intogs dock ett restriktivt förhållningssätt vad gäller praktisk majoritet - att en minoritetspost i allmänhet beredde stämmomajoritet ansågs inte tillräckligt, istället krävdes att posten tillförsäkrade ett inflytande i samma utsträckning som ett majoritetsinnehav. Eran av praktisk majoritet som grund för ett koncernförhållande fick sitt slut i samband med införandet av nu gällande koncerndefinition 1996. Utmönstringen av praktisk majoritet går hand i hand med den utveckling som koncernbegreppet genomgått i övrigt - från ett begrepp baserat på ett

²⁸⁵ Bekendtgørelse af lov om aktie- og anpartsselskaber, LBK nr 1952 af 11/10/2021, 1 kap. 7 § 2 st.; Lovforslag nr. L 170, 2009-03-25, kommentar till 7 §.

²⁸⁶ Bekendtgørelse af lov om aktie- og anpartsselskaber, LBK nr 1952 af 11/10/2021, 1 kap. 7 § 3 st.

²⁸⁷ Bekendtgørelse af lov om aktie- og anpartsselskaber, LBK nr 1952 af 11/10/2021, 1 kap. 7 § 3 st. 1–2 p.

²⁸⁸ Bekendtgørelse af lov om aktie- og anpartsselskaber, LBK nr 1952 af 11/10/2021, 1 kap. 7 § 3 st. 3 p.

²⁸⁹ Bekendtgørelse af lov om aktie- og anpartsselskaber, LBK nr 1952 af 11/10/2021, 1 kap. 7 § 3 st. 4 p.

²⁹⁰ Lovforslag nr. L 170, 2009-03-25, kommentar till 7 §.

bestämmande inflytande i praktiken, till ett som är knutet till juridiskt bestämmande inflytande.²⁹¹ Medan 1944 och 1975 års koncerndefinitioner lämnade ett större utrymme för skönsmässiga bedömningar tillåter nuvarande koncerndefinition inte hänsynstaganden till omständigheter som typiskt sett förekommer vid bedömningen av ett bolags inflytande över ett annat.²⁹² Att praktisk majoritet togs bort som koncerngrund 1996 förefaller dock inte ha fått någon större effekt i praktiken. Granskningar som genomförts av svenska bolags årsredovisningar visar att enbart ett fåtal, alternativt inga, företag intagits i koncernredovisning med hänvisning till moderbolagets utövande av praktiskt majoritet. Att en koncerngrund varit i kraft under knappt 50 år men ändå inte fått genomslag måste anses anmärkningsvärt. Ännu mer anmärkningsvärt är kanske det faktum att denna koncerngrund, som saknade praktisk betydelse när den var i kraft och som har varit föremål för betydande kritik, föreslås återinföras. Finns det anledning att ännu en gång låta koncernförhållanden baseras på praktisk majoritet?

Aktiebolagslagens koncerndefinition utgår från begreppet bestämmande inflytande. Redan det faktum att definitionen anknyter till ett så vagt kriterium kan problematiseras. Vid införandet av 1944 års koncerndefinition konstaterades att ordningen skulle göra de koncernspecifika reglernas tillämplighet beroende av skönsmässiga bedömningar, något som man insåg kunde bli bekymmersamt.²⁹³ Objektivt fastställbara koncerngrunder, såsom den avseende majoritetsinnehav, är enkla att använda och vållar sällan bekymmer ur ett tillämpningsperspektiv. Koncerngrunder av detta slag har dock ett smalt tillämpningsområde och riskerar att vara verkningslösa i förhållande till komplicerade strukturer. För att koncernbegreppet ska omfatta mer invecklade koncernstrukturer men samtidigt ha en klar innebörd och vara lätt att tillämpa har förordats att koncerngrunderna bör motsvara situationer som bereder ett inflytande jämförbart med det som följer av ett majoritetsinnehav.²⁹⁴ I fall då en aktieägare inte innehar röstmajoritet, men väl en betydande minoritetspost, aktualiseras frågan hur stor posten måste vara för att ge ett denna typ av bestämmande inflytande. Hur stor aktiepost krävs för att det ska föreligga en praktisk majoritet?

Vad som konstituerar en praktisk majoritet har varit föremål för flera undersökningar och baserat på tidigare års besöksfrekvens på bolagsstämman har riktvärden för hur stor andelen av

²⁹¹ Liljedahl, Norberg & Thorell, *Företagens redovisning*, s. 141.

²⁹² Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino.

²⁹³ Nial, Till begreppet moder- och dotterbolag, s. 225 ff.

²⁹⁴ Nial, Till begreppet moder- och dotterbolag, s. 225 ff.

röstetalet som krävs för att uppnå en majoritet vid stämman tagits fram.²⁹⁵ Förhållandet mellan röstandel och inflytande är emellertid komplicerat, något som bland annat framgår av huvudbetänkandet av den så kallade “ägarutredningen”.²⁹⁶ I utredningen konstateras att en ökad röstandel för en viss ägare förvisso kan innebära en ökad sannolikhet att denne uppnår en majoritet vid bolagsstämman, men att så inte måste vara fallet. Detta eftersom en viss ägares uppnående av majoritet är beroende av utvecklingen bland övriga ägare. Att den största ägarens röstandel ökar innebär inte en större sannolikhet att denne uppnår stämmomajoritet om även röstandelarna för de näst och tredje största ägarna växer. Hur stor aktiepost som krävs för att en praktisk majoritet ska föreligga är, med andra ord, en komplex fråga vars svar är svårt att förutse.

Svårigheten att i förväg veta om en praktisk majoritet föreligger är en av nackdelarna den potentiella koncerngrunden är förknippad med. Problematiken har dels att göra med den ständiga förändringen av ägarkretsen och respektive ägares röstandel, dels att ägares engagemang kan variera från bolagsstämma till bolagsstämma. Även om ägarkretsen och de enskilda ägarnas innehav är oförändrat från ett år till ett annat kan en viss bolagsstämma, där frågor avseende exempelvis investeringar, affärsstrategier och styrelseval ska avhandlas, väcka ett intresse hos annars passiva aktieägare. Om så är fallet är det möjligt att ett bolag som tidigare räkenskapsår haft ett bestämmande inflytande förlorar sin maktposition. Att praktisk majoritet lätt förloras ger anledning att ifrågasätta huruvida en sådan majoritet bör läggas till grund för ett koncernförhållande. I allmänhet torde gälla att ett koncernförhållande inte ska konstitueras med stöd av slumpmässiga och tillfälliga förhållanden.²⁹⁷ Att praktisk majoritet föreslås återinföras som en del av koncernbegreppet, trots dess instabila karaktär, är vidare intressant sett till hur man tidigare behandlat frågan avseende 50/50-bolag. 50/50-bolag, bolag som ägs av två företag till lika del, har inte ansetts utgöra koncernbolag eftersom inget av ägarbolagen bedömts ha fullt herravälde över dotterföretaget. Trots detta har man låtit praktisk majoritet, som kan förloras lika fort som den uppnås, vara en del av koncernbegreppet. Eftersom samma problem gör sig gällande i båda fallen förefaller det något inkonsekvent att dra en slutsats i förhållande till praktisk majoritet och en annan i relation till 50/50-bolag.

²⁹⁵ SOU 1988:38 s. 86.

²⁹⁶ SOU 1988:38 s. 86 ff.

²⁹⁷ Nial, Till begreppet moder- och dotterbolag, s. 225 ff.; Nerep, *Aktiebolagsrättslig analys: Ett tvärsnitt av nyckelfrågor*, s. 53.

Instabiliteten som praktisk majoritet är behäftad med leder även till tillämpningssvårigheter. Eftersom en praktisk majoritetsposition lätt går förlorad är det inte säkert att tidigare års erfarenheter gäller även det aktuella året. Presumptiva moderbolag har därför inte möjlighet att med säkerhet fastställa förekomsten av praktisk majoritet under innevarande räkenskapsår - istället är det först på bolagsstämman året därpå som man med säkerhet kan uttala sig om viss aktieägares innehav av praktisk majoritet. För det fall praktisk majoritet återinförs som en del av koncernbegreppet kommer således koncernförhållanden, och därmed en skyldighet att beakta koncernspecifika regler, kunna fastställas först i efterhand. En sådan ordning måste anses betänkelig ur ett tillämpningsperspektiv. Om ett dotter-moder bolagsförhållande inte antagits föreligga men det i efterhand visar sig att ett visst företag skulle ha konsoliderats uppkommer dessutom frågan om vilka rättsföljder som ska inträda till följd av eventuella överträdelser av koncernspecifika regler.

Att låta praktisk majoritet skapa koncernförhållanden är dock inte enbart förknippat med nackdelar, något som bekräftas av att ett koncernförhållande kan baseras på praktisk majoritet i såväl Finland som Danmark. Beslutet att låta praktisk majoritet vara en del av koncernbegreppet i den danska och finska aktiebolagslagen motiverades bland annat av en önskan efter ett mer extensivt koncernbegrepp som kunde tillämpas även på mer okonventionella sammanslutningar.²⁹⁸ Ett eventuellt återinförande av praktisk majoritet ger alltså förutsättningar för ett mer flexibelt koncernbegrepp vars tillämpning är svårare att kringgå. En flexibel koncerndefinition är dessutom en mer tidlös sådan, vars ändamålsenlighet består trots nya komplicerade koncernstrukturer. Vidare kan ett införande av praktisk majoritet som koncerngrund anses vara i enlighet med huvudsyftet med koncernredovisningen; att företag som utåt sett framstår som en ekonomisk enhet också presenteras på det sättet i redovisningen. Att två av våra grannländer valt att införa praktisk majoritet som koncerngrund innebär emellertid inte att en sådan ordning är önskvärd även i Sverige. Argument och erfarenheter i andra länder kan inte förbehållslöst överföras på svenska förhållanden. Oaktat de likheter som föreligger mellan de svenska, danska och finska rättsordningarna kvarstår det faktum att praktisk majoritet, när en sådan tilläts skapa ett koncernförhållande enligt den svenska aktiebolagslagen, inte hade någon större effekt i praktiken. Det saknas skäl att utgå från att situationen skulle vara en annan idag.

²⁹⁸ RP 126/2004 s. 16; Lovforslag nr. L 170, 2009-03-25, kommentar till 7 §.

Återinförandet av en koncerngrund som saknat praktisk funktion samt varit föremål för omfattande kritik kräver goda skäl. Utredningens förslag bottnar i redovisningsrättsliga hänsynstaganden och sådana skäl kan därför tänkas föreligga ur ett redovisningsperspektiv. Koncerndefinitionen må vara viktigast inom redovisningsrätten, men lagstiftaren har varit tydlig med att den även syftar till att tillgodose skyddet för det bundna kapitalet, minoritetsskyddet och skyddet mot för stor vinstutdelning i moderbolaget.²⁹⁹ Begreppet måste således utformas på ett sätt som både lämpar sig för redovisningsändamål och aktiebolagsrättsligt. Förevarande analys ger en bild av praktisk majoritet som en instabil koncerngrund utan stadga. Om praktisk majoritet blir en del av koncerndefinitionen riskerar den osäkerhet koncerngrunden förknippas med att spilla över på aktiebolagslagen regler och orsaka problem vid tillämpning av lagens koncernspecifika regler. I ljuset härav anser jag det finnas anledning att ifrågasätta huruvida återinförandet av praktisk majoritet är önskvärt i relation till aktiebolagslagen.

²⁹⁹ SOU 2022:29 s. 141.

7 Praktisk majoritet i förhållande till aktiebolagslagen

7.1 Inledning

Att, i enlighet med utredningens förslag, låta praktisk majoritet vara en del av koncernbegreppet förefaller vara förenat med flera problematiska aspekter. Utredningen innehåller översiktliga resonemang avseende effekten det föreslagna koncernbegreppet kan tänkas få i förhållande till aktiebolagslagen. Det saknas emellertid resonemang rörande de specifika konsekvenser som kan bli aktuella om praktisk majoritet tillåts grunda koncernförhållanden. Bristen på analys är olycklig med tanke på att koncerner där moderbolaget är ett aktiebolag är av stor praktisk betydelse, samt eftersom förekomsten av ett koncernförhållande får konsekvenser för flera aktiebolagsrättsliga regler.³⁰⁰ Koncernbegreppets uppfyllnad påverkar bland annat tillämpningen av reglerna om styrelsens upplysningsplikt,³⁰¹ förvärv av egna aktier,³⁰² och närståendetransaktioner.³⁰³ Detsamma gäller bestämmelserna om tvångsinlösen av aktier³⁰⁴ samt revisorsjäv.³⁰⁵

I det följande kommer praktisk majoritet som grund för ett koncernförhållande analyseras i relation till de effekter en sådan ordning kan få för aktiebolagslagen. Avstamp tas i centrala aktiebolagsrättsliga regler med koppling till koncerndefinitionen; reglerna avseende värdeöverföringar, låneförbud samt vissa riktade emissioner.

7.2 Värdeöverföringar

7.2.1 Allmänt om bestämmelserna

I aktiebolagslagens 17 kap. återfinns bestämmelser om värdeöverföringar. Värdeöverföringar är en gemensam beteckning för en rad transaktioner som innebär att förmögenhet lämnar bolaget.³⁰⁶ I centrum står bolagsprestationer till aktieägare, men även transaktioner med andra subjekt kan klassificeras som värdeöverföringar. Vinstutdelning, förvärv av egna aktier samt

³⁰⁰ Johansson, *Svensk associationsrätt i huvuddrag*, s. 350.

³⁰¹ Aktiebolagslagen 7 kap.

³⁰² Aktiebolagslagen 19 kap.

³⁰³ Aktiebolagslagen 16a kap.

³⁰⁴ Aktiebolagslagen 22 kap.

³⁰⁵ Aktiebolagslagen 9 kap.

³⁰⁶ Sandström, *Svensk Aktiebolagsrätt*, s. 303.

minskning av aktiekapitalet eller reservfonden för återbetalning till aktieägarna är exempel.³⁰⁷ Det är sålunda fråga om benefika rättshandlingar genom vilka aktiebolag ensidigt avstår från förmögenhet.³⁰⁸ Värdeöverföringar från ett aktiebolag till en aktieägare eller utomstående kan innebära risker för både bolag, enskilda ägare och bolagets borgenärer, bland annat kan de påverka huruvida borgenärer får betalt för sina fordringar.³⁰⁹ Bestämmelserna som reglerar värdeöverföringar fyller således en viktig funktion.

I 17 kap. stadgas beslutsregler som tar sikte på genomförandet av olika värdeöverföringar. Bland annat återfinns, i 3 §, särskilda beloppsmässiga gränser som måste iaktas för att en värdeöverföring ska vara tillåten.³¹⁰ Eftersom bestämmelsen syftar till att skydda bolagets borgenärer kan den inte frångås ens med samtliga aktieägares samtycke. Lagrummet är tillämpligt vid utdelning till både aktieägare och tredje man och gäller oavsett om beslut om värdeöverföring fattats av bolagsstämman eller bolagets ledning.³¹¹ Bestämmelsen består av två delar; dels en beloppsbegränsning, dels en försiktighetsregel. Beloppsspärren fastställer att en värdeöverföring enbart är laglig om det efter överföringen finns full täckning för bolagets bundna kapital och innebörden av försiktighetsregeln är att en värdeöverföring, oaktat beloppsspärrens utfall, enbart får ske om den framstår som försvarlig.³¹² Regeln är central för kapitalskyddet i aktiebolag.³¹³ Vid tillämpning av försiktighetsregeln måste eventuella koncernförhållanden beaktas.³¹⁴ För att ett moderbolag ska få vidta en värdeöverföring krävs att den framstår som försvarlig i förhållande till både det egna bolaget och till de krav som koncernverksamhetens art, omfattning och risker ställer på koncernens egna kapital samt till koncernens konsolideringsbehov, likviditet och ställning i övrigt. En tumregel är att moderbolaget aldrig bör företa större värdeöverföringar än vad som hade varit möjligt om koncernens samlade verksamhet hade bedrivits av moderbolaget självt.³¹⁵

³⁰⁷ Aktiebolagslagen 17 kap. 1 §.

³⁰⁸ Sandström, *Svensk Aktiebolagsrätt*, s. 303.

³⁰⁹ Prop. 2004/05:85 s. 370.

³¹⁰ Aktiebolagslagen 17 kap. 3 §.

³¹¹ Dotevall, *Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning*, s. 434.

³¹² Aktiebolagslagen 17 kap. 3 § 1–2 st; Dotevall, *Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning*, s. 435.

³¹³ Nerep, Erik; Adestam, Johan & Samuelsson, Per. *Aktiebolagslag (2005:551) 17 kap. 3 §*, Lexino 2021-09-01 (Hämtad 2022-10-25).

³¹⁴ Aktiebolagslagen 17 kap. 3 § 3 st.

³¹⁵ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 17 kap. 3 §*, Lexino.

7.2.2 Konsekvenser om praktisk majoritet blir en del av koncernbegreppet

Försiktighetsregeln ställer särskilda krav när bolaget som ska genomföra en värdeöverföring är ett moderbolag. Huruvida ett bolag klassificeras som ett moderbolag är avhängigt koncernbegreppet uppfyllnad, vilket innebär att koncernbegreppets utformning påverkar försiktighetsregelns tillämpning. Ett nytt koncernbegrepp, där praktisk majoritet godtas som grund, kan därmed få konsekvenser i relation till försiktighetsregeln.

Att praktisk majoritet införs som en del av koncerndefinitionen innebär att definitionen utvidgas, något som i teorin ger upphov till att fler bolag klassificeras som moderbolag respektive dotterföretag. Ovan har konstaterats att praktisk majoritet, när en sådan tilläts konstituera ett koncernförhållande enligt den svenska aktiebolagslagen, inte hade någon större effekt i praktiken. För det fall införandet av praktisk majoritet ändå resulterar i att fler företag konsolideras kommer ett återinförande av praktisk majoritet leda till att försiktighetsregelns tillämpningsområde utvidgas.

Praktisk majoritet är ett instabilt begrepp som saknar stadga - huruvida en aktieägare får behålla sin praktiska majoritet är både beroende av ägarförhållandena och vilka frågor som ska avhandlas vid bolagsstämman. En praktisk majoritetsposition kan således lätt förloras och att en viss ägare haft praktisk majoritet på bolagsstämman ett år innebär inte att så är fallet även efterföljande år. Det är först på bolagsstämman året efter räkenskapsåret som det är möjligt att med säkerhet veta huruvida en praktisk majoritet, och därmed ett koncernförhållande, föreligger. En sådan ordning är problematisk för försiktighetsregeln eftersom det blir oviss huruvida en skyldighet att beakta ett koncernförhållande vid beslut om värdeöverföring föreligger och, om så är fallet, vilka företag som ska tas med i bedömningen. Ett bolag med en betydande minoritetspost i en annan juridisk person som avser genomföra en värdeöverföring under löpande verksamhetsår kan inte med säkerhet veta om transaktionen enbart måste vara försvarlig med hänsyn till det egna bolaget, eller även i relation till den andra juridiska personen. Skyldigheten att beakta ett företag med bristande ekonomisk ställning kan innebära att en värdeöverföring som annars hade kunnat genomföras inte längre är tillåten. För det fall ett bolag felaktigen utgår från att det saknar dotterföretag vid tillämpningen av försiktighetsregeln kan det i efterhand, på bolagsstämman året efter räkenskapsåret, visa sig att den genomförda värdeöverföringen varit otillåten. Överträdelser av försiktighetsregeln sanktioneras i första hand av bestämmelserna om återbäringsskyldighet och

bristtäckningsansvar.³¹⁶ Om mottagarna av värdeöverföringen är fysiska personer kan återbäringsskyldighet och bristtäckningsansvar vara mycket betungande. Ett agerande i strid med regeln kan även utgöra ett brott enligt brottsbalken eller föranleda återvinning med stöd av konkurslagen.³¹⁷ De långtgående konsekvenser som följer en olovlig värdeöverföring utgör goda argument för att koncerndefinitionen ges en klar och entydig innebörd.

Mot bakgrund av ovanstående kan konstateras att ett koncernbegrepp som låter praktisk majoritet konstituera ett koncernförhållande gör försiktighetsregeln svår att använda. Givet det faktum att försiktighetsregeln redan i sin nuvarande form, i relation till nu gällande koncerndefinition, bedöms svårtillämpad måste det anses mindre önskvärt att göra den än mer komplicerad genom att koppla den till praktisk majoritet.³¹⁸ Att försiktighetsregeln blir svårtillämpad är inte bara olyckligt eftersom regeln fyller en borgenärsskyddande funktion samt är central för kapitalskyddet i aktiebolag, det är även oönskat sett till den viktiga funktion möjligheten att genomföra värdeöverföringar fyller.³¹⁹ En slags värdeöverföring som är av särskild betydelse för aktieägare är vinstutdelning - den huvudsakliga formen av avkastning som aktieägare får som kompensation för sin risk när de en gång skjutit till kapital till ett bolags verksamhet.³²⁰ Möjligheten att genomföra vinstutdelningar är således av stor betydelse för aktieägares benägenhet att investera pengar i aktiebolag, och därför även för bolags finansiering. För vart och ett av åren mellan 2006-2012 delades i genomsnitt 500 miljarder kronor ut från svenska aktiebolag.³²¹ Att aktiebolag inte har möjlighet att under löpande verksamhetsår fastställa koncerntillhörighet, och därmed inte vet hur försiktighetsregeln ska tillämpas vid beslut om vinstutdelning, riskerar att verka hämmande. Vilka konsekvenser som kan följa av att bolag blir mindre benägna att dela ut vinst till sina aktieägare är svårt att förutse.

³¹⁶ Aktiebolagslagen 17 kap. 6–7 §§.

³¹⁷ Se Brottsbalk (1962:700) 11 kap. 1–3 §§ samt Konkurslag (1987:672) 4 kap.

³¹⁸ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 17 kap. 3 §*, Lexino.

³¹⁹ Nerep, Adestam & Samuelsson, *Aktiebolagslag (2005:551) 17 kap. 3 §*, Lexino.

³²⁰ Sevenius, Robert. Vinstutdelning. Rätt bolagsrätt 2022. *FAR online*. 2022 (Hämtad 2022-11-25).

³²¹ Sandström, *Svensk Aktiebolagsrätt*, s. 303 not 1; Sevenius, Robert. Vinstutdelning. Rätt bolagsrätt 2022. *FAR online*. 2022 (Hämtad 2022-11-25).

7.3 Utlåningsbestämmelserna

7.3.1 Allmänt om bestämmelserna

Tidigare förekom att aktiebolag gav penninglån till aktieägare eller andra med bolaget lierade personer.³²² Med tiden ansågs det emellertid strida mot aktiebolagsrättens grunder att en person hade möjlighet att driva ett aktiebolag och åtnjuta frihet från personligt betalningsansvar, trots att bolagets tillgångar bestod i en fordran mot personen själv.³²³ I dagens aktiebolagslag uppställs därför, i 21 kap. 1 §, ett allmänt utlåningsförbud som innebär att aktiebolag inte får lämna penninglån till aktieägare eller andra som står nära bolaget, den så kallade förbjudna kretsen. Bestämmelsen syftar dels till att skydda bolags borgenärer från att bolagets eget kapital utnyttjas genom lån till dem som styr bolaget, dels till att motverka skatteflykt.³²⁴ I 21 kap. 2 § återfinns undantag från förbudet. Det allmänna förbudet kompletteras vidare av ett särskilt utlåningsförbud, det så kallade förvärvslåneförbudet. Förvärvslåneförbudet förbjuder lån lämnade i syfte att låntagaren, eller någon till denne närstående fysisk eller juridisk person i den förbjudna kretsen, ska finansiera ett förvärv av aktier i det långivande bolaget. Detta förbud finns i 21 kap. 5–7 §§.

Koncernbegreppet är av central betydelse för utlåningsbestämmelserna på flera sätt.³²⁵ Bland annat fastställer det generella utlåningsförbudet att lån inte får lämnas till den som äger aktier i eller är styrelseledamot eller VD i bolaget eller annat bolag i samma *koncern*. Ett moderbolag får således inte bevilja penninglån till en minoritetsägare i ett dotterföretag och ett dotterföretag får inte lämna ett lån till en aktieägare i ett moderbolag. Koncernbegreppet är vidare av relevans för undantagen från det allmänna låneförbudet som anger att det allmänna förbudet inte är tillämpligt om gäldenären är ett företag i samma *koncern* som det långivande bolaget.³²⁶ Innebörden av det så kallade koncernundantaget är att dotterföretag får låna ut till sitt moderbolag, liksom till något eller några av moderbolagets övriga dotterföretag. Koncernbegreppet har även bäring på det särskilda låneförbudet eftersom förbudet både avser lån som lämnas i syfte att gäldenären ska förvärva aktier i det långivande bolaget, och sådana

³²² Johansson, *Svensk associationsrätt i huvuddrag*, s. 99.

³²³ Prop. 1973:93 s. 90.

³²⁴ Prop. 1973:93 s. 90; Prop. 2004/05:85 s. 427.

³²⁵ Se SOU 2022:29 s. 187.

³²⁶ Aktiebolagslagen 21 kap. 2 § 1 st. 2 p.

som lämnas för att mottagaren ska förvärva aktier i ett annat överordnat bolag i samma *koncern*.³²⁷

7.3.2 Konsekvenser om praktisk majoritet blir en del av koncernbegreppet

Mot bakgrund av ovanstående kan konstateras att ett nytt koncernbegrepp, i vilket praktisk majoritet godtas som koncerngrund, både hade påverkat tillämpningen av det allmänna låneförbudet, undantaget från det, samt det särskilda förvärvslåneförbudet. Detta eftersom bestämmelsernas räckvidd delvis är beroende av koncernbegreppets utformning.

Om införandet av praktisk majoritet leder till att fler bolag konsolideras kommer effekten i relation till utlåningsbestämmelserna bli att aktiebolag som tidigare haft att förhålla sig till ett visst antal juridiska personer vid lämnande av lån kan bli skyldigt att förhålla sig till ännu fler, något som innebär att fler aktieägare, styrelseledamöter och närstående till dem blir en del av den förbjudna kretsen. Kretsen av personer som ett bolag inte får lämna penninglån till enligt det allmänna låneförbudet kommer, med andra ord, utvidgas. Att fler bolag konsolideras innebär förvisso att även tillämpningsområdet för undantaget från det generella låneförbudet blir mer omfattande, undantagskretsen avser dock endast företag. Storleken på den förbjudna kretsen kan bli omfattande och för det fall ett bolags förhållande till ett annat är komplext riskerar bedömningen av huruvida ett koncernförhållande föreligger att bli komplicerad, vilket leder till att även fastställandet av kretsen som inte får motta lån blir det. Identifikation av den förbjudna kretsen blir under sådana omständigheter såväl administrativt betungande som kostsamt. Även i förhållande till förvärvslåneförbudet skulle ett ökat antal moderbolag och dotterföretag resultera i att kretsen som inte får motta förskott, lån eller säkerhet enligt förvärvslåneförbudet utvidgas.

Den instabilitet som praktisk majoritet är förknippad med, som ovan diskuterats i relation till värdeöverföringar, blir problematisk även för utlåningbestämmelserna. Eftersom det inte går att fastställa huruvida ett koncernförhållande föreligger under pågående verksamhetsår har bolag inte möjlighet att veta om ett lån riktar sig till en aktör i den förbjudna kretsen förrän vid bolagsstämman året efter räkenskapsåret. Innebörden härav är att ett låns laglighet inte kan fastställas förrän i efterhand. En sådan ordning är, ur ett tillämpningsperspektiv, inte önskvärd och riskerar att i praktiken skapa problem. Att ett koncernförhållande, och därmed

³²⁷ Aktiebolagslagen 21 kap. 5 §.

omfattningen av den förbjudna kretsen, kan fastställas först i efterhand är även problematiskt eftersom den tidpunkt som ska läggas till grund för huruvida en person tillhör den förbjudna kretsen är lånetillfället.³²⁸ Det faktum att praktisk majoritet lätt uppkommer respektive förloras resulterar vidare i att tillvägagångssätt som varit tillåtna ett år inte behöver vara det efterföljande år. Ett bolag kan under föregående år ha innehaft praktisk majoritet i relation till en annan juridisk person och, med stöd av koncernundantaget, lämnat koncernlån till den juridiska personen. Även om bolagets ägande förblir detsamma nästkommande år kan en ökad aktivitet hos övriga ägare resultera i att den praktiska majoritetspositionen försvinner, något som innebär att koncernundantaget inte är tillämpligt och lån inte får lämnas.

Att utlåningsbestämmelserna blir förenade med en betydande osäkerhet och därmed svåra att tillämpa riskerar att påverka deras möjlighet att verka borgenärsskyddande samt hindra skatteflykt. Osäkerheten blir vidare problematisk sett till de påföljder som aktualiseras när ett lån lämnats eller en säkerhet ställts till någon i den förbjudna kretsen. Civilrättsligt inträder såväl ogiltighet som återbäringsskyldighet - även om mottagaren varit i god tro.³²⁹ Skyldigheten att återbära ett mottaget förskott eller lån gäller omedelbart och kan vara mycket betungande.³³⁰ Vidare kan en styrelseledamot, verkställande direktör eller aktieägare som medverkar till ett beslut om ett otillåtet lån eller ställande av säkerhet bli skadeståndsskyldig.³³¹ Även straffrättsligt ansvar kan utkrävas för brott mot det generella respektive särskilda utlåningsförbudet, fortsatt att oaktsamhet eller uppsåt anses föreligga.³³² Att utlåningsbestämmelserna, om praktisk majoritet tillåts konstituera koncernförhållanden, blir svårtillämpade resulterar i att det är svårt att veta huruvida ett visst agerande riskerar att medföra civilrättsligt respektive straffrättsligt ansvar. Detta väcker betänkligheter ur ett rättssäkerhetsperspektiv.³³³

³²⁸ Andersson, Johansson & Skog, *Aktiebolagslagen - En kommentar*, kommentar till 21 kap. 1 §; NJA 2015 s. 578.

³²⁹ *Aktiebolagslagen* 21 kap. 11 §; NJA 2015 s. 578.

³³⁰ Erik Nerep; Per Samuelsson & Johan Adesam. *Aktiebolagslag (2005:551) 21 kap. 11 §*, Lexino 2019-07-01 (Hämtad 2022-11-20).

³³¹ *Aktiebolagslagen* 29 kap. 1 och 3 §§.

³³² *Aktiebolagslagen* 30 kap. 1 § 1 st 4 p.

³³³ Inom svensk rätt saknas en entydig definition av begreppet "rättssäkerhet". I förevarande uppsats används rättssäkerhet såsom rättsligt grundad förutsebarhet, i enlighet med Åke Frändbergs uppfattning av begreppet. För mer härom se Åke Frändberg. *Rättsordningens idé: en antologi i allmän rättslära*. Uppsala: Iustus förlag, 2005. Läsaren bör emellertid vara medveten om att det finns alternativa tolkningar av begreppet, bland annat förespråkar Peczenik en indelning i formell respektive materiell rättssäkerhet. För mer härom se Aleksander Peczenik. *Juridikens teori och metod: en introduktion till allmän rättslära*, Göteborg: Norstedts Juridik, 1995, s. 12 ff.

7.4 Vissa riktade emissioner

7.4.1 Allmänt om bestämmelserna

Bestämmelserna i 16 kap. avser beslut om emissioner,³³⁴ överlåtelser³³⁵ och upptagande av vissa slags lån³³⁶ som fattas i aktiemarknadsbolag, samtliga publika bolag samt dotterbolag till sådana bolag.³³⁷ Tillämpningsområdet för de så kallade Leo-reglerna har motiverats av dess huvudsyfte - att skydda minoriteter i bolag med stor ägarspridning samt bevarande av allmänhetens förtroende för värdepappersmarknaden.³³⁸ Skyddet består i att aktieägare tillförsäkras ett avgörande inflytande vid beslut om emissioner samt vissa slags överlåtelser och lån.

Vad gäller nyemission av aktier och emission av teckningsoptioner eller konvertibler fastställs att beslut härom alltid ska fattas alternativt godkännas av bolagsstämman för det fall aktieägare inte ska ha företrädesrätt i förhållande till antalet aktier de äger.³³⁹ En förutsättning för stadgandets tillämpning är att de som istället har rätt till teckning är styrelseledamot, verkställande direktör eller anställd i det emitterande bolaget eller ett företag i samma koncern, alternativt en närstående till dessa. Om det emitterande bolaget är ett dotterbolag till ett publikt aktiebolag måste emissionsbeslutet godkännas av moderbolaget, oavsett om moderbolagets ägande är direkt eller indirekt.³⁴⁰ Bestämmelsen syftar till att skydda aktieägare i moderbolaget från att tillgångar placerade i dotterbolag överläts utan att ägarna fått inflytande i frågan.³⁴¹ Ett emissionsbeslut som har fattats utan iakttagande av bestämmelsen är ogiltigt.³⁴²

Vidare anges att om ett publikt aktiebolag eller ett dotterbolag till ett sådant bolag har gett ut aktier, teckningsoptioner eller konvertibler med rätt till teckning för ett annat aktiebolag inom samma koncern, överlåtelse av instrumenten till någon av ovan angivna personkategorier enbart får ske om beslut härom fattats av bolagsstämman.³⁴³ Om överlåtelserna ska ske från ett

³³⁴ Aktiebolagslagen 16 kap. 2–3 §§.

³³⁵ Aktiebolagslagen 16 kap. 4–6 §§.

³³⁶ Aktiebolagslagen 16 kap. 7 §.

³³⁷ Aktiebolagslagen 16 kap. 1 §.

³³⁸ Prop. 1986/87:76 s. 27; Prop. 2004/05:85 s. 362 ff.

³³⁹ Aktiebolagslagen 16 kap. 2 §.

³⁴⁰ Aktiebolagslagen 16 kap. 3 §.

³⁴¹ Prop. 2004/05:85 s. 742.

³⁴² Prop. 2004/05:85 s. 366; Dotevall, *Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning*, s. 415.

³⁴³ Aktiebolagslagen 16 kap. 4 §.

dotterbolag måste dessutom koncernens moderbolag lämna sitt godkännande. Bestämmelsen syftar till att förhindra att reglerna om emissioner kringgås genom att en emission riktas till ett aktiebolag inom samma koncern, som i sin tur överlåter de emitterade aktierna, teckningsoptionerna eller konvertiblerna till någon av nämnda personkategorier.³⁴⁴ Rättsföljden av att en överlåtelse sker i strid med förevarande bestämmelse är ogiltighet - oavsett om förvärvaren varit i god eller ond tro.³⁴⁵ I 16 kap. 7 § fastställs vidare att beslut om vinstandelslån och kapitalandelslån alltid ska fattas av bolagsstämman om styrelseledamot, verkställande direktör eller anställd i det emitterande bolaget eller ett företag i samma koncern, alternativt en närstående till dessa, får förtur att teckna lånet eller erbjuds särskilda villkor för detsamma. Om lånet har tagits av ett dotterbolag till ett publikt aktiebolag ställs även krav på att beslutet godkänns av bolagsstämman i moderbolaget. I relation till både förevarande bestämmelse och ovan angivna bestämmelser krävs att beslut respektive efterföljande godkännande biträds av en kvalificerad majoritet om nio tiondelar av såväl de avgivna rösterna som de vid bolagsstämman företrädde aktierna.³⁴⁶

7.4.2 Konsekvenser om praktisk majoritet blir en del av koncernbegreppet

Ovanstående redogörelse tydliggör att koncerndefinitionen har bäring på ett stort antal regler i aktiebolagslagens 16 kap. Eftersom bestämmelserna träffar dotterbolag till publika aktiebolag kan en ny koncerndefinition, där praktisk majoritet tillåts skapa ett koncernförhållande, komma att påverka reglernas tillämplighet.

För det fall införandet av praktisk majoritet leder till att fler bolag konsolideras kommer effekten bli att tillämpningsområdet för Leo-reglerna i viss mån att utvidgas. Detta eftersom antalet företag som anses utgöra dotterföretag till publika aktiebolag och aktiemarknadsbolag ökar. Vid beslut om nyemission av aktier eller emission av teckningsoptioner eller konvertibler blir den särskilda beslutsordningen i 16 kap. tillämplig enbart om de som har rätt att teckna är styrelseledamöter, den verkställande direktören eller anställda i det emitterande bolaget eller ett företag i samma *koncern*. Om fler företag bedöms vara dotterföretag vidgas den angivna kretsen, något som innebär att fler transaktioner träffas. Eftersom emissionsbeslut som fattas i dotterbolag till publika aktiebolag dessutom ska godkännas på bolagsstämman i *moderbolaget*

³⁴⁴ Prop. 2004/05:85 s. 364 ff.; Prop. 2006/07:70 s. 99.

³⁴⁵ Erik Nerep; Per Samuelsson & Johan Adesam. *Aktiebolagslag (2005:551) 16 kap. 2 §*, Lexino 2019-07-01 (Hämtad 2022-11-22).

³⁴⁶ Aktiebolagslagen 16 kap. 8–9 §§.

skulle ett ökat antal dotterbolag även resultera i att fler beslut kräver godkännande. I situationer då ett bolags förhållande till ett annat är komplext blir bedömningen av huruvida ett koncernförhållande föreligger svår att genomföra, vilket resulterar i att fastställandet av kretsen också blir komplicerat. Även bestämmelserna som aktualiseras vid överlåtelse av aktier, teckningsoptioner eller konvertibler samt de avseende vinstandelslån och kapitalandelslån knyter an till koncernbegreppet, något som innebär att också dessa regler skulle få ett vidare tillämpningsområde om fler bolag konsolideras.

Att reglerna i 16 kap. blir tillämpliga på fler transaktioner kan både ses som något positivt och något negativt. Å ena sidan kan ett mer extensivt tillämpningsområde anses säkerställa att reglernas syfte, att skydda minoriteter samt bevara allmänhetens förtroende för värdepappersmarknaden, uppfylls. Å andra sidan ställer reglerna mycket höga krav i förhållande till beslut respektive godkännande av emissioner, överlåtelse och lån - nio tiondelar av såväl de avgivna rösterna som de företrädde aktierna. Denna typ av krav gör beslutsordningen mer komplicerad och tidskrävande. Trots att överlåtelse av mindre storlek är undantagna från Leo-reglernas tillämpningsområde är bestämmelserna alltså applicerbara på åtskilliga transaktioner. I stora koncerner med ett betydande antal dotterbolag sker omstruktureringar löpande, något som ibland innefattar överlåtelse av dotterbolag till exempelvis företagsledningen eller anställda.³⁴⁷ Leo-reglerna, som är unika för Sverige, ställer särskilda krav i relation till sådana transaktioner och kan därför anses förhindra omstruktureringar i näringslivet.³⁴⁸ Omstruktureringar skapar ofta förutsättningar för mer effektiva och attraktiva bolag med en större marknadsandel, vilket är positivt för såväl bolag som aktiemarknaden. Ur ett samhälleligt perspektiv finns det således anledning att inte låta Leo-reglerna få ett alltför extensivt tillämpningsområde.

Att praktisk majoritet återinförs som en del av koncernbegreppet skulle emellertid inte bara innebära att Leo-reglerna blir applicerbara i förhållande till fler transaktioner, det riskerar även att göra reglernas tillämpningsområde svårbestämt. Eftersom förekomsten av en praktisk majoritet, och därmed ett koncernförhållande, kan identifieras först vid bolagsstämman året efter räkenskapsåret är att det inte är möjligt att under löpande räkenskapsår fastställa om en viss transaktion aktualiserar de särskilda beslutsreglerna i 16 kap. eller inte. Detta är dels

³⁴⁷ Ds 2011:21 s. 25.

³⁴⁸ Ds 2011:21 s. 16.

problematiskt ur ett praktiskt tillämpningsperspektiv, dels ur ett rättssäkerhetsperspektiv. För stora noterade bolag är sammankallandet av en bolagsstämma en relativt tidskrävande och kostsam process, varför Leo-reglerna inte gärna tillämpas i större utsträckning än lagen kräver.³⁴⁹ För det fall en transaktion genomförs utan iakttagande av Leo-reglerna och det senare visar sig att reglerna skulle ha tillämpats är resultatet ogiltighet. Både ur bolags perspektiv och ur ett samhällsperspektiv är det otillfredsställande att regler förknippade med långtgående konsekvenser har ett tillämpningsområde som inte kan förutses. Att en praktisk majoritetsposition dessutom enkelt förloras adderar ytterligare ett lager osäkerhet som spiller ut över reglerna i 16 kap. En transaktion som ett år kunnat vidtas utan Leo-reglernas tillämpning kan nästföljande år kräva att beslut fattas av bolagsstämman med en kvalificerad majoritet om nio tiondelar. Denna typ av oförutsägbarhet och instabilitet i förhållande till regler som kan ge upphov till kännbara påföljder leder knappast till att syftet med Leo-reglerna, att tillförsäkra aktiemarknadens förtroende, uppnås.

7.5 Kapitelvis analys

Förevarande kapitel tydliggör att flera av aktiebolagslagens regler har bäring på koncernbegreppet. Härav följer att en ny koncerndefinition kan ge upphov till omfattande konsekvenser för aktiebolagslagen. Huruvida konsekvenserna är positiva eller negativa beror på koncernbegreppets utformning. Av ovanstående framgår att praktisk majoritet som grund för ett koncernförhållande ger upphov till likartad problematik i förhållande till värdeöverföringsreglerna, utlåningsbestämmelserna och Leo-reglerna. Konsekvenserna av ett koncernbegrepp som godtar praktisk majoritet förefaller således vara av negativ art.

Redan det faktum att införandet av praktisk majoritet innebär att koncerndefinitionen vidgas kan ge upphov till oönskade konsekvenser. En del av aktiebolagslagens koncernspecifika regler innehåller långtgående krav med betydande effekter för bolags bedrivande. Bland annat ställer reglerna i 17 kap. särskilda krav vid värdeöverföringar och de så kallade Leo-reglerna riskerar, till följd av dess särskilda majoritetskrav, att förhindra omstruktureringar. Att denna typ av regler ges ett alltför extensivt tillämpningsområde kommer dels verka hämmande i relation till aktiebolag, dels påverka reglernas ändamålsenlighet samt resultera i att syftet bakom dem undermineras. Vidare innebär det faktum att praktisk majoritet inte kan fastställas förrän vid bolagsstämman året efter räkenskapsåret att en koncerndefinition som godtar praktisk majoritet

³⁴⁹ Jämför Volati AB:s framställan i Aktiemarknadsnämndens uttalande 2015:25.

blir föremål för en hög grad osäkerhet. Återinförandet av praktisk majoritet skulle göra det omöjligt för aktiebolag att under löpande verksamhetsår fastställa huruvida de är skyldiga att iaktta koncernspecifik reglering. Detta, tillsammans med den instabila karaktären av en praktisk majoritetsposition, ger upphov till tillämpningssvårigheter samt gör reglernas tillämpning svåröversäglig. Att så är fallet har konstaterats i förhållande till såväl försiktighetsregeln som utlåningsbestämmelserna och Leo-reglerna. Förfaranden som är tillåtna år ett kanske inte är det år två - hur det förhåller sig vet man dock inte förrän år tre. En sådan ordning ger upphov till problem för både bolag och myndigheter samt riskerar att verka hämmande för aktiebolag. Att en viss aktieägares innehav av praktisk majoritet inte kan fastställas förrän i efterhand är särskilt problematiskt sett till de långtgående konsekvenser som aktualiseras vid överträdelse av koncernspecifik reglering. Att exempelvis utlåningsbestämmelserna, som kan ge upphov till både bristtäckningsansvar och straffrättsligt ansvar, får ett oklart tillämpningsområde väcker betänkligheter ur ett rättssäkerhetsperspektiv samt riskerar att skada förtroendet för näringslivet.

Tidigare i framställningen har konstaterats att praktisk majoritet, när en sådan tilläts skapa ett koncernförhållande enligt den svenska aktiebolagslagen, inte hade någon större effekt i praktiken. I SOU 2022:29 anføres vidare att det i realiteten torde vara sällsynt att förhållandena är sådana att ett koncernförhållande anses föreligga enbart baserat på praktisk majoritet.³⁵⁰ Det är således möjligt att införandet av praktisk majoritet får en begränsad effekt i praktiken. Oavsett skulle emellertid redan en lagstadgad möjlighet för ett koncernförhållande till följd av praktisk majoritet ge upphov till ovisshet, tillämpningssvårigheter och flera andra av konsekvenserna som berörts i förevarande analys.

Med stöd av förevarande kapitel drar jag slutsatsen att praktisk majoritet som en del av koncernbegreppet riskerar att få betydande negativa konsekvenser i relation till aktiebolagslagen, något som stöds av tidigare erfarenheter. I förhållande till såväl försiktighetsregeln som utlåningsbestämmelserna och Leo-reglerna har konstaterats att en instabil koncerngrund som saknar stadga ger upphov till tillämpningssvårigheter och gör lagens regler svåröversägliga. Denna typ av osäkerhet riskerar att verka hämmande för bolag och är problematiskt sett till konsekvenserna som aktualiseras vid överträdelse av aktiebolagslagens koncernspecifika regler.

³⁵⁰ SOU 2022:29 s. 134.

8 Slutsats: praktisk majoritet är opraktiskt, snarare än praktiskt

Utredningen om skattetransparens och några redovisningsfrågor föreslår att en ny definition införs dels i årsredovisningslagen, dels i ett stort antal andra lagar - däribland aktiebolagslagen. I aktiebolagslagen är koncernbegreppet knutet till flera centrala bestämmelser och en ny koncerndefinition kommer således få långtgående aktiebolagsrättsliga konsekvenser.

Det är möjligt att koncerndefinitionen som utredningen presenterar i sitt förslag generellt sett är positiv, även i förhållande till aktiebolagslagen. Förevarande uppsats ger dock anledning att ifrågasätta huruvida det ur ett aktiebolagsrättsligt perspektiv är önskvärt att, i enlighet med utredningens förslag, låta praktisk majoritet skapa ett koncernförhållande. En sådan ordning ger förvisso förutsättningar för en flexibel definition som kan motverka kringgående av aktiebolagslagens koncernspecifika reglering. Framställningen tydliggör emellertid att införande av praktisk majoritet riskerar att ge upphov till betydande problem inom ramen för aktiebolagslagen. Problemen uppstår även om praktisk majoritet, för det fall en sådan majoritet tillåts konstituera ett koncernförhållande, får en begränsad effekt i praktiken.

Förekomsten av en praktisk majoritetsposition är beroende av flera faktorer, något som innebär att det inte är möjligt att på förhand avgöra huruvida en viss aktieägare innehar praktisk majoritet. Detta, tillsammans med det faktum att en praktisk majoritetsposition lätt förloras, ger upphov till tillämpningssvårigheter. Att så är fallet konstaterades redan vid införandet av 1996 års koncerndefinition och bekräftas av de resonemang som förts i relation till försiktighetsregeln, utlåningsbestämmelserna och Leo-reglerna. Eftersom förekomsten av praktisk majoritet, och därmed ett koncernförhållande, kan fastställas först på bolagsstämman året efter räkenskapsåret blir tillämpningsområdet för aktiebolagslagens koncernspecifika regler blir ovisst fram tills denna tidpunkt. Detta riskerar att påverka reglernas ändamålsenlighet, underminera syftet bakom dem samt verka hämmande i relation till aktiebolags bedrivande. Att lagligheten av ett agerande inte kan avgöras förrän i efterhand är även problematiskt ur ett rättssäkerhetsperspektiv, särskilt sett till de långtgående konsekvenser som aktualiseras vid överträdelser av aktiebolagslagens koncernspecifika regler. Den instabila karaktären av en praktisk majoritetsposition innebär vidare att förfaranden som är tillåtna ett år inte nödvändigtvis är det nästkommande år. Detta skapar en betydande osäkerhet för såväl aktiebolag som myndigheter.

Vilka specifika effekter en snabbt skiftande koncerngrund med oklar omfattning kan komma att få i relation till aktiebolagslagen kan inte sägas med säkerhet - ett beslut om att låta koncernförhållanden baseras på praktisk majoritet bör dock föranledas av mer djupgående analyser än utredningens förslag tillhandahåller. Med stöd i förevarande framställning drar jag emellertid slutsatsen att ett återinförande av praktisk majoritet i den aktiebolagsrättsliga koncerndefinitionen blir opraktiskt, snarare än praktiskt.

Källförteckning

Svenskt offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1973:93 Förslag till Lag om konvertibla skuldebrev m. m.

Prop. 1975:103 Regeringens proposition med förslag till ny aktiebolagslag, m.m.

Prop. 1979/80:143 med förslag till ny lagstiftning om handelsbolag m.m.

Prop. 1986/87:76 om riktade emissioner m.m.

Prop. 1995/96:10 Del II Års- och koncernredovisning.

Prop. 1997/98:99 Aktiebolagets organisation.

Prop. 2004/05:85 Ny aktiebolagslag.

Statens Offentliga Utredningar

SOU 1941:9 Lagberedningens förslag till lag om aktiebolag m.m.

SOU 1979:46 Koncernbegreppet m.m.: slutbetänkande.

SOU 1988:38 Ägande och inflytande i svenskt näringsliv: huvudbetänkande.

SOU 1994:17 Års- och koncernredovisning enligt EG-direktiv: delbetänkande.

SOU 1997:168 Vinstutdelning i aktiebolag.

SOU 2001:1 Del I, Ny aktiebolagslag: slutbetänkande.

SOU 2003:71 Internationell redovisning i svenska företag.

SOU 2009:46 Försenad årsredovisning och bokföringsbrott, m.m.

SOU 2022:29 Inkomstskatterapporter och några redovisningsfrågor.

Departementsserien

Ds 2002:57 Bokföringsbrott och brott mot borgenärer.

Ds 2011:21 Vissa lagändringar i fråga om riktade emissioner av aktier.

Kommittédirektiv

Dir. 2021:46 Genomförande av EU-direktiv om offentlig land-för-land-rapportering och några frågor om års- och koncern-redovisningar.

Dir. 1990:46 Översyn av aktiebolagslagen.

EU-rättsligt offentligt tryck

Förordningar

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1606/2002 av den 19 juli 2002 om tillämpning av internationella redovisningsstandarder.

Direktiv

Rådets sjunde direktiv 83/349/EEG av den 13 juni 1983 om sammanställd redovisning.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/34/EU av den 26 juni 2013 om årsbokslut, koncernredovisning och rapporter i vissa typer av företag, om ändring av Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/43/EG och om upphävande av rådets direktiv 78/660/EEG och 83/349/EEG.

Övrigt offentligt tryck

Danmark

Lovforslag nr. L 170, 2009-03-25 Forslag til Lov om aktie- og anpartsselskaber (selskabsloven).

Finland

RP 89/1996 rd Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om aktiebolag och vissa lagar som har samband med den.

RP 126/2004 rd Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av bokföringslagen samt vissa andra lagar med anknytning till den.

RP 109/2005 rd Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ny lagstiftning om aktiebolag.

Norge

NOU 1996:3 Ny aksjelovgivning

NOU 1992:29 Lov om aksjeselskaper

Litteratur

Aarbakke, Else, Aarbakke, Magnus, Knudsen, Gudmund, Ofstad, Tone & Skåre, Jan. *Aksjeloven og allmennaksjeloven: Lovkommentar*. 4 uppl. Oslo: Universitetsforlaget, 2017.

Andersson, Sten, Johansson, Svante & Skog, Rolf. *Aktiebolagslagen: En kommentar Del I, 1–10 kap*. Stockholm: Norstedts Juridik, 2010.

Andersson, Sten, Johansson, Svante & Skog, Rolf. *Aktiebolagslagen: En kommentar*. Stockholm: Norstedts Juridik, 2022.

Andenæs, Mads H., Andenæs, Ole, Berge, Stig & Christoffersen, Margrethe B.
Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper. Oslo: M.H. Andenæs, 2016.

Bebchuk, Lucian & Fried, Jesse. *Pay without performance: the unfulfilled promise of executive compensation*. Cambridge: Harvard University Press, 2004.

Bergström, Clas & Samuelsson, Per. *Aktiebolagets Grundproblem*. 6 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik, 2021.

Borgström, Clas. *Koncernrättsliga problem: En komparativ studie*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners förlag, 1970.

Danelius, Johan. Aktiebolags rörlighet över gränserna. *SvJT*. 2010:120.

Dotevall, Rolf. *Aktiebolagsrätt: fördjupning och komparativ belysning*. Stockholm: Norstedts Juridik, 2015.

Friis Hansen, Søren. *Europæisk koncernret: Bør koncernretten reformeres og kodificeres?* Diss., København Universitet, 1995.

Frändberg, Åke. *Rättsordningens idé: en antologi i allmän rättslära*. Uppsala: Iustus förlag, 2005.

Hessius, Johan & Garner, Magnus G. EG:s bolagsrätt. *Ny Juridik*. 2:27.

Johansson, Svante. *Svensk associationsrätt i huvuddrag*. 12 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik, 2018.

Kedner, Gösta, Roos, Carl Martin & Skog, Rolf. *Aktiebolagslagen del I*. 5 uppl. Stockholm: Fritzes Förlag, 1995.

Kedner, Gösta & Svenberg, Sven-Åke. *Koncernredovisning*. 11 uppl. Lund: Studentlitteratur, 2000.

Kraakman, Reinier; Armour, John; Davies, Paul; Enriques, Luca; Hansmann, Henry; Hertig, Gerard; Hopt, Klaus; Pargendler, Mariana; Ringe, Wolf-Georg & Rock, Edward. *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*. 3 uppl. Oxford: Oxford University Press, 2017.

Krüger Andersen, Paul. *Studier i dansk koncernret*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1997.

Larsson, Björn. *Koncernorganisation. Kontroll & Kompetens: organisationsformer för koncerner*. Stockholm: Ekonomiska forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm, 1983.

Larsson, Stig. *Koncernorganisation eller företagssamarbete i nya struktur*, FE-Rapport, Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet, 1987.

Liljedahl, Nils, Norberg, Claes & Thorell, Per. *Företagens redovisning*. 9 uppl. Uppsala: Iustus Förlag, 2018.

Moberg, Krister. *Moderbolags ansvar för dotterbolags skulder: Ansvarsgenombrott*. Stockholm: Nerenius & Santéus Förlag, 1998.

Nerep, Erik. *Aktiebolagsrättslig analys: Ett tvärsnitt av nyckelfrågor*. Stockholm: Mercurius, 2003.

Nerep, Erik. *Aktiebolagsrättsliga studier: Särskilt om kapitalskyddet*. Stockholm: Juristförlaget, 1994.

Nial, Håkan. *Svensk Associationsrätt i Huvuddrag*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners förlag, 1975.

Nial, Håkan. *Svensk Associationsrätt i Huvuddrag*. 3 uppl. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners förlag, 1985.

Nial, Håkan. Till begreppet moder- och dotterbolag. *JFT*. 1973 s. 225 ff.

Norberg, Claes & Thorell, Per, *Redovisningsfrågor i skattepraxis*. 2 uppl. Uppsala: Iustus Förlag, 2010.

Peczenik, Aleksander. *Juridikens teori och metod: en introduktion till allmän rättslära*, Göteborg: Norstedts Juridik, 1995.

Rodhe, Knut & Skog, Rolf. *Aktiebolagsrätt*. 20 uppl. Stockholm; Norstedts Juridik, 2002.

Rundfelt, Rolf. *Tendenser i börsbolagens årsredovisningar 1994*. Stockholm: Stockholms fondbörs - Bokföringsnämnden BFN, 1994.

Rutberg, Anne & Skog, Rolf. Det nya koncernbegreppet. *SvSkT*. 1997:6, s. 571.

Rydén, Bengt. *Industriförbundets Tidskrift*. 1/1969.

Sandström, Torsten. *Svensk Aktiebolagsrätt*. 7 uppl. Stockholm: Norstedts Juridik, 2020.

Skog, Rolf. *Rodhes Aktiebolagsrätt*. 26:e uppl. Stockholm: Norstedts Juridik, 2020.

Smiciklas, Martin. Aktiebolagsrättens utveckling. *SvJT*. 1989:55.

Stenbeck, Einar; Wijnbladh, Mauritz & Nial, Håkan. *Aktiebolagslagen jämte dithörande författningar med förklaringar*. 4 uppl. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners förlag, 1961.

Stockholms Fondbörs. *Fermenta: fakta och erfarenheter: En rapport till Stockholms Fondbörs*. Stockholm: Stockholms Fondbörs, 1988.

Svensson, Bo. Lagstiftningsideologi och lagstiftningsteknik: Erfarenheter från arbetet med en ny aktiebolagslag. *SvJT*. 2001:637.

Svernlöv, Carl. *Aktiebolagslagen: en översikt*. Stockholm: Norstedts Juridik, 2014.

Åhman, Ola. *Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten: om aktiebolagets ställföreträdare och gränserna för deras representationsrätt*. Uppsala: Iustus Förlag, 1997.

Elektroniska källor

Nerep, Erik, Adestam, Johan & Samuelsson, Per. *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 11 §*, Lexino 2019-07-02 (Hämtad 2022-09-16).

Nerep, Erik, Adestam, Johan & Samuelsson, Per. *Aktiebolagslag (2005:551) 17 kap. 1 §*, Lexino 2021-09-01 (Hämtad 2022-10-26).

Nerep, Erik, Adestam, Johan & Samuelsson, Per. *Aktiebolagslag (2005:551) 17 kap. 3 §*, Lexino 2021-09-01 (Hämtad 2022-10-25).

Nerep, Erik, Samuelsson, Per & Adesam, Johan. *Aktiebolagslag (2005:551) 21 kap. 11 §*, Lexino 2019-07-01 (Hämtad 2022-11-20).

Nerep, Erik, Samuelsson, Per & Adesam, Johan. *Aktiebolagslag (2005:551) 16 kap. 2 §*, Lexino 2019-07-01 (Hämtad 2022-11-22).

Sevenius, Robert. Koncern. Rätt bolagsrätt 2022. *FAR online*. 2022 (Hämtad 2022-10-06).

Sevenius, Robert. Vinstutdelning. Rätt bolagsrätt 2022. *FAR online*. 2022 (Hämtad 2022-11-25).

Rättsfallsförteckning

Svenska avgöranden

NJA 2015 s. 578

Förvaltningsrätten i Stockholms dom av den 26 oktober 2021, mål nr 12071–20

EU-rättsliga avgöranden

Mål 14/83, Sabine von Colson och Elisabeth Kamann mot Land Nordrhein-Westfalen

Övrigt källmaterial

Aktiemarknadsnämndens uttalande 2015:25.

Bokföringsnämnden. *Allmänna anvisningar om upprättande av koncernbokslut*. Helsingfors: 2017.

Bokföringsnämnden. *Hemställan om lagöversyn*, 2021-03-26, Dnr 2021:28.

Uttalanden vid nordiskt juristmöte, *Kodifiering av koncernrätten*, Förhandlingarna vid det 34:e nordiska juristmötet, 21–23 augusti 1996, Del 1.